

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1912. Andra kammaren. Nr 13.

Lördagen den 2 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 24 nästlidne februari.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att ledamoten af Riksdagens Andra kammare Landshöfding *Karl Rydin*, som lider af svår muskelreumatism (Lumbago), tillsvidare är oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet, intygar

Stockholm 1 Mars 1912

Karl A. R. Lundberg,
leg. läk.

§ 3.

Härefter yttrade

Herr talmannen: Jag får för kammaren anmäla, att jag utfört det mig lämnade uppdraget att i anledning af Hertigens af Halland födelse till Deras Majestäter Konungen och Drottningen, Änkedrottningen samt Deras Kungliga Högheter Kronprinsen och Kronprinsessan framföra kammarens lyckönskan, och hafva dessa anmodat mig att betyga kammaren deras hjärtliga tacksamhet härför.

§ 4.

Herr statsrådet *Petersson* aflämnade Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens ordinarie stat, i hvad den rör kvinnliga biträden.

Denna proposition blef på begäran bordlagd.

§ 5.

Enligt den 24 nästlidne februari fattadt beslut företogs nu val af ej mindre än tjugufyra valmän för utseende af dels full-

måktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för Riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor, än äfven sex suppleanter för dessa valmän; och utsågos därvid till

Valmän:

herr vice talmannen <i>Bonde</i>	med	176	röster	
» <i>Berg</i> i Munkfors	»	176	»	
» <i>Borg</i>	»	176	»	
» <i>Carlsson</i> i Frosterud	»	176	»	
» <i>Christiernson</i>	»	176	»	
» <i>Edén</i>	»	176	»	
» <i>Forsberg</i>	»	176	»	
» <i>Hansson</i> i Solberga	»	176	»	
» <i>Henricson</i> i Karlslund	»	176	»	
» <i>Indebetou</i>	»	176	»	
» <i>Kronlund</i>	»	176	»	
» <i>Nilsson</i> i Örebro	»	176	»	
» <i>Palmstierna</i>	»	176	»	
» <i>Persson</i> i Tällberg	»	176	»	
» <i>Rydén</i>	»	176	»	
» <i>Sjö</i>	»	176	»	
» <i>Svensson</i> i Skyllberg	»	176	»	
» <i>Söderberg</i> i Stockholm	»	176	»	
» <i>Vennersten</i>	»	176	»	
» <i>Wijk</i>	»	176	»	
» <i>Jespersion</i>	»	175	»	
» <i>Lindman</i>	»	175	»	
» <i>Nilsson</i> i Bonarp	»	175	»	och
» <i>Röing</i>	»	174	»	

Närmast i röstetal kom herr *Igel* med två röster.

Suppleanter:

herr <i>Waldén</i>	med	156	röster	
» <i>Persson</i> i Norrköping	»	156	»	
» <i>Juhlin</i>	»	156	»	
» <i>Lithander</i>	»	156	»	
» <i>Leander</i>	»	156	»	och
» <i>Andersson</i> i Knäppinge	»	153	»	

Ordningen mellan de suppleanter, som erhållit lika antal röster, bestämdes, sådan den finnes här ofvan angifven, genom lottnings.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag angående de i näst föregående paragraf omförmälda valen.

§ 7.

Herr statsrådet friherre *Adelswärd* aflämnade Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse af 12 § 4 mom. i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning af brännvin.

Propositionen blef på begäran lagd på bordet.

§ 8.

Herr talmannen lämnade härefter ordet till

Svar å interpellation.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet *Petersson*, som anförde: Herr talman, mina herrar! Med kammarens tillstånd har herr *F. W. Thorsson* till mig framställt följande spörsmål:

»1) Har herr statsrådet uppmärksammat den i tidningspressen lämnade redogörelsen för förhållandena vid *Kastellegården*?

2) Om så är, ämnar herr statsrådet låta undersöka saken och, om så befinnes erforderligt, vidtaga åtgärder i syfte att förhindra, att torparna, under det myndigheternas utredning angående dispositionen af *Kastellegården* med underlydande torp pågår, genom arrendatorns åtgöranden drifvas från sina torp?»

Som svar på det första af dessa spörsmål beder jag få meddela, att jag redan måndagen den 19 februari, alltså dagen före interpellationens framställande, anmodade chefen för domänstyrelsen att uppdraga åt styrelsens fiskal, *G. Alexandersson*, att nedresa till *Kastellegården* för att på platsen verkställa en undersökning rörande de stridigheter, som, enligt hvad känt blifvit, uppkommit mellan arrendatorn och torparna.

På aftonen samma dag, den 19 februari, nedreste också fiskalen efter förordnande af domänstyrelsen och sammanträffade där med såväl arrendatorn på gården som torparna.

Jag skall nu anhålla att få delgifva kammaren det hufvudsakliga af den redogörelse fiskalen aflämnat rörande den verkställda undersökningen. Det heter däri sålunda:

»Ifrågavarande kronodomän är för närvarande utarrenderad till *A. Carlstens* stärbhus för tiden den 14 mars 1911 till den 14 mars 1912 mot bestämmelser bland andra, att å egendomen befintliga torp ej må utan kungl. styrelsens lof borttagas, att arrendatorn ej heller äger pålägga torparna afgäld och besvär utöfver hvad vid tiden för arrendeaftalets träffande vore stadgad, och att i fråga om å egendomen varande lägenheter och deras innehafvare bestämmelserna i 10:de punkten af arrendekontraktet den 24 april 1890 skola i tillämpliga delar gälla.

Carlstens stärbhus har numera enligt kontrakt den 30 oktober 1911 arrenderat domänen, med vissa undantag, hvarom emel-

Svar å interpellation.

(Forts.)

lertid i detta sammanhang icke är fråga, jämväl för tiden den 14 mars 1912 till den 14 mars 1914, därvid i fråga om under arrendet inbegripna torp och lägenheter stadgats: »Beträffande samtliga å egendomen nu befintliga torp och lägenheter . . . skall gälla hvad i mom. 10 af kontraktet den 24 april 1890 stadgats; skolande sistnämnda bestämmelse gälla jämväl innehafvare af sådan lägenhet, som är försedd med innehafvaren tillhöriga hus, äfven för händelse han blifvit uppsagd till afflyttning den 14 mars 1912.»

Aberopade 10:de punkten i 1890 års kontrakt innehåller dels, beträffande torpen, föreskrift att torpen ej tinge utan kungl. styrelsens medgifvande borttagas samt att arrendatorn ej ägde pålägga torparna afgäld och besvär utöfver i punkten närmare angifna antal dagsverken och dels, i fråga om lägenheterna, liknande bestämmelser äfvensom stadgande till förhindrande af att lägenhetsinnehafvare skulle kunna utan välgande skäl af arrendatorn tvingas att lämna lägenheten.

Den dagsverksskyldighet, som med tillämpning af 1890 års kontrakt kunnat åläggas torparna och lägenhetsinnehafvarna, ansågs vid den arrendeuppskattning, som år 1908 förrättades å egendomen, i nästan alla fall högre än skäligt var, hvadan ock då föreslogs ej oväsentlig minskning uti nämnda skyldighet för en kommande arrendeperiod.

Enligt hvad jag inhämtat på platsen — säger fiskalen vidare — har emellertid arrendatorn icke affordrat torparna och lägenhetsinnehafvarna på långt när de dagsverksprestationer, hvar till han enligt 1890 års kontrakt kunnat vara berättigad.»

Så följer i fiskalens redogörelse en tabell, utvisande skillnaden mellan dagsverksskyldigheten enligt 1890 års kontrakt och 1908 års uppskattning, hvilken tabell dock är för lång att uppläsa. I fortsättningen heter det sålunda:

»I de fall, då under arrendeåret den 14 mars 1911 till den 14 mars 1912 ersättning för dagsverken skolat utgå, har denna utgjort 2 kronor för sommar- och 1 krona 50 öre för vinterdagsverken. Under samma år har jämväl gällt att alla s. k. heldags-torp (Stubberöd, Västra Skansen och Lilla Rundsvallen) skulle hafva »två dagars afdrag i veckan, i fall dagsverksskyldigheten i öfrigt ordentligt fullgöres». På den grund ha ock af enhvar utaf torparna i Stubberöd och Lilla Rundsvallen utgjorts allenast 200 mansdagsverken i stället för i öfverenskommelsen upptagna 300 sådana dagsverken, i anledning hvaraf för dem i tablån angifvits endast 200 dylika dagsverken för nu löpande året.»

Vid sammanträdet inför domänfiskalen uppgaf representanten för stärbhuset, arrendatorn E. W. Carlsten, att förhållandena mellan honom och torparna förut varit på det hela taget goda, men att under sista åren torparna varit utsatta för en agitation från

utomstående, hvilken haft till följd upprepade misshälligheter. I Svar å interpellation. (Forts.)
 anledning häraf vore han icke ovillig att lösa torparna och lägenhetsinnehafvarna från hvarje beroende af egendomens arrendator under förutsättning af skälig nedsättning i det för egendomen nu utgående arrendebeloppet. Skulle så blifva fallet, blefve han emellertid nödsakad vidtaga anstalter för anskaffande af bostäder åt den arbetspersonal, som han troligen blefve tvungen anskaffa i torparnas ställe. Antagligt vore nämligen icke, att han utaf nuvarande torpare och lägenhetsinnehafvare skulle kunna under närmaste framtiden påräkna nämnvärd hjälp vid egendomens skötsel; dessa vore ju nu genom andras tillskyndelse intagna af den föreställningen, att de i honom hade att se en fiende, och vid sådant förhållande försvarades naturligen möjligheterna till samarbete.

Hvad särskildt de verkställda uppsägningarna af torpare beträffar, anförde Carlsten, att Otto Jonasson på Stora Smällen ej hade för sitt ganska betydliga torp fullgjort någon dagverkskyldighet sedan någon dag i september månad 1909. Jonasson vore numera försatt i konkurstillstånd och hade vid torpet ej ens några kreatur. Vid sådant förhållande hade Carlsten med nuvarande torparen å Enekullen, Anders Johansson, träffat aftal om utarrendering af Stora Smällen. En särskild anledning härtill vore, att ladugårdsbyggnaden vid Enekullen vore i så underhålligt skick, att torpet icke lägligen kunde såsom själfständig jordbrukslägenhet brukas. — Den andra uppsägningen, som af honom verkställts, berörde torparen Hilmer Johansson å Lilla Iskällaren. Denne vore en för endast något år sedan till egendomen inflyttad person, hvilken visat sig mindre lämplig såsom torpare särskildt därutinnan, att han icke kunnat förmås fullgöra den dagsverkskyldighet, hvarom mellan Carlsten och honom öfverenskommits. — Den tredje uppsägningen rörde torparen Carl August Carlsson i Västra Skansen, hvilken icke sedan i början af augusti månad 1911 fullgjort några dagsverken för torpet. Denne hade vid upprepade tillfällen för Carlsten visat sig synnerligen svår att hafva att göra med, hvilket bland annat tagit sig uttryck i otidigheter mot Carlsten. Det vore Carlstens uppfattning, att denne äfven varit en i hög grad bidragande orsak till det mindre goda förhållandet mellan Carlsten och andra torpare, hvadan det syntes Carlsten synnerligen angeläget att få honom aflägsnad från egendomen, därest någon god samverkan mellan arrendator och torpare därstädes öfver hufvud taget skulle blifva möjlig.

Då från torparnas eller deras tillskyndares sida gjorts gällande, att Carlstens förslag till uppgörelse angående dagsverkstiden skulle vara för dagsverkarna oförmånligt, ville Carlsten upplysa, att detta förslag afsåge en nedsättning af arbetstiden från 10³/₄ timmar till 10 timmar. Han vore icke ovillig att låta

Svar å interpellation. — allt härvidlag blifva vid det gamla, men trodde för sin del, att torparna icke skulle härtill vara benägna.

(Forts.)

Uti förslaget till uppgörelse med torparna för tiden $^{14}/_3$ 1912 — $^{14}/_3$ 1914 hade inryckts en bestämmelse om att torparna, därest de fullgjorde åtagen dagsverksskyldighet, skulle såsom hittills erhålla rätt till bete och vasstäkt, men att, om de bruste därutinnan, de skulle mista nämnda rätt. Detta tillägg skulle, hoppades han, medföra, att torparna skulle bättre än hittills fullgöra sina skyldigheter; och han kunde så mycket mindre finna någon obillighet uti samma tillägg, som dylik rätt ej alls funnes omförd i den till grund för hans förhållande till torparna liggande tionde punkten i 1890 års kontrakt.

För så vidt, säger domänfiskalen, jag rätt uppfattat Carlstens ställning i saken, vore denne ej ovillig till förhandlingar om torpens och lägenheternas undantagande från arrendet under vissa villkor. De tillstädeskomna torparna och lägenhetsinnehafvarna uttalade samtliga sin lifliga önskan att snarast möjligt blifva fria från sitt nuvarande beroende af Carlsten, antingen sålunda att de tillätes friköpa sina torp och lägenheter, eller också så, att de blefve arrendatorer direkt under kungl. domänstyrelsen, och trodde de sig i båda dessa fall kunna väl bärga sig.

Folkskolläraren Carlsson, som var närvarande vid sammanträdet såsom torparnas biträde, anförde å deras vägnar, att en väsentlig anledning till missnöjet med Carlsten vore att söka däri, att han behandlade torparna ganska olika, äfvensom att de nu föreslagna nya arrendevillkoren syntes torparna medföra en stor otrygghet. Särskildt vore bestämmelsen, att de i händelse af underlåtenhet att fullgöra i kontraktsförslagen innehållen dagverkskyldighet skulle mista all rätt till bete och vasstäkt, ägnad att ingifva stora farhågor, så mycket större som de vore i oundgängligt behof af betet och vasstakten för sina kreatur.

De torpare, som enligt hvad ofvan nämnts uppsagts till afflyttning, tillfrågades särskildt angående de förhållanden, som föranledt uppsägningarna, därvid de anförde:

Otto Jonasson hade icke fullgjort något dagsverke för torpet sedan hösten 1909. Anledningen härtill vore den, att Carlsten då förklarar sig icke vilja åtnöjas med en Jonassons vuxne son såsom dagsverkare. Han hade ej sedermera erhållit order att inställa sig till arbetet, och numera saknade han nämnvärda tillgångar. Hans kreatur hade sistlidne höst försålts å auktion, hvarefter Carlsten till sig nedfört å torpet befintligt förråd af hö och halm.

Hilmer Johansson medgäfvde sig icke hafva fullgjort annan dagsverksskyldighet än den, som enligt öfverenskommelse med Carlsten skulle utgöras utan ersättning, men vore ej ovillig att,

om så skulle anses skäligt, så snart ske kunde mot ersättning *Svar å interpellation.*
utföra återstående aftalade dagsverken.

Carl August Carlsson hade från den 14 mars 1911 till den 2 augusti samma år vid egendomen utgjort 4 dagsverken i veckan, men sistnämnda dag hade han af Carlsten utan därtill af Carlsson gifven anledning hemkörts från arbetet, i anledning hvaraf, och då Carlsten förut nekat godkänna tvenne fullt arbetsföra drängar, däribland nu närvarande sonen Anders Carlsson, han ansett sig skäligen böra vara frikallad från vidare dagsverksskyldighet för torpet. — — — — —

»Mina intryck», säger fiskalen, »från de företagna undersökningarna vill jag sammanfatta sålunda:

Så vidt jag kunnat finna, har Carlsten icke öfverskridit den rätt i förhållande till torpare och lägenhetsinnehafvare, som tillkommit honom på grund af med Kronan ingångna arrendeaftal. Bland torparna och lägenhetsinnehafvarna åter synes en del i fullgörandet af åtagna skyldigheter gent emot Carlsten hafva missuppfattat sin ställning därhän, att de icke velat i Carlsten se sin arbetsgifvare, hvilken de vore pliktiga den arbetsprestation de åtagit sig i förhållande till honom, och äfven därutinnan, att de trott Carlsten hafva varit vid sina uppgörelser med dem bunden af uppskattningsmännens vid 1908 års värdering uttalanden i fråga om skälig dagverksskyldighet för torpen. Såsom förhållandena nu äro, vore det nog såväl för arrendatorn som för torparna och lägenhetsinnehafvarna önskligt, om på sätt ifrågasatt blifvit torpen och lägenheterna kunde från arrendet undantagas.»

Detta var det hufvudsakliga af hvad domänfiskalen hade att meddela.

Såsom af den lämnade redogörelsen framgår, är Kastellegården utarrenderad till den 14 mars 1914. Senaste kontraktet gäller för två år och är upprättadt den 30 oktober 1911. Arrendeuppskattning förrättades å egendomen 1908 och var afsedd att läggas till grund för en ny 20-årig arrendeperiod. Vid denna uppskattning föreslogs en icke oväsentlig nedsättning i den dagsverksskyldighet, som enligt det för föregående 20-årsperiod den 24 april 1890 upprättade arrendekontraktet högst finge utkrävas af torparna. Vid de senast upprättade kontrakten mellan domänstyrelsen och Kungl. Maj:ts befallningshafvande å ena sidan och arrendatorn å den andra har emellertid i afseende å torparnas dagsverksskyldighet icke tagits i betraktande 1908 års uppskattning, utan hafva bestämmelserna från 1890 fortfarande fått vara gällande.

Enligt de upplysningar, som vunnits, har emellertid arrendatorn för nu löpande arrendeår icke fordrat den högre, efter 1890 års kontrakt utgående dagsverksskyldigheten utan nöjt sig med en lägre, icke öfverstigande den i 1908 års uppskattningsförslag

Svar å interpellation.
(Forts.)

föreslagna, dock i vissa fall med det tillägg, att torparna utöfver sin dagsverksskyldighet skulle mot viss ersättning — 2 kronor per dag under sommaren och 1:50 kronor under vintern — arbeta vid gården ett visst antal dagar.

Det torde vara tämligen tydligt, att torparna ansett, att inga större skyldigheter rätteligen bort affordras dem, än hvad som ansetts skäligt vid 1908 års uppskattning, och möjligen hafva de trott, att arrendatorn icke heller haft rätt att affordra dem ytterligare skyldigheter. En anledning till misshälligheterna är gifvetvis att söka just uti torpafgåldernas storlek. Så godt som alla torparna hafva nämligen varit ovilliga att underskrifva nya kontrakt eller aftal med arrendatorn efter den sista 20-årsperiodens utgång.

Uppsägning till afflyttning från torpen den 14 mars 1912 föreligger, som förut nämnts, i tre fall. En af de tre uppsagda torparna hade icke fullgjort någon dagsverksskyldighet sedan 1909, och synes han af allt att döma icke heller vårdat sig om torpet. Han är nu försatt i konkurs och saknar sannolikt möjlighet att fortsätta vare sig som torpare eller själfägandë. Mot de två andra har också den anmärkningen gjorts från arrendatorns sida, att de icke fullgjort dagsverksskyldighet, samt att en af dem visat sig synnerligen svår att hafva att göra med. Samtliga tre torpare ha medgifvit, att de underlåtit att utgöra dagsverken, som blifvit dem affordrade, men som skäl därför anfört, i ett fall att arrendatorn icke velat nöja sig med torparens vuxne son som dagsverkare, i ett annat fall att torparen, som från den 14 mars 1911 till den 2 augusti samma år utgjort 4 dagsverken i veckan, sistnämnda dag blifvit hemkörd från arbetet, samt att arrendatorn redan förut nekat att godkänna tvenne fullt arbetsföra drängar, af hvilka den ene varit torparens son.

Enligt hvad fiskalen under hand upplyst mig, äro torparna synnerligen angelägna att få friköpa sina torp för att få en af arrendatorn oberoende ställning.

Efter denna redogörelse öfvergår jag till att nämna något om det i andra punkten innefattade spörsmålet: »Ämnar herr statsrådet, om så befinnes erforderligt, vidtaga åtgärder i syfte att förhindra, att torparna, under det myndigheternas utredning angående dispositionen af Kastellegården med underlydande torp pågår, genom arrendatorns åtgärder drifvas från sina torp?»

Härvid måste jag erinra därom, att arrendatorn genom sitt kontrakt den 30 oktober 1911 är tillförsäkrad dispositionsrätt till alla s. k. fastlandstorpen till den 14 mars 1914. Rättsligt kan icke något ingripande ske från statens sida för att förhindra arrendatorn att skilja torparna från sina innehafvande torp, så vida arrendatorn icke bryter mot det med honom upprättade kontrakt. Detta innehåller emellertid i nu berörda afseende ingenting annat än följande klausul: »Beträffande samtliga å egendomen nu be-

fintliga torp och lägenheter, hvilka icke enligt hvad i mom. 1 angifvits äro från arrendet undantagna, skall gälla hvad i mom. 10 af kontraktet den 24 april 1890 stadgats, skolandet sistnämnda bestämmelse gälla jämväl innehafvare af sådan lägenhet, som är försedd med innehafvaren tillhöriga hus, äfven för den händelse han blifvit uppsagd till afflyttning den 14 mars 1912.» Mom. 10 i det återopade kontraktet innehåller i afseende å torparna endast den bestämmelsen, att dessa icke kunna påläggas större afgäld eller besvär, än hvad i kontraktet finnes angifvet, hvarefter uppräknig sker af den hvarje torp åsatta högsta dagsverksskyldigheten. I fråga om lägenhetsinnehafvare åter — och härmed afses sådana, som själfva äga åbyggnaderna — innehåller samma moment, att arrendatorn, i det fall att lägenhetsinnehafvaren gjort sig skyldig till sådant uppförande, som kan anses utgöra skäligen anledning till hans skiljande från lägenheten, eller om sådan åtgärd önskas mot lägenhetsinnehafvaren i följd af försummelse att utgöra dagsverken, har att hos Konungens befallningshafvande göra anmälan. Någon sådan pröfningsrätt af högre myndighet finnes icke förbehållen i fråga om torparna, som innehafva af Kronan bebyggda lägenheter. De äro sålunda sänme ställda i fråga om rätten att få sitta kvar än lägenhetsinnehafvarna, hvilka icke kunna afhysas, utan att frågan därom underställes högre myndighets pröfning.

Den enda vägen att på ett fullt effektivt sätt hindra arrendatorn att skilja torparna från nu innehafvande torp är att genom öfverenskommelse få arrendatorn att afstå från torpen redan våren 1912. För upptagande redan nu af underhandling i sådant syfte talar äfven det förhållandet, att uppskattningsmännens och domänstyrelsens senaste förslag till disposition af Kastlegården redan föreligger hos Kungl. Maj:t. Detta förslag afser, att 32 lägenheter skulle ytterligare afskiljas från egendomen och försäljas, däribland alla kvarvarande torp utom det s. k. Enekulen, afsedt till boställe åt bevakare af skogen, hvilket skulle ställas under skogsstaten. Med anledning häraf och då det otvifvelaktigt för båda parterna vore önskvärdt att få ett snart slut på misshälligheterna, har underhandling förts med arrendatorn i syfte att träffa en sådan öfverenskommelse, som nyss nämnts. Denna underhandling har ledt till det resultat, att arrendatorn förbundit sig att afträda torpen den 14 mars 1912 mot en nedsättning i arrendet, som motsvarar den dagsverksskyldighet, hvilken enligt 1908 års uppskattnig skulle ålegat torparna, samt ett beräknadt värde af dessa efter 1: 90 kronor för mans- och 1: 35 kronor för kvinnsdagsverken. I öfverenskommelsen ingår, att inga nya uppsägningar få ske, ej heller afhysningar genom arrendatorns åtgärder af de redan uppsagda torparna.

Öfverenskommelsen är träffad mellan domänstyrelsen och arrendatorn under förutsättning af Kungl. Maj:ts och Riksdagens

Svar a interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)
godkännande. Det är min afsikt att hos Kungl. Majt hemställa om proposition till Riksdagen i fråga om såväl försäljning af 32 lägenheter från Kastellegården som om godkännande af den träffade öfverenskommelsen. För den händelse dessa förslag bifallas, kan frågan på ett tillfredsställande sätt ordnas redan innevarande vår.

Torparklassens i allmänhet otrygga och osäkra ställning har långt före detta varit föremål för min uppmärksamhet. Den på min hemställan i januari 1909 tillsatta torpkommissionen, hvilken redan afgifvit sitt betänkande, gående ut på åtskilliga lagändringsförslag i syfte att förbättra torparnas ställning i allmänhet, har icke framlagt något speciellt förslag beträffande torparna på kronans domäner. Jag tror mig dock veta, att kommissionen ansett en särskild utredning af denna fråga vara af behofvet påkallad. Själfr har jag länge hyst denna uppfattning och blifvit mer och mer styrkt i densamma. Jag är också betänkt på att snarast möjligt söka få ett sådant arbete igångsatt. Emellertid håller jag före, att det redan nu är möjligt att i de arrendekontrakt, hvilka härefter upprättas, inrymma någon bestämmelse, som i större mån än hvad nu är fallet tryggar torparna å Kronans egendomar i afseende å rätten att sitta kvar vid sina torp.

Vidare yttrade:

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Jag känner mig dubbelt skyldig att till herr jordbruksministern framföra min tacksamhet för innehållet af det svar han lämnat på min förfrågan. Jag känner mig skyldig att särskildt tacka därför att jordbruksministern iscensatt denna undersökning utan någon föregående påtryckning, vare sig från min eller någon annans sida, då ju denna undersökning igångsatts, innan min framställning gjordes. Vidare kan jag icke säga annat än att jag känner mig synnerligen tillfredsställd med det sätt, hvarpå statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet försökt rätta de missgrepp, som enligt min uppfattning från myndigheternas sida i viss mån gjorts under den förberedande behandlingen af detta ärende. Det är min lifliga öfvertygelse, att om domänstyrelsen och domänintendenten i någon mån aflyssnat, hvad Riksdagen i fjol beslöt, och beaktat af hvilken anledning detta beslut fattades, så skulle vi icke nu behöfva upptaga till diskussion frågan, huruvida den ena eller den andra parten hade fullgjort dem åliggande prestationer gentemot hvarandra.

Jag kan i detta sammanhang icke underlåta att taga kammarrens uppmärksamhet något i anspråk för att just erinra om det märkvärdiga, som ligger däri att, oaktadt innehafvaren af hufvudgården redan under år 1911 gjorde svärigheter för vissa torpare att få sitta kvar på sina torp och oaktadt den behandling ärendet fick i fjol, myndigheterna icke tagit den ringaste hänsyn till under år 1908 mellankommande förhållanden, då af

staten utskickade värderingsmän konstaterade, att en oskäligt hög dagsverksskyldighet åligger torparne, utan i det senast upprättade kontraktet tillämpat en af statens ämbets- och tjänstemän såsom orimlig ansedd stipulation. De ha förnyat eller rättare sagt upprättat ett kontrakt, i hvilket de lägga den uppfattning, som år 1890 var gällande om torparnes dagsverksskyldighet, till grund för ett kontrakt, som upprättas 1911 eller kanhända så sent som 1912. Och detta oaktadt Riksdagen på ett så tydligt sätt understrukit hvad värderingsmännen i ty fall ansett såsom rimligt, och oaktadt Riksdagen i en formlig skrifvelse till regeringen just i anledning af den motion, där hela denna fråga upprullades, begärt en utredning i hithörande stycken. Det är mot bakgrunden af sådana omständigheter, som jag naturligtvis i viss mån måste se det försvar, som den af domänstyrelsen nedsände tjänstemannen presterat, när han säger, att han tycker, att arrendatorn icke har gjort annat än följt sitt kontrakts bestämmelser. I det stycket har man icke heller något att tillvita arrendatorn. Skulle jag i detta fall rikta en tillvitelse mot någon, så skulle det vara mot statens ämbets- och tjänstemän, därför att de helt enkelt nonchalerat Riksdagens beslut, som efter så många debatter, så mycket buller och bång kommit till stånd. Jag vill ännu en gång betona, att detta förhållande icke var obekant för myndigheterna.

Ett bevis för att myndigheterna icke varit lika okänsliga för båda parterna är ju dock det förhållandet, att arrendatorn fick för denna korta arrendeperiod af ett år under tiden 1911 till 1912 arrendet nedsatt till 6,000 kronor från det belopp, som uppskattningsmännen hade värderat det till, eller 9,600 kronor. Uppskattningsmännen hade gått ut ifrån att, om Hisingstorpen toges bort från egendomen, så skulle det skäliga arrendepriset vara 9,600 kronor. Men arrendatorn får ändock gården för 6,000 kronor. Man tillgodoser således den risk och osäkerhet, som kan finnas för honom, men man har icke en tanke på något sådant, då det gäller alla dessa människor, hvilka man gifver honom rätt att, såsom det framgår af jordbruksministerns svar, utan vidare afhysa, om de icke ha hus på jorden.

Det är vidare icke obekant att, då arrendet skulle förnyas för perioden 1912—1914, arrendatorn missbjöd staten på sådant sätt, att han bjöd 3,000 kronor. Han ville således pressa ned arrendet från 9,600 kronor, som ursprungligen af värderingsmännen beräknats såsom skäligt, till 3,000 kronor. Och det är väl heller icke utan myndigheternas vetskap, att denne man, först sedan en annan kom och bjöd 9,000 kronor, fick lof att bjuda 9,100 kronor. Det förvånar mig att myndigheterna i detta fall visat så stort tillmötesgående mot en person som missbjudit Kronan på detta sätt, att han sättes i tillfälle att få tillträda egendomen därför att han på grund af mellankommande omständig-

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.) heter bekvämat sig att höja arrendebeloppet från 3,000 kr. till 9,100 kronor. Men inte ens vid detta senare tillmötesgående mot arrendatorn tager myndigheterna någon hänsyn till torparne, utan utlämnar dem fortfarande åt godtycket.

Jag har med dessa ord icke velat rikta någon anmärkning mot regeringen för detta, utan jag måste tillskrifva det myndigheternas byråkratiska sätt att lösa sina uppgifter, samt deras tydliga benägenhet att icke fästa sig vid hvad Riksdagen beslutat. Jag har nu icke någon annan önskan än att Riksdagen genom tillmötesgående mot de framställningar, som inkomma, ordna saken så, att dessa människor, som icke kunna komma öfverens, få skiljas och få reda sig så godt de kunna hvar för sig.

Emellertid vill jag ännu en gång understryka det orimliga förhållandet, att exempelvis statens tjänare skola på ett så markant sätt som här skett taga parti för den ena parten i en strid som denna.

För ett par år sedan hade jag tillfälle att i denna kammare omnämna, hurusom en kronolänsman i Småland uppträdde som sakförare emot en arbetare, som af ett rikt bolag sökte skaffa sig skadeersättning för en förlorad arm eller något dylikt, hurusom då länsmannen med den mest raffinerade advokatyr sökte få skadeståndsansvaret aflyft från bolaget och få arbetarens anspråk underkänt. Här möta vi ett annat förhållande, där en kronolänsman uppträder som arrendatorns juridiska ombud i striden mellan torparne och arrendatorn, där torparne skickas till länsmanskontoret för att där underskrifva kontrakt eller en för året upprättad arbetslista. Det är ohyggligt att tänka sig att Kronans ämbets- och tjänstemän skola uppträda mellan stridande parter, så att de gå den starkares ärenden gent emot den svagares. Jag tillåter mig detta påstående, därför att jag satts i tillfälle läsa ett torpkontrakt, hvars namnteckningar bevittnats af kronolänsmannen; såvidt jag kunnat bedöma har samma hand som styrt pennan, då länsmannens namn tecknats på kontraktet, äfven tillfört det maskinskrifna kontraktet vissa skriftliga förtydliganden och tillägg. Jag drager därur den slutsatsen att kronolänsmannen formulerat det lilla tillägget i kontraktet, som just af torparne ansetts vara anledningen till den nu pågående konflikten. Det är just denna passus i kontraktet, som vederbörande stödja sig på i sin uppfattning, att arrendatorn icke öfverskridit sin befogenhet. Den lyder: »Om dagsverksskyldigheten under hvarje arrendeår fullgjorts, erhåller lägenhetsinnehafvaren, då arrendeåret tilländalupit, 87 kronor 50 öre. Utgöres ej mer än två dagar (per vecka), bekommes ingen kontant ersättning, ej heller vass och bete.» Och det är just en lifsbetingelse för torparnes existens å ena sidan att få skära vass vid Göta älfs eller Nore älfs stränder och å andra sidan att få tillgång till det bete, som innefattas i det gamla kontraktets bestämmelser.

Tänk att man ändå kunde komma ihåg, att denna bestämmelse till hvarje pris måste särskildt intagas uti de nya kontrakten! Och tänk att det skulle vara *länsmannen*, som skulle skriva in denna lilla anmärkning i torparekontrakten! Detta sista är just något, som också borde fästa de öfverordnade myndigheternas uppmärksamhet på den saken, att statens ämbets- och tjänstemän icke obehörigen, genom enskilda anställningar såsom rättsgångsförare för arbetsgifvarna, få en sådan fläck på sig, att folket i allmänhet icke vågar vända sig till dem, när de skola söka rättshjälp. Ty det är dock den allmänna åklagaremakten, dessa statens tjänstemän, som ju strängt taget skulle vara de första att hjälpa dem, som icke hafva råd att skaffa sig juridiskt biträde på andra håll.

Ännu en gång ber jag att få tacka för det gynnsamma svar, som kom från jordbruksministerns sida. Och jag har endast velat betona, att enligt min uppfattning skulle vi hafva kunnat vara utan hela detta spektakel, om myndigheterna hade något aflyssnat hvad Riksdagen förut har uttalat.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke tillåta mig att ingå i några detaljer beträffande speciellt den fråga, som nu föreligger, utan jag ber att få yttra några ord om torparefrågan i allmänhet. Och jag gör detta i anslutning till de ord, hvarmed herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet avslutade sitt svar till interpellanten, nämligen de förhoppningsfulla orden, att han skulle ägna all sin uppmärksamhet däråt, att torparna såvidt möjligt skulle komma i en tryggare ställning.

Dessa ord kommo visst icke oväntadt. Men de glädde mig dock i mycket hög grad. Jag fick en bekräftelse på, att de förhoppningar, som jag har hyst, komma att gå i uppfyllelse.

Men jag får säga, att, oaktadt jag icke har någon personlig erfarenhet beträffande torparsystemet, jag dock under min verksamhet inom jordbruksutskottet alltmer och mer kommit underfund med, att det nog blir nödvändigt för oss att söka också i detta fall komma ur de gamla hjulspåren, om jag så får säga, och söka nya riktlinjer för lösningen af denna viktiga fråga. För mig, som tillhör och är van vid att umgås med den själfägande hemmansägareklassen, är det mycket sorgligt att finna de förhållanden, som råda bland torparna på många ställen i vårt land, ja, jag skulle vilja säga, att jag betraktar det i viss mån såsom ett *slafveri*. Vi måste därför, menar jag, söka att utfinna några linjer till lösning af denna fråga, linjer som göra, att torparna — om man nu öfver hufvud taget, såsom många påstå, skall nödgas hafva detta system kvar — dock få en så vidt möjligt oberoende ställning. Jag har nämligen tänkt mig, att man skulle låta torparna få sina kontrakt direkt med staten,

Svar å interpellation.
(Forts.)

det vill i allmänhet säga med domänstyrelsen, så att de blefve icke arrendatorer under andra arrendatorer, icke slafvar under andra slafvar, utan åtminstone finge blifva statens direkta arrendatorer. Jag fann äfven den tanken bekräftad eller, rättare sagdt, den åstundan uttalad i det yttrande, som en af dessa torpare föllt till domänfiskalen under det sammanträde, som han haft därnere med torparna å Kastelegården. Det var mera i förbigående, som en af torparna, enligt hvad statsrådet nyss anförde, skulle hafva yttrat något om, att de borde få direkta kontrakt med staten. Det är just den tanken, som mer och mer trängt sig på mig, och jag har ansett mig skyldig att framkasta den här i kammaren. Man kunde ju i dessa kontrakt med staten bestämma om dagsverksskyldigheten, huru många dagsverken torparna skulle vara skyldiga att utgöra till hufvudgården, så att man kunde komma ifrån detta olidliga, som nu ligger öfver torparna, att de skola hotas med, att arrendatorerna kunna uppsäga dem och athysa dem; ty nu veta de aldrig, om de få sitta kvar eller om de hvilken dag som helst få gå från sina torp.

Vidare borde statens kontrakt innehålla klara och bestämda föreskrifter om torparnas och arrendatorernas rättigheter och skyldigheter beträffande dispositionen öfver betesmarker och skogsfång o. s. v. Då hade de en statens myndighet att göra med. Och jag får för min del säga, att jag har något mera förtroende för statens myndigheter än den siste ärade talaren, om jag också i mycket kan instämma med honom. Denna myndighet finge då på förhand bestämma om torparnas rättigheter och skyldigheter, så att torparna icke efteråt skulle kunna komma och säga: vi hade de och de rättigheterna i våra kontrakt, men kontrakten uppsades och i de nya kontrakten hafva en del af dessa rättigheter tagits ifrån oss o. s. v. Det är därför, som jag tror, att det skulle vara nyttigt, om herr statsrådet ville upptaga denna min tanke, som kanske är ganska omogen, men som dock bör komma under pröfning. Och jag hoppas, att herr statsrådet tager den under det beaktande, som han kan finna den vara förtjänt utaf, då jag vet, att herr statsrådet ägnar all möjlig uppmärksamhet åt, att denna fråga må kunna bringas till en lycklig lösning. Man må ju ändå kunna vara sams om att sådana förhållandena nu äro, äro de nog ganska olyckliga, och att vi därför böra göra hvad göras kan för att äfven denna samhällsklass, torparna, må känna trefnad och känna, att de verkligen äro medborgare i det land, uti hvilket de bo, och icke äro, som jag nyss sade, slafvar — jag ber om ursäkt för uttrycket, det är kanske något hårdt, men jag kan nu icke finna något lämpligare.

Endast detta har jag velat säga för att i min ringa mån söka bidraga till att vinna en lösning af denna viktiga fråga.

Herr Kronlund: Herr talman, mina herrar! Jag har endast velat understryka kontentan utaf herr Thorssons anförande nyss, däri han just ganska klart och tydligt framhöll, huru svårt det är för dessa små och fattiga att kämpa sig till en någorlunda människovärdig tillvaro, och att detta förhållande i ganska hög grad beror därpå, att statens tjänstemän i så mångt och mycket sakna just sinne och blick för litet social rättvisa och litet social jämvikt i vårt land.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Herr statsrådet läste upp berättelsen från domänfiskalen, däri denne påpekade, att man förebrår, med orätt, domänintendenten för att han icke gjort något för torparna. Han har ju tvärtom, säger domänfiskalen, åstadkommit väsentlig minskning uti torparnas dagsverksskyldighet. Ja, mina herrar, det är icke någon förtjänst hos denne man. Det är tvärtom blott helt enkelt en skyldighet för honom. Och denna skyldighet synes mig icke hafva drivits till den grad, som hade varit önskvärd. Torparna bundos genom 1890 års kontrakt, som voro formliga slafkontrakt, vid dagsverksskyldigheten. Denna nedsattes sedermera. Men huru mycket nedsattes den? Ja, denna dagsverksskyldighet räknar man icke till ett någorlunda hyggligt pris. Man finner vid en jämförelse med arrendatorns villkor, att han betalar 22 kronor per tunnland åker och äng utaf egendomens bästa jord, under det att torparen får betala mellan 52 och öfver 100 kronor per tunnland åker och äng utaf egendomens sämsta jord. Ja, det är på det sättet man åstadkommer den sociala rättvisan och man rättar de missförhållanden, som finnas. Och dock talas det sedermera om agitation. Vi fingo ju till lifs i ett betänkande förra året af domänintendenten, att hela saken beror på, att det är en agitation. Ja, är det underligt, om folk vill agitera för att få lefva en någorlunda människovärdig tillvaro?

Sedan frågan förra året afgjorts och man sedermera stod inför nödvändigheten att uppgöra nya kontrakt, så vände jag mig personligen till förra regeringens chef med bön till honom att försöka åtminstone i någon mån ställa så, att icke dessa stackars torpare utlämnades åt godtycket igen. Kontrakt uppgjordes, men i desamma intogos om möjligt ännu hårdare bestämmelser än hvad som varit meningen i 1908 års värdering. Torparna utlämnades på nåd och onåd. Gjorde de icke öfverdagsverken, skulle de förlora rätten till bete och vass, hvarigenom de helt enkelt skulle blifva ruinerade. Här uppgifves t. ex. en torpare såsom den värsta agitatorn — ja, han tillhör en familj, som setat där sedan 1700-talets slut; det är en torpare, som har setat där i närmare 30 år och oklanderligt fullgjort sina skyldigheter. Han bad att få skicka en sin 20-åriga son, en stark karl, för att fullgöra den dagsverksskyldighet, som ålåg torparen. Det nekades. Så ville han skicka dit sin sväger. Det nekades också. Han måste därför sedermera själf komma dit. Då kom en le-

Svar å interpellation.
(Forts.)

damot af Andra kammaren ned i somras för att taga reda på förhållandena; och efter det han varit där, fick denne torpare tillsägelse att vara så god och gå. Jag kan icke använda eder, sade arrendatorn. Det är på detta sätt, som den ena parten uppfyller sina sociala förpliktelse mot den andra. Och sedermera åberopas, att den parten har den formella rätten på sin sida.

Jag vill betona mycket skarpt, att vi få lof att ändra systemet för vår domänförvaltning. Den skall dock icke vara till blott för att syna hus, jord och diken, utan den skall äfven vara till för att iakttaga, att de små, de fattiga och de förtryckta också komma till sin rätt. Så långt hafva vi ännu icke kommit.

Slutligen vill jag också instämma uti det innerliga, djupa tack, som uttalats förut till herr jordbruksministern. Herr jordbruksministern har genom den af honom vidtagna handlingen visat, att den nuvarande regeringen verkligen vill i handling hålla det löfte, som den har gifvit, nämligen att framför allt arbeta för de små och förtryckta.

Herr Lindhagen: Jag begärde endast ordet för att i min ordning tacka herr Daniel Persson i Tällberg för att han framhöll, att han kommit till den insikten, att vi i torparefrågan måste slå in på andra riktlinjer än vi hittills tänkt oss. Det är ett ganska glädjande tecken. Jag måste dock för min del säga, att jag icke är riktigt säker på, att herr Daniel Persson funnit den riktlinje, som dock till sist för till den enda tänkbara lösningen, då han nämligen framhöll, att kontrakten med domänstyrelsen skulle få innefatta bestämda föreskrifter om dagsverkskyldigheten. Jag tror, att första villkoret för att lösa torparefrågan är, att man helt och hållet går ifrån principen om dagsverkskyldighet för torparna. Ty med en sådan riktlinje, som herr Daniel Persson tänkt sig, finnes det ingen möjlighet att få torparefrågan tillfredsställande löst.

Emellertid vill jag nu särskildt erinra, då det är fråga om småbrukare på kronojord, att det förra året väcktes en motion, att man skulle söka förbättra bland annat deras ställning. Men denna motion afstyrktes enhälligt af jordbruksutskottet samt föll också i Andra kammaren. Nu har i år från två olika håll väckts enahanda motion, innefattande att man skall sysselsätta sig med småbrukarnas ställning på kronodomänerna, likaväl som på de enskilda domänerna. Har man då kanske förhoppning nu, att de motioner, som i år framkommit, skola vinna jordbruksutskottets enhälliga tillstyrkande?

Herr Svensson i Skyllberg: Herr talman, mina herrar! Det har blifvit en modesak att här i kammaren utmåla landtarbarnes och speciellt jordtorparnes ställning såsom synnerligen svår. Medgifvas måste också, att de på många håll lefva under

knappa förhållanden, men visst är, att i stort sedt har den klassen af befolkningen icke värre tillvaro än hvad många högre aflönade industriarbetare i städer och industrisamhällen ute på landsbygden hafva, och i regeln lefva de nog under lyckligare och bättre förhållanden än många, som af tillfälligt högre löner lockas till dessa dyra samhällen och där föra en högst oviss och prekär tillvaro. Agitation har spridit mycket onödigt missnöje bland torpareklassen icke endast där nere, utan på många ställen i landet. Men om de, som sprida detta missnöje och göra hvad de kunna för att få torparne att känna otrefnad med sin ställning, utöfva en riksgagnelig verksamhet, är ovisst. Jag tror, att snart nog på grund af förhållandenas makt ett omslag skall ske i den uppfattning, som råder här i landet, att torparne i stort sedt lefva under olyckliga förhållanden. Det talas om deras låga aflöningsvillkor. Ja, i och för sig är visserligen det pris, som betalas för ett dagsverke, lågt, men låtom oss räkna de förmåner, som icke särskildt betalas, men hvilka åtfölja arrendet. Räknar man ut hur det i regeln är därmed, så finner man, att deras arbete ofta nog är ganska bra betaldt, och deras tillvaro är som sagdt icke så odräglig, som det kan tyckas. Jag tror, såsom jag många gånger förut sagt i kammaren, att deras tillvaro är i regeln lyckligare än de industriarbetares, som af tillfälligt höga löner lockas från arbetet på landsbygden.

Jag vill omnämna ytterligare en sak, medan jag nu har ordet.

Såsom af statsrådets redogörelse framgick, har den arrendator, som innehar Kastellegården, icke på något sätt öfverträdt sin befogenhet. Han har varit i sin goda rätt, men hvilken skall ersätta de lidanden, som tillfogats honom genom de nidskrifverier, som gentemot honom under årets lopp serverats på en del håll i pressen?

Herr Ekeroth: Herr talman, mina herrar! Då denna fråga — frågan om statens torpare — har i mera vidsträckt mån än som från början varit afsedt, kommit att här diskuteras, vill jag säga ett par enkla ord.

Jag skulle allra först vilja framhålla, att vi nog hafva åtskilligt att rätta. Jag har såsom jordbrukskonsulent varit i tillfälle att träffa många arrendatorer eller småtorpare, som haft sin dagsverksskyldighet till hufvudgården, och därvid funnit, att på den omständigheten, huruvida husbonden är god eller icke eller, såsom man också kan säga, huruvida husbonden och torparen komma öfverens, är beroende, huru detta system verkar. Vanligen är det så, att då torparen och husbonden komma öfverens, går det bra. Men kommer någon fnurra på tråden, såsom vanligen sker, när det gäller människor med brister och svagheter på ömse håll, så är torparen i allmänhet i högre grad än hus-

Svar å interpellation.
(Forts.)

bonden bunden af det kontrakt han har, därför att han har många skyldigheter enligt detsamma, men blott få rättigheter.

Jag anser därför, att torpsystemet med dagsverksskyldighet är icke enbart af godo, det har sina skuggsidor. Men jag kan å andra sidan icke säga, att det vore så lämpligt, att dessa torpare hade sina kontrakt upprättade direkt med staten och att de det oaktadt fullgjorde sin dagsverksskyldighet till hufvudgården. Visserligen gifva direkta kontrakt torparne en större frihet, men å andra sidan finnes det icke någon möjlighet att helt undgå därmed förenade svårigheter. Följaktligen skulle jag vilja säga, att det vore bättre, om denna dagsverksskyldighet, som, därest torpet är någorlunda stort, lägger hinder i vägen för vederbörande att sköta detsamma på bästa sätt, blir aflöst med penningearrende. Men om det blir penningearrende, så är det ingen mening i att torparen skall betala arrendet till arrendatorn, utan han bör ju betala det direkt till staten, hellre än att det skall gå genom mellanhand. Men då han skall erlägga sitt arrende till staten direkt, så blir han en mindre arrendator. Riksdagen har emellertid beslutat — och detta har tillämpats i mycket stor utsträckning — att dessa små arrendatorer skola få köpa sina torp. Det var dit jag ville komma. Det är det allra bästa, det för land och folk lyckligaste, om dessa torpare komma att i så stor utsträckning som möjligt kunna förvärfva sig dessa ställen med äganderätt, ty hvar man vet, att det är någonting helt annat att arbeta på en egen jordbit och att själf skörda frukten däraf, att vara herre i eget hus, än att vara beroende af andra. Och den som kan på detta sätt förvärfva sitt torp och få sitt eget hem har en mycket större arbetsglädje än den, som på ålderdomen säger: jag har arbetat och sträfvat hela mitt lif, men har ändå icke mitt eget att arbeta på.

Jag vill icke lägga ett sentimentalt skimmer öfver denna fråga, utan jag vill anlägga en praktisk syn på saken. Ty det gäller icke endast att få så många lyckliga hem som möjligt, utan äfven att få de praktiska spörsmålen beaktade. Det gäller att få en så god afkastning af jorden som möjligt, och jag vågar påstå, att i nittio fall af hundra skall en arrendator icke kunna åstadkomma så god afkastning af jorden som en själfägande, framför allt då det gäller små torp — förhållandena torde icke vara alldeles desamma på större egendomar.

Det är emellertid en klass af torpare, som, såvidt jag vet, icke hafva någon möjlighet att kunna förvärfva sina torp till egna hem, nämligen torparne på statens skogar. Det har på många ställen varit så, att dessa torpare varit ansedda såsom icke särdeles behöfliga utan till hindres för skogsskötseln. Deras betesrätt och deras talrikhet i förhållande till skogens areal ha gjort, att vederbörande hafva ansett, att de hafva mera af dem än de behöfva.

Jag vill emellertid icke gå närmare in på frågan om dessa torpare, ehuru jag af vissa anledningar haft tillfälle att sysselsätta mig med densamma. De borde dock kunna få penningarrenden, och då sådana torp ligga i utkanten af en skog, borde det vara möjligt för vederbörande att i större utsträckning få friköpa dem.

Det är emellertid icke endast statens torpare vi böra tänka på, utan på torpfrågan i dess helhet.

Såsom vi veta, tillsatte den förra regeringen en torpkommitté, hvilken utredt torpfrågan, och Riksdagen torde någon gång framdeles bli i tillfälle att upptaga hela torpspörsmålet till behandling. När den dagen kommer, skola vi, mina herrar, behandla saken välvilligt och se till, att vi få den ordnad på bästa sätt. Vi måste komma ihåg, att här gäller det människor och människolycka, och då skola vi icke se för strängt byråkratiskt på saken utan tillse, att vi göra det bästa möjliga för densamma.

Häruti instämde herrar *Nilsson* i Bonarp, *Lundström* i Göteborg, *Räf* och *Henrikson* i Heberg.

Herr *Thorsson*: Jag begärde egentligen ordet när herr *Svensson* i *Skyllberg* yttrade sig. Jag kan förstå det lifliga intresse han hyser för denna fråga, och jag hyser icke det ringaste tvifvel om, att han icke har en ingående kunskap om huru dåligt äfven industriarbetarna hafva det. Jag begärde icke ordet för att i någon mån bemöta honom i denna del af hans anförande, utan jag vill påstå, att vi äro fullt eniga i detta stycke. Men jag begärde ordet för att säga några ord med anledning af hvad herr *Svensson* i *Skyllberg* yttrade om den uppvigling, som ligger till grund för detta spektakel.

Nu är det ju så, att när denna fråga första gången fördes fram i tidningspressen på ett sådant sätt, att det verkligen tilldrog sig något mera allmän uppmärksamhet, så var det i *Göteborgs Aftonblad*. Och det skulle ju vara ganska ledsamt, om herr *Svensson* i *Skyllberg* började tycka, att det som skrives i *Göteborgs Aftonblad* liknar uppvigling; det hade jag icke trott.

Denna uppvigling må nu emellertid komma hvarifrån den vill. Den har dock haft sin mycket gagneliga mission uti denna sak liksom i allting annat, herr *Svensson*. I denna fråga har den haft sin mission i så måtto, att svenska Riksdagen har beslutat, att torparna nere på den stora kronoegendomen skola hafva Riksdagens skydd och stöd för att få blifva själfständiga jordbrukare, vare sig det skall ske genom friköpningar af torpen eller genom någon tryggare form af besittningsrätt. I det afseendet äro nog herr *Svensson* i *Skyllberg* och jag också eniga, såvidt jag hörde honom rätt, nämligen däri, att han icke vill motsätta sig detta. Jag vill således konstatera, att uppviglingen i detta afseende lämnat, såsom det synes, ett godt resultat. Om nu uppviglingen på

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

grund af herr Svenssons och hans meningsfränders motstånd icke lämnat något synligt resultat beträffande valhemlighetens bevarande, så hoppas jag, att äfven denna fråga skall lösas om någon tid.

Sedermera vill jag med anledning af att den ärade talaren från Kristianstadsbanken mycket skarpt markerade, att torpfrågan bäst löses därigenom, att en torpare till hvarje pris skall hafva den fulla och själfständiga äganderätten till torpet, säga, att jag visserligen icke nu vill ingå i något närmare bemötande af detta, men dock vill begagna tillfället att få nedlägga en liten reservation däremot. Ty när allt kommer omkring, så är det väl icke den omständigheten, huruvida torparen har själfständig äganderätt till torpet eller blott har tryggad besittningsrätt till detsamma, som garanterar honom förtjänsten af hans arbete. Men den frågan kommer väl upp till behandling och till ordentligt bemötande den gång, när torparfrågan skall upprullas i hela sin vidd. Jag vill, som sagdt, nu icke upptaga kammarens tid med att ingå i någon längre debatt om denna tryggade eller själfständiga äganderätt; jag har för min personliga del den uppfattningen, att den tryggade besittningsrätten i vissa fall har företräde framför äganderätten.

Herr Hamilton: Här har af en del talare visats stort intresse för torparfrågan, och man har lofvat, att när den frågan kommer att upprullas i hela sin vidd, man då skall sörja för, att torparne få det bra ställdt. Jag för min del tror, att det lämpligaste sättet att vinna målet är att bereda torparne på kronodomänerna möjlighet att friköpa sina torp. Riksdagen har i det hänseendet redan sagt ifrån sin mening, ty enligt en författning af år 1909 äro domänintendenterna skyldiga att, innan ny arrendevärdering äger rum, se till, hvilka delar af kronodomänerna böra afsöndras till egna hem och uppgöra förslag härom. Man har äfven träffat särskilda bestämmelser för att torparne skola kunna få köpa sina torp på synnerligen billiga och lämpliga villkor, i det att endast en tiondedel af torpets värde behöfver betalas kontant samt att i öfrigt enahanda villkor, som gälla med afseende å egnahemslån, skola där tillämpas. Jag tror, att den åtgärd, som i detta fall erfordras, är att vederbörande tillse, att domänintendenterna rätt efterlefva 1909 års författning, som jag nyss omnämnde. Det är verkligen sorgligt att se i huru ringa omfattning förslag om försäljning af delar utaf kronodomäner föreläggas Riksdagens profning. Torparfrågans lösning torde kunna befordras, om chefen för jordbruksdepartementet skulle vilja på lämpligt sätt låta erinra domänintendenterna om att de bättre ställa sig till efterrättelse och utnyttja Riksdagens beslut af år 1909.

Herr Andersson i Grimbo: Herr talman! Denna fråga har ju svällt ut, så att det är svårt för den, som något närmare

känner till förhållandena, att fatta, hur den kunnat bli så stor. Jag vill icke på något sätt göra mig till domare vare sig öfver torparne eller arrendatorn i detta fall, utan jag vill endast öfversöka relatera, hur saken ter sig för mig, då jag nämligen haft tillfälle att på närmare håll sätta mig in i denna fråga. Det är ett stort misstroende, som här är till finnandes, och en hel del osanna rykten ha kommit ut om denna gård. Jag skall såsom exempel härpå läsa upp en passus ur Nya Dagligt Allehanda rörande denna sak, som lyder: »Och man kan verkligen fråga sig, huruvida sådant kan få passera under ögonen på både domänintendenten och Konungens befallningshafvande, som dock, enligt kontraktet med arrendatorn, väl torde ha något att säga äfven i afseende på behandlingen af torparne.» Af detta synes ju framgå, att det skulle vara förfärligt gräsligt därnere på denna gård. Nu har chefen för jordbruksdepartementet här i dag klargjort förhållanden, som belysa, att de uppgifter, som stå att läsa i den af mig nyss delvis citerade artikeln, äro förvrängda och icke riktiga. Det stod i samma artikel på ett annat ställe, att »förhållandena torde vara sådana, att fråga är, om icke vederbörande återigen borde hålla ögonen på denne sin märkvärdige arrendator». Om man känner till saken, kan man verkligen fråga sig, om icke minst lika mycket skäl finnes för att vederbörande borde hålla ögonen på Nya Dagligt Allehanda, så att den icke kommer fram med sådana här förvrängda framställningar rörande personer och enskilda förhållanden. Jag skall ännu en gång be att få nämna, att jag visst icke vågar mig på att ta arrendatorns parti, ty han har blifvit utpekad som den värste folkplågare, som man hart när kan tänka sig; genom jordbruksministerns här lämnade redogörelse torde likväl allt som i sak behöfver att sägas vara klargjort.

En annan tidning här i Stockholm skickade förlidet år ned en referent till Kastellegården, och jag skall nu be att med ett par exempel få belysa, hur förvrängdt han skildrade förhållandena där. Han nämnde bl. a. om ett torp, Danmark, på hvilket satt en tjugotreårig änka, och någon vecka innan referentens ankomst hade mannen dött; änkan hade två små barn, och sjukt, fattigt och eländigt var det i hemmet. Mannen hade förkylt sig under dagsverke vid gården ett år förut och sen gått sjuk under året. Därunder hade han lånat 130 kronor, som boet ännu häftade i skuld för, och detta var anledningen till, att änkan måste begära sig i konkurs. Hvad nu tidningen icke upplyste om i denna sak var, att denne torpare var en riktig supare, som låg ute i bygderna och bytte hästar och sådant. Om nu en Stockholms-tidning vill skildra ett hem, som blifvit försummadt, därför att familjeförsörjaren icke sköter sig, så behöfver den nog icke gå så långt som till Bohuslän för att konstatera något dylikt, det tror jag den kan göra till och med här i Stockholm.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

En annan sak, som tidningen äfven tog upp, var, att ett af torpen i fråga, Stora Renvallen, hade lämnat 200 dagsverken per år, men efter den nya uppskattningen skulle detta torp icke utgöra mer än ett dagsverke i veckan, således 52 om året. Vid den nya uppskattningen hade man i allmänhet gjort en nedsättning med 30 procent, men nedsättningen i detta fall blir ju betydligt större. Vidare säger tidningen, att det är svårt att veta, hvilken känsla som nu skulle vara störst hos torparen, antingen tillfredsställelsen öfver att få göra så få dagsverken eller grämelsen öfver att i så många år ha fått utgöra så mycket dagsverken utöfver hvad som rätteligen vederbort. Men tidningen tiger still med, att Bohusläns järnväg tagit bort en stor del af det ifrågasvarande torpets jord och att torpet icke längre var så mycket värdt som förut. För öfrigt hade arrendatorn icke tagit ut dagsverken till fullo, hela tiden, såsom tidningen förmenar. Af detta får man en liten uppfattning, hur tidningen skildrar förhållandena på gården.

Sedan talas här om torpens vass, bete och dylikt och att länsmannen skulle ha gjort handräckning och biträdt arrendatorn. Nu är förhållandet det, att bete och vass har arrendatorn frivilligt lämnat torparna. Kontraktet med staten går ut på att bestämma, hur många dagsverken arrendatorn får ta ut af torpet det och det. Under det år, som nu gått, har arrendatorn rabatterat dagsverkenas antal till ungefär detsamma som enligt 1908 års uppskattning, och han har erbjudit torparna, att de dagsverken, som gjordes därutöfver, skall han betala med 2 kr. om sommaren och 1 kr. 50 öre om vintern, detta icke därför att det för arrendatorn blir förmånligare och billigare, utan är han nästan tvungen hålla sig till torparne. Det finns nämligen icke några byggnader på gården för andra arbetare, eljest skulle han skaffa sig sådana på annat sätt, men skulle, som sagdt, då vara tvungen bygga bostäder. Samma erbjudande har arrendatorn gjort för de två kommande åren, hvilket ju klandrats utifrån. Om arrendatorn skänkt sina torpare vass och bete frivilligt eller icke, det har väl icke staten, domänstyrelsen eller några stockholmstidningar med att göra, och icke behöfver väl någon beträffande sådana detaljer lägga sig i enskildas mellanhafvanden. Hvad återigen beträffar, att statens tjänstemän i detta fall icke skulle ha skött sig på sätt dem vederbort, när arrendatorn fick arrendet förnyadt, vill jag endast säga, att herr Thorsson icke känt till detaljerna i detta fall. Jag vill icke försvara anbuden, men om någon annan i stället hade fått arrendet, så hade det kanske blifvit lika mycket eller mera klandervärdt än hvad herr Thorsson anser det nu vara. Jag skall enskildt, om herr Thorsson vill, litet mera i detalj beröra denna sak.

Beträffande länsmannen, som af en talare här fått sina snärtar, ber jag få betyga, att han i trakten är känd som en aktad och

i allo varande hedersman. De förebråelser, som här gjorts emot honom, torde därför tydligen bero på något missförstånd. Vidare har domänintendenten här i dag blifvit anfallen och fått uppbära direkt klander utaf en ärad och högt aktad ledamot af denna kammare, nämligen herr Kronlund. Han har naturligtvis icke skött sig, förmenar herr Kronlund, såsom han bort. Jag vill nu icke ingå på ett bemötande af hvad herr Kronlund här nämnde om värderingen och uppskattningen af torpen o. d., men jag ber att få påpeka en sak, som jag tror skall fullt belysa hvilkens uppskattningar eller beräkningar för öfrigt äro mest hållbara och vederhäftiga, herr Kronlunds eller domänintendentens. Jo, förlidet år, när denna fråga var före här i kammaren, yttrade herr Kronlund, att domänintendenten värderat afkastningen af trädgården till 200 kronor, men att han kände till, att trädgården lämnade 3,000 à 4,000 kronor per år. Detta föreföll mig vara öfverdrift, hvarför jag sedan dess har tagit trädgården i betraktande och funnit, att där äro bärbuskar, fruktträd och potatisland liksom i trädgårdarna på egendomarna i vanliga fall.

Dessutom har Kastellegården varit på tal vid åtskilliga valmöten i somras. Sålunda tog en liberal riksdagsman på ett möte i Bohuslän upp denna fråga och sade, att domänstyrelsen värderat trädgården till 200 kronor, men att han visste en trädgårdsmästare, som enträget bjudit 2,000 kronor i arrende för denna trädgård, men icke fått den ändå. Detta gaf anledning till, att vid nästa valmöte fick riksdagsmannen i fråga ett erbjudande från arrendatorn på Kastellegården, att han eller hvem som ville kunde få trädgården för 200 kronor, och då hade han ju ett godt tillfälle att ta arrendet och sålunda förtjäna 1,800 kronor, som han sedan kunde ha lämnat till någon af de fattiga torparna, och sålunda gjort en god gärning; men den liberale riksdagsmannen stod där och har åtminstone icke ännu visat sig vara karl för sitt ord. Häraf kunna herrarna själfva förstå, huru öfverdrifna och förvrängda skildringarna i nästan alla afseenden äro beträffande denna egendom.

Vidare yttrade herr Kronlund, att en tjugo års arbetsför drängpojke icke godkänts af arrendatorn att göra dagsverken på gården. Ja, det låter litet egendomligt för den som känner till, hur svårt denne arrendator haft att reda sig med sina arbeten under de senare åren, ty han har helt och hållet varit beroende af dagsverkarne, som mängen gång gett en god dag i sina dagsverken och gått på andra håll för att tjäna penningar. Vi veta ju, hur det i dylika fall går till på en så här stor egendom, och det är ett faktum, att mängen gång dragarna ha måst stå inne, därför att körkarlar icke funnits. Under sådana förhållanden är det märkvärdigt, att en tjugoårs kraftig och duglig arbetare, som herr Kronlund förmenade, blifvit hemkörd af arrendatorn. Det är nog icke heller öfverensstämmande med verkliga förhållandet,

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

utan har det säkerligen varit andra orsaker, som här inverkat, ty när två tvista är det icke så lätt för utomstående att klargöra, hvem af dem som bär skulden. Att såsom herr Kronlund gjort, nämligen stå här och utan fakta klandra enskilda personer, anser åtminstone jag vara för mycket gjort.

Nu har herr Persson i Tällberg yttrat här något om torparna och torparsystemet. Han använder uttrycket slafvar och slafsystem. Ja, det må ju vara, att han känner till sådana orter, där denna benämning passar in. Men å andra sidan vill jag säga, att där torparsystemet kan tillämpas, tror jag, att det är det bästa system, man kan ha, hvad de större egendomarna beträffar, ty en egendom, som skall ha lejd arbetskraft, måste ju, om torpare icke finnas, skaffa den på annat sätt, och det är väl då närmast statarna man har att tänka på såsom varande de, hvilka skulle ersätta torparna. Hurudant är då statarnas lif i jämförelse med torparnas? Såvidt jag känner till förhållandena är emellertid statarlifvet mera kargt och tråkigare för dem själfva än torparsystemet. Det är nämligen i många fall så, att hvad en statare har går åt för dagen eller veckan, och när året är slut, har han icke lagt af någonting, och så går det år för år, och utsikterna för honom att få en bättre existens äro jämförelsevis små på det hela taget. Däremot har torparen åtminstone förhoppningar på bättre dagar och tider. Sålunda glädes han åt blifvande årsväxten och sin gröda, och han har ju i viss mån ett eget hem; han har sina djur att fröjda sig åt, äfvensom sin trädgård. Man kan icke heller jämföra barnen i ett torparhem med barnen i en statarfamilj. I torparens hem ha ju barnen tillfälle att göra en del arbeten, som alltid kunna förefinnas och får sålunda i tid vänja sig härvid. Såsom vi veta är detta hälsosamt och nyttigt både för barnen och för samhället i sin helhet. Däremot få statarnas barn mera gå och slå dank. Jag vill därför icke vara med om att utdöma torparsystemet, där det kan tillämpas och är lämpligt, men där förhållandena visa, att det icke är lämpligt, där må det gärna försvinna för mig.

Herr Nilsson i Kristianstad: Herr talman! Jag skall för min del be att få instämma i det anförande, som herr Thorsson här nyss höll. Jag ber att som ytterligare bevis för, på hvad sätt myndigheterna taga just arbetsgifvarnes parti, få anföras ett fall, som för ett par år sedan inträffade nere vid ett af våra större gods i Skåne. Det gick där så långt i en torparstrid, att man till sist ansåg nödvändigt att vidtaga vräkningar, och polis utkommenderades för att, som det hette, upprätthålla ordningen. Dessa officiella polistjänstemän inackorderades på godset och de trakterades och omhuldades på bästa sätt af egendomens ägare eller den, som ville ha vräkningarna verkställda. Det kunde då icke hjälpas, äfven om det icke var afsikten, att torparne, när

de sågo allt detta, fingo den uppfattningen, att man från myndigheternas sida direkt tog parti emot dem, som där kämpade.

Herrar Ekerot och Hamilton ha här i dag visat varmt intresse, då det gäller att skapa större självständighet för torparklassen. Jag ber att få tacka dem därför, och jag skall ihågkomma detta deras intresse. Det har för ofrigit gifvits tillfällen där nere i deras bygder, då de hade kunnat göra sina åsikter gällande och verkligen också visa sitt intresse för att torparne måtte kunna friköpa sina torp eller få utbyta dagsverksskyldigheten mot kontant ersättning, men då ha de tegat och varit fullständigt stilla.

Jag vill här icke blott betona nödvändigheten af, att det göres något, då det gäller torparne på kronans domäner, utan jag vill äfven påpeka nödvändigheten af, att man gör något för torparne i allmänhet. De förra ha alltid möjlighet att föra fram sina frågor offentligen, och till och med här i riksförsamlingen kunna de bringa sina åsikter till allmän kännedom, men annorlunda ställer det sig i det hänseendet med torparne på de stora godsens, för hvilka det äfven är af vikt, att deras självständighet blir större. Dessa torpare, som på vissa håll kunna uppgå till ett antal af 200, äro fullständigt beroende af en enda herre, af hans eller hans underlydande rådgifvares goda eller dåliga vilja. De hafva ingenting att hålla sig till annat än kontrakt, som i regel äro formulerade af ägaren själf, och torparne ha mycket litet att säga till om i fråga om dessa kontrakt, hvarför de rättigheter, som där ges dem, äro mycket små.

Jag tror icke, att man, såsom herr Ekerot sade, allmänt sträfvar efter att få torpen friköpta. I den bygd, hvarifrån vi båda äro, har jag hört torparne säga, att hufvudsaken för dem icke vore att få köpa torpen, utan att få dem med sådan besittningsrätt, att deras självständighet tryggades. Herr Ekerot innehar ju själf en större gård, och han torde därför känna till, huru som torparne där flera gånger vid konflikter med sin arbetsgifvare betonat, att det för dem icke gällde att tilltvinga sig några torp, utan att det uteslutande för dem gällde möjligheten att få besittningsrätten till torpen ordnad så, att de icke efter en 10 å 15 års förlopp kunde blifva bortkörda från torpen, som de brukat, och beröfvade allt hvad de genom arbete där lagt ned.

Med dessa ord ber jag att få uttala den förhoppningen, att då frågan i dess helhet kommer upp till behandling, man särskildt ser till, att det göres något äfven för sådana torpare, som sitta på de stora fideikommissen och under de större jordägarne.

Herr Hamilton: Den siste ärade talaren riktade den förebråelsen mot mig, att jag icke skulle hylla samma åsikter i min hemort som här, och han trodde, att jag skulle kunna utöfva något inflytande på godsägarne i min hemtrakt. Herr Nilsson

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

skall säkerligen vara den förste att bekräfta, att mitt inflytande öfver dessa godsägare är synnerligen litet och kanhända intet alls, och jag tror äfven att herr Nilsson skall kunna bekräfta, att jag sökt med exemplens makt visa, att jag i verkligheten vill göra gällande de åsikter, som jag uttalar i Riksdagen, och att de torpare och hemmansägare, som lyda under den egendom, jag äger, äfven ha fått friköpa arrendejord, där de så önskat.

Herr Ekerot: Då det af herr Nilssons anförande tycktes framgå, att jag skulle ha en del torpare under mig, vill jag endast säga, att jag tillsammans med en gammal kamrat arrenderar en gård, där ett stort antal torpare sortera direkt under godset, af hvilket gården utgör en mindre del, och att vi på det sättet kunna betraktas som torparnes kolleger, icke såsom torparnes husbönder.

Herr Nilsson i Kristianstad: Herr talman! Jag skall endast helt kort och godt betona, att jag med mitt anförande tydligen icke afsåg, att herr Hamilton, med anledning af de åsikter, som han här fört fram, skulle uppträda på annat sätt hemma än i Riksdagen, utan jag har endast velat framhålla, att det skulle hafva gjort godt, om han gifvit uttryck åt dessa sina varma känslor för torparna under de strider, som rasade nere på de stora godsens i Skåne för ett par år sedan. Hade det då visat sig, att godsägarna och andra med inflytande ställde sig på den ståndpunkt, som torparna intogo, om de alltså sympatiserat med torparnas sträfvan, skulle den allmänna meningen mera ha gått öfver på torparnas sida, då däremot den allmänna meningen den gången mera tog parti mot torparna och den sak de förfäktade.

§ 9.

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan.

Till afgörande förelåg nu bevillningsutskottets betänkande, nr 8, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i jordvärdefrågan.

I en inom Andra kammaren väckt och till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 223, hade herr *Lindhagen* hemställt, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam och uttömmande behandling af jordvärdespörsmålet samt framläggande för Riksdagen af de förslag, hvartill denna beskattningsfråga närmast borde föranleda.

Utskottet hemställde, att herr Lindhagens förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, begärdes ordet af

Herr Lindhagen, som yttrade: I den af mig väckta motion, som här föreligger, har jag hemställt, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam och uttömmande behandling af jordvärdespörsmålet samt framläggande för Riksdagen af de förslag, hvartill denna beskattningsfråga närmast bör föranleda. Det är ju ogynnsamt att komma med något anförande till förmån för denna tämligen obekanta sak gentemot utskottets enhälliga afstyrkande af densamma och efter den intresserade debatt rörande torparfrågan, som nu här förevarit. Jag anser mig i alla fall tvungen att nu yttra några ord.

Denna min motion har icke framkommit för att fastslå någon viss ståndpunkt i denna fråga, utan den är ett uttryck för en önskan hos stora lager af medborgare, att statsmakterna måtte vidtaga en sådan utredning, som här begäres, på det att allmänheten verkligen skall kunna förstå, hvad frågan gäller, att det måste framläggas skälen för och emot och erfarenheterna på området. Jag har i sista motionsstund kastat in framställningen, utan att ha försett densamma med någon uttömmande motivering, detta beroende därpå, att det icke af mig medhunnits. Men frågan är brådskande i och för sig och måste enligt min mening uppmärksammas något redan vid denna riksdag, då det för närvarande i flera afseenden pågår utredningar i just hithörande och närliggande beskattningsfrågor. Det är nämligen så, enligt många uppfattning, att jordvärdefrågan är en mycket stor fråga och att den därför icke får förbises. Den kommer då i alla fall förr eller senare tillbaka och kräfver sin tillbörliga uppmärksamhet.

Nu är det ju sannolikt — jag för min del är böjd för att tro, att så är — att den s. k. jordvärdebeskattningen mera är ett medel för vår tid, ty hvarje tid har sina utvägar och använder öfvergångsformer på sin färd mot mera aflägsna tider. För min del skulle jag helst vilja se, att den tiden kommer, då jorden icke har något marknadsvärde alls, utan endast tjänar sina olika ändamål, då jorden således icke alls är någon handelsvara, men den tiden är kanske så oerhördt aflägsen, att man knappast ens kan drömma om densamma, och därför måste man söka sig tillfälliga utvägar med hänsyn till den tid, i hvilken vi lefva.

Jag tror vidare, att jordvärdebeskattningen icke enbart är medlet för att lösa jord- och beskattningsfrågorna, utan det är blott ett viktigt medel bland många. Och jag tror också därför, att det visserligen är ett medel, som liksom alla andra icke får öfverskattas, ty det förhåller sig så med alla ekonomiska skolans anvisningar, att de räcka för en tid och intill ett visst mått, men sedan kommer en tidpunkt, då de fullgjort sitt värf och då gäller det snarare att se till att dessa skolor icke gå till öfverdrift öfver sina naturliga gränser och, likasåväl som de åstadkommit stort gagn i början, sluta med att åstadkomma stora missförhållanden.

Under det sysslande med skatteväsendet, som i våra dagar

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan.
(Forts.)

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan.

(Forts.)

äger rum, komma de olika sakkunnige hvar och en med sina specialiteter. Hvilka reformer vi än fått, har dock det allmänna intrycket ej kunnat undgå att blifva det, att man ej kommit stort mer än till kvacksalfveri; det är den bittra sanningen otvifvelaktigt på detta område. Det är här blott ett famlande, och därför tilltalar det oss, om man möjligen skulle kunna komma till en utväg, där det mera gäller att gå på djupet och verkligen taga upp frågan från dess grundval. Och något af en sådan förhoppning hvilar dock öfver jordvärdebeskattningen, till skillnad från de metoder, som hittills användts.

Det råder en mycket stor oklarhet om hvad som menas med jordvärde. Med jordvärde i teknisk bemärkelse menas, kan man säga, den del af marknadsvärdet på jorden, som åstadkommit icke genom besittningshafvarens eget arbete och därpå nedlagda kostnader, utan genom samhällets tillväxt, arbete och företag. Jordvärdet är således en del af marknadsvärdet, nämligen den del däraf, som samhället själf har skapat.

Nu har man äfven talat mycket om jordvärdestegring, och man har rent af betecknat den såsom en annan sak än jordvärde, och många äfven i denna kammare tro, att jordvärdestegring och jordvärde äro två olika saker. Så är emellertid sakligt sedt icke alls förhållandet, utan jordvärdestegringen är blott en del af jordvärdet. Det har nämligen af opportunitets- och billighetsskäl ansetts, att ifall man skall beskatta jordvärdet, kan man icke gärna beskatta det jordvärde, som redan uppkommit, ty det vore orättvist, utan man skall blott beskatta den tillväxt af ett redan befintligt jordvärde, som uppkommer i framtiden. Men för att man skall kunna göra detta, måste man dock först undersöka och finna det jordvärde, som redan uppkommit — den saken kommer man icke ifrån. Skillnaden blir således den, att på samma gång, som det jordvärde, som redan uppkommit, lämnas obeskattadt, lägges en extra beskattning på det tillägg till detta jordvärde, som uppkommer i framtiden. Med andra ord: jordvärdestegring och jordvärdestegringsskatt gälla blott en liten del af hela jordvärdet.

Det har nu enligt min uppfattning ganska mycket förvirrat begreppen, att man sålunda framhållit jordvärdestegring såsom något annat än jordvärde. Det måste förvirra redan därigenom, att jordvärdestegring och jordvärde icke äro två olika saker, utan samma sak; och att här blott är fråga om olika metoder att behandla olika delar af saken. Dessutom kan sägas, att namnet jordvärdestegring är ett oriktigt namn, därför att det redan uppkomna jordvärdet har också uppkommit genom stegring af ett förutvarande jordvärde, genom en stegring ifrån intet till något och sedan ifrån något till mera. Hela jordvärdet har alltså uppkommit genom en stegring, eventuellt en förminskning och så återigen en stegring. Det är icke blott det jordvärde, hvilket

framdeles uppkommer, som utmärker sig för stegring, utan äfven det förflutna jordvärdet, som skapats i det förflutna.

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan.

(Forts.)

Vidare är det icke ur tudelningens egen synpunkt egentligen principiellt hållbart att säga, att man skall beskatta bara en framtida stegring af jordvärdet, därför att, som det säges, man icke rimligtvis kan komma åt det redan uppkomna, enär det gått i handeln och blifvit privat egendom efter utgifvande af valuta för detsamma. Det är nämligen en massa jordvärde, som redan uppkommit och icke gått i sådan handel och som ligger såsom ren vinst hos innehafvaren. Det jordvärde, som gått i handeln, är äfven ofta betaladt för litet i förhållande till de verkliga värdena. Skulle här göras skillnad, borde den göras emellan det jordvärde, som gått i handeln och det jordvärde, som icke gått i handeln, ehuru, som sagdt, äfven detta ibland blir haltande.

Men om man tänker på jordvärdets natur, dess egentliga rättsbegrepp, så är det helt och odeladt en skapelse af någon annan än besittningshafvaren, nämligen af samhället själf. Visserligen gifves det mycket, som blir så gammalt, att gräset gror däröfver, som man säger, och då tänkes icke vidare på det. Men i samma mån kan ådagaläggas, huru ett jordvärde uppkommit, och man finner, att det rättvisligen skulle varit samhällets egendom, då kan man säga, att spekulationerna i denna en annans egendom måste vara en äfventyrsaffär, därvid spekulanten liksom i andra dylika affärer får vara beredd på äfventyret nämligen i detta fall, att den rätta ägaren, samhället, en gång kommer och gör sin rätt gällande. Då måste man finna sig däri, helst samhället gifvetvis dock bör taga skäligen hänsyn till de bestående förhållandena.

Det föreligger ett ganska analogt fall t. ex. med afseende å det värde, som staten skapat för sockeraktierna genom att lägga tull på socker. Därigenom ha en del enskilda fått stora värden af staten, som skapat dessa värden. Dessa sockeraktier gå i handeln och man köper dem för visst pris, därför att de ha dessa värden. Men så kommer staten i alla fall och säger, att dessa värden icke äro fullt legitima, och därför lägger staten accis på sockret. Härigenom återbördar staten en del af vinsten till sig. Eller också kan staten afskaffa tullen — därtill har samhället rätt — och då inträffar det oundvikliga, att de, som i god tro inlåtit sig på dessa spekulationer och betaladt för mycket för sockeraktierna, göra förlust. Det är något liknande här.

Det förtjänar erinras om, att vi här i landet ha på sätt och vis redan ett slags ren jordvärdebeskattning. Vid taxering af jord skall nämligen författningsenligt göras skillnad på själfva marken och åbyggnaderna. Detta lärer tillämpas ganska slarfvigt, men dock gör man det i en del fall, så att man får ett särskildt jordvärde på själfva marken; på det utgår skatt. Men det tillämpas i många fall icke så rationellt som jordvärdebeskattningens

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan.

(Forts.)

princip kräver. Här föreligger dock ett slags ansats till jordvärdebeskattning.

I England, där man gått mycket försiktigt fram, har genomförts dels en jordvärdestegringskatt och dels en skatt på jordvärdet, båda med ganska stora restriktioner.

Bevillningsutskottet har tagit hela denna fråga mycket enkelt och begränsat sig till att erinra om en pågående utredning i vissa delar af ämnet. Men hvar har man utskottet i de andra delarne? Därom tiger betänkandet, ehuru motionen velat ha fram ämnet i hela dess vidd. Ligger därunder såsom det försports en redan fattad obenägenhet för en jordvärdeskatt, så resulterar det hela i, att hela det stora jordvärde, som man konstaterar ha kommit till på grund af samhällets tillväxt, lämnar man åsido och undersöker icke ens, om det bör beskattas, men inskränker sig till den tillväxt i ett jordvärde, som framdeles kan uppkomma. Lägges så på detta i skatt endast en ringa procent af det hela, kommer jordvärdesförsmålet, som är af stor och genomgripande betydelse, kanske att rinna ut i sanden och blifva en af dessa bagatellfrågor, med hvilka vi till sist slå oss till ro i det parlamentariska lifvet.

Nu är det en sak, som dessutom bör undersökas, och det är en sådan här beskattnings förhållande till annan beskattning. Det är ganska äfventyrligt, att när man för närvarande sysselsätter sig med kommunalskatteproblemet och andra skatteproblem, man icke sätter sig in i denna sak för att finna samtidigt, i hvad mån det kan ligga något sant i densamma och i hvad mån denna väg är bättre än de andra eller kan användas såsom en parallellväg bredvid de andra.

En af förutsättningarna för jordvärdebeskattning har betonats af dess anhängare vara den, att samtidigt måste de, som drabbas af denna skatt, befrias från andra skatter. Nu vill jag säga, att den direkta beskattning, som uttages af större förmögenheter och större vinster, kan gärna fortfarande få utgå. Det blir visserligen en dubbelbeskattning, men det gör ingenting, ty tidens lösen är att lägga en dubbelbeskattning på de stora skattebeloppen, som kunna bära det. Men däremot, hvad de mindre inkomsttagarna angår, är det något särskildt tilltalande i systemets princip, att man icke bör beskatta hans flit, icke lägga direkt skatt på själfva arbetet, utan endast beskatta samhällets andel i jorden eller det s. k. jordvärdet. Om man t. ex. tänker på en småbrukare, så är det bra orätt och olämpligt, att om han är flitig och lägger sig vinn om sin jord, så skall han i samma mån, som han ökar sin jords häfd och får större inkomst, bli högre beskattad, under det att den late och den som slarfvar, får lägre beskattning. Och det är därför också, som större delen af Danmarks s. k. husmän ha denna sak på sitt politiska program.

Men det är också en tredje fördel, som man hoppas skall vinnas genom en jordvärdebeskattning. Den bör nämligen bidra till att minska priset på jorden och på automatiskt sätt utskifta jorden bland folket. Ty om en markägare, som icke brukar sin jord eller icke har byggnader på den, ändock får betala lika stor jordvärdeskatt som den, som drar vinst af jorden genom eget arbete och därpå nedlagda kostnader, så är det klart, att en sådan markägare icke har något intresse af att behålla en sådan jord, som icke ger afkastning, men för hvilken han i alla fall får betala skatt. Det är således frågan om vi icke här skulle kunna finna ett medel jämte andra till att främja en rättvisare jordfördelning.

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan.
(Forts.)

Det är sålunda stora problem, som i denna sak måste upptaga våra tankar. Det är då icke för mycket begärdt att få en fullständig utredning om dessa problem i hela deras utsträckning, både teoretiskt och hur de utvecklats sig enligt erfarenheten. Hvad har gjorts i detta afseende?

I slutet af 1908 framlades af professor Cassel efter uppdrag af finansdepartementet ett förslag att införa värdestegringskatt på fastighet. Han hade icke gjort någon skillnad mellan marken och åbyggnaderna utan slagit ihop dem. Förslaget närmade sig ganska mycket en jordvärdestegringskatt, men är icke fullt desamma som en sådan. Sedan inforrades en mängd utlåtanden öfver förslaget, och därvid inkommo en del anmärkningar från olika myndigheter. Då uppdrogs åt en särskild kommitté att granska dessa anmärkningar och på grundval af professor Cassels principer framkomma med ett slutligt förslag i ämnet. Kommittén fann emellertid under sitt arbete det vara riktigare att grunda förslaget på jordvärdestegringsprincipen än på den Casselska grunden och gick därför in till regeringen i mars 1911 med begäran att få uppdrag att bygga sitt förslag på den grund, som den ansåg vara den riktiga. Nu lär kommittén inom den närmaste tiden komma med ett förslag, byggdt på den af professor Cassel uppgjorda grunden, men omedelbart därefter upptaga arbetet på ett förslag om verklig jordvärdestegringskatt. Men för att kommittén skall kunna göra det, bör det finnas en utredning af jordvärdet; utan att man genom särtaxering får utrönt det redan uppkomna jordvärdet kan man icke inlåta sig på frågan om skatt på den stegring af jordvärdet, som framdeles kan uppkomma. Emellertid skulle hvarje fråga om det rena jordvärdet rätteligen behandlas af kommunalskattekommittén; och af den anledningen begärde förstnämnda kommitté i september 1911 att få samarbeta med kommunalskattekommittén, hvilket beviljades på det sättet, att två personer delegerades för att underhandla med denna kommitté.

Det är endast detta, som bevillningsutskottet har anfört såsom skäl för afslag på motionen, och utskottet har motiverat sin

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan. (Forts.)

hemställan därmed, att motionen i vissa delar redan är föremål för en utredning. Men motionären har dock, som sagdt, begärt, att saken i sin helhet skall blifva föremål för en utredning. Bevillningsutskottet har icke gifvit något skäl, hvarför det icke inlåtit sig på den saken i sin helhet.

Nu har jag under hand hört uppgifvas, att man i utskottet vore motståndare till en jordvärdebeskattning. Jag tror dock, att utskottet icke nu kan bestämma, om det är absolut motståndare till denna beskattning eller ej. Utan jag tror, att hvad vi behöfva är att få saken utredd, d. v. s. få veta ur alla synpunkter, hur den för närvarande ligger i världen.

Vidare är det så, att om man skall utreda frågan om jordvärdet, så har icke den kommitté, som skall utreda frågan om jordvärdestegringsskatten, det uppdraget, utan det skulle tillkomma kommunalskattekommittén. Kommunalskattekommittén har emellertid icke fått uppdrag att utreda frågan om jordvärdeskatt, så att man vet icke om denna sak kommer att undersökas af den kommittén i vidare mån än såvidt rörer särtaxering af jordvärdet; sannolikt blir den det icke. Frågan är dessutom om jordvärdeskatt skall tillkomma staten eller kommunerna eller båda. Om den skall tillkomma staten, kommer kommunalskattekommittén med all visshet icke att upptaga denna sak till behandling. Enligt mångas mening är det mycket otillfredsställande, att en dylik splittring af arbetet äger rum.

En annan omständighet är, att samtidigt kommunalskattekommitténs arbete pågår. Och jag tror, att det är riktigt, att den icke bör nu föreslå kanske nya palliativ, utan bör ha skyldighet att taga äfven det nu föreliggande spörsmålet i betraktande, så att man icke må behöfva göra om det hela igen.

Och så komma vi slutligen till de förut nämnda sociala följderna af en lagstiftning på detta område, som erfarenheten påvisat. Hvarför icke söka utröna, hvilken verkan den möjligtvis i detta afseende kan ha?

För jämt fem år sedan eller i mars 1907 förelåg till pröfning af stadsfullmäktige i Stockholm en motion om en skrifvelse till Konungen om utredning och förslag till jordvärdestegringsskatt. Jag hade i annan motion föreslagit, att frågan skulle utredas i sin helhet. Men denna motion hade man glömt bort, då beredningsutskottets utlåtande kom in. Då frågan förelåg till behandling, uttalade jag mig på följande sätt:

»Då man begär utredning af Kungl. Maj:t i detta ärende, kan man, utan att därför behöfva taga position i själfva frågan, dock låta sig angeläget vara att i ett för de flesta af oss så obekant ämne lägga saken så, att man begär utredning af frågan i hela dess vidd och icke inskränker sig till just den tyska partiella värdestegringsskatten utan undersöker ämnet i hela dess vidd,

således äfven jordvärdeskatten, af hvilken jordvärdestegrings- skatten är en del.»

Och så föreslogs af mig ett tillägg till motiveringen i detta syfte. Däröfver uppstod icke någon väsentlig meningsskiljaktighet i stadsfullmäktige, då det ansågs, att vi behöfde en allsidig utredning för att kunna sätta oss in i saken. Därför kom beredningsutskottets hemställan med mitt tillägg att stå mot rent afslag, och för den förra hemställan med tillägg röstade 77 ledamöter af fullmäktige, under det endast tre voro för afslag. Dessa 77 röstande voro ingalunda alla på det klara med, att jordvärdeskatt var det rätta, men de hade i alla fall den känslan, att denna sak går så fram i världen och hvilat på så tilltalande teoretiska grunder, att man icke vore försvarad med att afslå framställningarna utan borde undersöka saken i hela dess vidd.

Precis samma situation föreligger nu, och då den utredning, jag begärt, icke är igångsatt af Kungl. Maj:t och icke omfattad med sympatier af bevillningsutskottet, så ber jag, min plikt likmätigt, få yrka bifall till motionen.

Herr *Månsson* instämde häruti.

Härefter anförde

Herr *Vennersten*: Herr talman, mina herrar! Jag är öfvertygad, att kammaren i detta ögonblick icke väntar från bevillningsutskottets sida, att man skall upptaga till behandling hela det stora spörsmål, som är föremål för den ärade motionärens framställning, och jag skall därför begränsa mig till det minsta möjliga.

Herr *Lindhagen* sade nyss, att bevillningsutskottet har icke visat sig benäget att gå in på frågan om jordvärdeskatt, och han trodde sig till och med veta, att det icke fanns sympatier inom bevillningsutskottet för en sådan skatt. Jag har för min del icke fått klart för mig, att läget är sådant, ty här torde meningarna vara delade äfven inom bevillningsutskottet.

Den hufvudanmärkning, som den ärade motionären riktade mot bevillningsutskottet, var väl den, att vi nöjt oss med att hänvisa till den utredning, som omfattar motionens — som vi anse — viktigare delar, men att vi alldeles afstått från att taga hänsyn till motionen i öfrigt eller i första rummet till frågan om en jordvärdeskatt. Visserligen nämndes också åtskilligt annat, som jag nu icke vill uppehålla mig vid; jag tror, att det är tillräckligt, om jag yttrar några ord om jordvärdeskatten.

Den ärade talaren har sagt, att äfven vid jordvärdestegringskatt är det jordvärdet som beskattas och att denna skatt utgör en del af jordvärdeskatten. Nu är jag öfvertygad om, att de herrar, som redan haft och ännu ha om hand ifrågavarande utredning, icke kunnat undgå att vid behandlingen af jordvärde-

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan.
(Forts.)

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan.
(Forts.)

stegringsspörsmålet äfven ingå på frågan om jordvärdeskatten. Jag är så mycket mera öfvertygad om detta, som det kommit till min kännedom, att åtminstone en af de personer, som haft detta ärende om hand, har den åsikten, att man icke kan till fullo utreda den ena frågan utan att också taga hänsyn till den andra. I detta stycke torde den ärade motionären antagligen få konstatera, att han blifvit hörd i större utsträckning, än han synes antaga.

Nu har den ärade motionären anført, att själfva jordvärdestegringsspörsmålet egentligen är en bagatellsak i jämförelse med den stora frågan om en jordvärdeskatt. Han säger, att hela saken kommer att rinna ut i sanden genom det sätt, hvarpå denna fråga behandlats. Enligt min uppfattning är detta icke riktigt. Ty, säga hvad man vill, jordvärdestegringsskatten är icke någon bagatellfråga. Den ärade motionärens partikamrater, som yttrat sig härom i denna kammare, ha mer än en gång framhållit, att för den egentliga jordbruksjorden finnes knappast något jordvärde här i landet, och det är rätt intressant att konstatera, hurusom denna uppfattning stämmer öfverens med mycket framstående nationalekonomers mening i samma sak. Vi ha här i landet icke så många personer, som befatta sig med dylika spörsmål, men i senaste häftet af Svensk Tidskrift framhållas några synpunkter, som förekomma i en mycket förtjänstfull liten bok i nationalekonomi, utgifven af docenten Brisman, däri docenten Brisman gifvit framställningen om jordräntan och jordvärdet en ganska stark betoning äfven i fråga om jordbruksjorden. Men professor Heckscher anmärker, att därvid nog icke tagits i betraktande, att en sådan stegring af spannmålspriserna eller — såsom anmärkaren uttrycker det — tecken till sådan knapphet på spannmål, att den tagit sig uttryck i höjd jordränta, icke visat sig i fråga om västeuropeisk jordbruksjord.

En framstående fransk nationalekonom har på ett koncist sätt dragit upp konturerna af frågan, sådan den i allmänhet ter sig inom de västeuropeiska länderna, och under förhoppning, att kammarens ledamöter icke anse det olämpligt, skall jag citera några rader — de äro icke många — af denne författare, hvars namn är Jeze. Hans yttrande återfinnes i ett arbete med titeln »Cours élémentaire de Science des Finances», som i dagarne utkommit i ny upplaga. Här säger han:

»Jordränteföreteelsen är i våra dagar mycket mindre framträdande än förr — åtminstone i de europeiska staterna. I början af 18:de årh. funnos stora olikheter i jordens värde, beroende på olika bördighet, större eller mindre afstånd från afsättningsplatserna. Extensiv kultur, frambringande föga. Den utländska konkurrensen kunde icke öfversvämma den nationella marknaden. Därför tenderade jordbruksprodukternas pris att vara lika med den högsta förekommande produktionskostnaden. Detta förhållande medförde

för de bördiga och välbelägna jordarna en vinst, en ränta, som ej motsvarades af något arbete eller afkastningen af något kapital.» — Eller just jordräntan, som kapitaliserad utgör jordvärdet. — »Det nuvarande jordbrukets industriella karaktär har starkt minskat inflytandet af den första orsaken till olikhet mellan jordägarna. Den mest framträdande faktorn är icke längre bördigheten utan de äro: *kapital och arbete*. Å andra sidan hafva kommunikationernas utveckling närmast jorden till afsättningsplatserna. Och slutligen har den internationella konkurrensen, oakadt tullskyddet, blifvit ett hinder för en alltför stark förhöjning i priserna. I nya länder är det däremot icke så».

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan.
(Forts.)

Där ha vi, såvidt jag kan förstå, kärnpunkten i denna fråga, såvidt den rör jordvärdet å vår egen jordbruksjord, och det är, att förhållandena här i vårt land äro olikartade mot dem, som råda i dessa nya länder, och jag påstår, att de äfven äro ytterst olika dem, som råda i England, hvilket land ju den ärade talaren anført för att visa att äfven i Europa jordvärdeskatt blifvit införd. Vi veta, att, jämfördt med hos oss rådande förhållanden, jordbruket i England icke intager någon gynnsam ställning. Alla veta vi, att England är ett land, där jorden i stor utsträckning antingen icke användes alls eller ock endast användes till sådana ändamål, att man kan säga, att den endast har ett lyxvärde. Under sådana förhållanden kan det väl icke vara lämpligt, att vi anföra Englands exempel såsom efterföljansvärdt. Den ärade motionären har också, såvidt jag förstår, väl insett, att vi böra rätta oss efter våra egna förhållanden: i motionen af 1907 begärde han en utredning, som skulle taga hänsyn till våra svenska förhållanden.

Under sådana omständigheter synes mig, att den starka kritik, som herr Lindhagen nu riktat mot bevillningsutskottet, icke är befogad, och jag tar för gifvet, att frågan nog kommer att behörigen utredas, äfven om icke herr Lindhagen i dag skulle lyckas vinna gehör för sin mening.

Jag skulle till slut vilja framhålla, att jag tror, att den ärade motionären icke gör sin sak någon tjänst genom att han söker tvinga frågan vidare på det stadium, där den nu befinner sig, ty genom att begära för mycket kan man mista det, som man är i tillfälle att erhålla och som man gärna vill ha. I det afseendet ber jag få framhålla, att herr Lindhagen själf uttalat, att just hvad de, som äro talesmän för jordvärdestegringskatten, vilja vinna, är af synnerligen stor betydelse, ty som herr Lindhagen uttryckte sig 1907, om jag minnes rätt, »det ger ett erkännande åt principen och en del inkomster åt kommunen». Jag tycker, att det från motionärens synpunkt borde vara vackert så. Jag är rädd att, om herr Lindhagen vill gå längre, han riskerar, att det mål, om hvilket vi äro eniga, icke nås inom rimlig tid. Och

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan. därför skall jag med åberopande af hvad jag nu yttrat be att få yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan.

(Forts.) Sedan herr vice talmannen nu öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, lämnades ordet till

Herr Hildebrand, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag skulle vilja nämna några ord till komplettering af det intressanta anförandet af herr Vennersten, detta så mycket mera, som det förefaller mig, som om först och främst motionären men i någon mån äfven bevillningsutskottet hade bort säga ifrån, att det dock måste finnas en principiell skillnad mellan jordvärdestegringskatt, å ena sidan, och den jordvärde-reform, som herr Lindhagen torde afse, å den andra. Jordvärdestegringskatten afser, som herr Lindhagen påpekat, att träffa den i vårt land skeende stegringen å jordvärdet. Vid en jordvärdeafgift och en jordvärde-reform inrikta sig jordreformvännernas ansträngningar på, att man skall kunna klarlägga det nakna jordvärdet, så att det skall kunna företagas en taxering, hvarvid jordvärdet skiljes från de förbättringar, som finnas på jorden och som gjorts på densamma, alltså byggnader, odlingsarbete o. s. v. En sådan taxering är först och främst en synnerligen ömtålig och svår sak att genomföra. Sedan man fått fram det nakna jordvärdet, är det jordreformvännernas mening att på detta lägga en sådan beskattning, att det nakna värdet på beskattningens väg faktiskt indrages till samhället. En af de främste ifrarne för denna reform har velat påyrka, att en sådan jordvärdeafgift till att börja med endast skulle utgå med en half procent af det nakna jordvärdet, men sedan så småningom höjas så, att hela räntan skulle indragas i form af afgifter till stat och kommun. Ägaren skulle sålunda endast formellt ha äganderätt till jorden, under det att stat och kommun toge reventerna å det hela. Och den, som på senaste tiden främst arbetat på jordvärde-reformen, har beräknat, att det nakna jordvärdet på all jord i Sverige skulle uppgå till omkring 7 miljarder kronor och att man efter en öfvergångstid af 12 år, under hvilken tid kommunala och andra skatter skulle försvinna, borde komma därhän, att af Sveriges jord indroges en ränta på hela det nakna jordvärdet i form af afgifter till stat och kommun till ett värde af 111 miljoner kronor. Detta, som sagdt, efter en öfvergångstid af 12 år.

Vi ha nu hört af herr Vennersten refereras framstående nationalekonomers uppfattning, att åkerbruksjorden icke skulle ha något eller åtminstone icke något afsevärdt naket jordvärde.

Dessa jordreformvänner bygga på en helt annan principiell uppfattning. De tillmäta detta nakna jordvärde en så oerhörd betydelse, att som denna rörelses förkämpar framhålla, om man nu kunde lägga på Sveriges jord en afgift på 111 millioner kronor, tullarna borde kunna bortfalla, de direkta skatterna bortfalla,

de indirekta skatterna bortfalla, och man skulle kunna göra sig oberoende af rusdrycksbeskattningen och få medel till mycket annat. Från dessa reformvänners sida är det nämligen icke blott fråga om en beskattningsreform, utan en social omhvälfning af samhället på så sätt nämligen, att det icke skulle vara tänkbart, att större egendomar skulle betala en sådan afgift till stat och kommun, hvarför de måste styckas. Hela landet skulle således uppdelas i småbruk, och det blefve på dessa småbruk samt tomtmarker i städer och industrisambällen, som hela denna afgift, 111 millioner kronor, skulle beräknas bli lagd.

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan.

(Forts.)

Ja, mina herrar, herr Lindhagen har icke i sitt anförande i dag och icke förut heller fullt velat gilla dessa jordreformvänners sträfvan utan tagit afstånd och gör så litet som möjligt af den saken. Han har påpekat, att det finnes redan nu ett förslag till skatt på värdestegring af fastighet. Här ha kommitterade sysslat med utredning af jordvärdestegringsskatt; och herr Vennersten har också helt naturligt påpekat, att vid fortsatt utredning utredningsmännen måste stanna vid frågan om jordvärde. När herr Lindhagen framhåller detta, så ser allting så oskyldigt ut, men det är icke oskyldigt, att på detta sätt tänka sig draga in hela detta s. k. nakna jordvärde till staten i form af afgifter, som uppgå till så oerhörda belopp. Hvad jag vill framhålla är, att när herr Lindhagen uttalar sig, som han gjort, han står i skarpare strid med jordvärdereformrörelsens främste män här i landet och äfven i andra länder, ty hvad han menar med jordvärde-reform är tydligen något annat, än de mena, och detta har naturligtvis icke på något sätt kommit fram i hans motion, där motiveringen endast upptager ett fåtal rader.

Enär man alltså vid bifall till herr Lindhagens motion skulle komma ut i det fullständigt ovissa med en stor och omfattande utredning, och enär det syntes mig, att dessa uppgifter ändock skulle vara lätta att föra fram, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde herr *Mörtsell*.

Herr talmannen, som under herr Hildebrands anförande återtagit ledningen af förhandlingarna, lämnade nu ordet till

Herr Hamilton, som anförde: Ja, herr talman, jag är öfvertygad om, att herr Lindhagen har de bästa afsikter med det förslag, han här framställt, och att det är som vanligt omsorgen för de små i samhället, som drifvit honom fram.

Jag har icke varit i tillfälle att under denna debatt pejla djupet af herr Lindhagens önskingar och vet sålunda icke fullständigt, hvart han vill, men jag har framför mig en bok, utgifven af Ekonomiska frihetsförbundet, som lär representera jord-

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan.
(Forts.)

reformvännerna inom vårt land. I denna bok beklagas, att grundskatterna blifvit borttagna och att bevillningen blifvit ersatt med förmögenhetsskatt. Man vill sålunda öfverföra skatterna på jorden. Hur man än teoretiserar, är väl detta själfva slutklämmen, och jag kan icke finna annat, än att jordreformvännernas sträfvan den, äfven om de icke tro det själfva, icke äro annat än ett kapitalistintresse. Jorden i sig själf, som användes för jordbruk, är ett ringa skatteobjekt, eftersom den utgör endast 15 % af landets samtliga skatteobjekt, och är dessutom ett synnerligen svagt objekt, därför att jorden är ytterst hårdt belastad af in-teckningar, hvartill kommer, att vissa för statsändamål utgående skatter lagts på kommunen och utgör en svår skattebörd a isynnerhet i de rena jordbrukskommunerna.

Inkomst- och förmögenhetsskatten däremot utgår, synes det mig, på ett synnerligen lämpligt sätt. Den bäres hufvudsakligen af bolag och förmögna personer. Af 1910 års inkomst- och förmögenhetsskatt ha sålunda bolag betalt cirka en tredjedel eller något öfver 5 millioner kronor, och de 10,000 högst beskattade af de 330,000 enskilda personer, som drabbas af skatten i fråga ha fått betala 60 % af de enskildes andel i denna skatt. Lägg es däremot den hufvudsakliga skatten på jorden, så drabbar den obetingadt de små, eftersom jorden i vårt land redan är ganska styckad, och bortåt 90 % af brukningsdelarna enligt statistiken innehålla en areal af mindre än 20 hektar åker och sålunda få räknas till småbruken.

Jordreformen, tror jag, bör i stället gå ut på att ytterligare stycka jorden, att, som vi sagt här i dag, underlätta för torparna att få lösa sin jord, att upphäfva fideikommissrättigheten, hvarigenom fideikommissen blefve uppdelade, vidare att staten säljer af sina jordbruksdomäner till mindre bemedlade och att understödja egnahemsrörelsen. På så sätt tror jag, att vi bättre nå vårt mål att hjälpa småfolket i vårt land än genom att pålägga en stor del af våra jordbrukare, äfven de små, en ytterligare skatt och befria kapitalet från densamma.

Det skulle ju kunna tänkas, att en jordevärdestegrings-skatt kan vara berättigad i våra städer och i våra större samhällen, där jorden fått tomtvärde och på grund af åtgärder, som blifvit vidtagna inom samhällena, stigit betydligt i pris. Men jag tror däremot icke, att på den rena landsbygden jordvärdestegrings-skatten är berättigad, åtminstone får den väl icke drabba annat än oförtjänt värdestegring, hvilken sällan förekommer vid jordbruket, ty i annat fall kan man tänka sig, att man genom en jordvärdestegrings-skatt frantager våra landbrukare lusten att nedlägga sitt arbete på odling och förbättring af Sveriges jord utan kommer dem att i stället söka insätta sina penningar i sparbanker. Man kan också tänka sig, att man därigenom hindrar dem,

som af fosterlandskärlek vilja inköpa och skogsodla våra kalmarker, att göra detta.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Björnberg* och *Bengtsson* i Norup.

Herr *Lindhagen*: Den siste talaren är det mig alldeles omöjligt att bemöta, ty han har så fullständigt missuppfattat saken, att jag sällan träffat en motståndare, som har så litet reda på denna sak som grefve *Hamilton*. Han till och med tillät sig det uttrycket, att det här är nog ett kapitalistintresse, men hur kommer det sig då, att just från det hållet, man är så förfärligt rädd för denna sak? Det är de stora jordägarna och de stora kapitalisterna, som förtjäna de stora penningarna på jordvärdestegring, hvilka mest motsätta sig jordvärdebeskattning. Det är därför, som de äro så förfärligt rädda för denna sak; här, tänka de, kan möjligen drivas igenom ett medel, som kan ha en verkan, man förgäfves sökt vinna på andra sätt genom expropriation och alla möjliga åtgärder. Detta system innebär ett så effektivt angrepp på monopolkapitalet och de stora godsens, att deras företrädares instinkt bör säga dem, att det icke är »ett kapitalistintresse» bakom detta utan något helt annat.

Vidare sade grefve *Hamilton*, att han möjligtvis kunde vara med om jordvärdestegringsskatt, men endast såvidt den drabbade den oförtjänta jordvärdestegringen. Ja, grefve *Hamilton*, hela jordvärdestegringsskatten afser just att drabba oförtjänt värdestegring, det är teorien. Men herr talman, jag måste afstå från att sysselsätta mig med grefve *Hamilton*, ty det skulle taga alltför lång tid att i detalj sätta honom in i dessa ämnen.

Däremot ber jag att med några ord få bemöta herr *Vennersten*. Jag sade icke, att jordvärdestegringsskatten var en bagattell, men jag sade, att ifall man icke utredde frågan i hela dess vidd, utan inskränkte sig till att göra en skatt bara på den stegring af jordvärdet, som framdeles kunde uppkomma, och vidare så att skatten endast blir en liten procent af hela stegringen, då kan härigenom hela reformen rinna ut i sanden och bli en bagattell, hvilket också händt på sina ställen.

Vidare påstod jag icke, att man i utskottet varit principiellt emot jordvärdestegringsskatten — ty det är ingen, utan den äro vi alla ense om, såsom det heter — utan jag sade, att jag hört, att man på många håll redan varit besluten att motsätta sig en jordvärdeskatt. Det gläder mig, om så icke vore förhållandet. Men jag kan ändå icke förstå den ärade talaren. Han talade hela tiden mot just den tanken, men sade, att den saken i alla fall kommer under öfvervägande, ty man kunde icke inlåta sig på jordvärdestegringsskatt utan att inlåta sig på jordvärdeskatt. Detta är riktigt så till vida, som man för att få en jordvärdesteg-

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan.
(Forts.)

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan.
(Forts.)

ringsskatt måste utröna jordvärdet, men därmed behöfver man icke komma in på frågan om beskattning af detta jordvärde. Den saken vet jag icke om den siste talaren kan utlofva, att den kommer under öfvervägande. Jag har hört raka motsatsen från en af de personer, som just äro med i detta arbete, och då äfven bevillningsutskottet säger, att endast i vissa delar saken är under öfvervägande, tror jag icke, att motionären kan slå sig till ro med den utfästelsen af den ärade talaren, att äfven de uteslutna delar, utskottet icke alls talar om, skola komma under öfvervägande. Det ligger nära till hands och är väl alldeles säkert, att så icke blir förhållandet.

Jag ställer mig i åtskilligt som en sökare liksom många andra, och vill verkligen veta, hur det förhåller sig med dessa saker. Jag känner icke till, hvilka stora verkningar reformen kan ha i det syfte, som reformens mest entusiastiska vänner tillmätta den. Det är alltid så med en ny idé, att den, som verkligen tror fast på densamma, han ser det bästa möjliga af densammans verkningar, men detta kan ju icke hindra, att de, som icke kunna tro, att allt detta skall kunna realiseras, i allt fall dock kunna anse, att på grund af sakens teori och det rättvisa däri här föreligger en möjlighet att verkligen komma till rätta med åtskilligt, som nu är ur led i tiden och som man med alla de åtgärder, man förut försökt, icke kunnat komma till rätta med utan funnit dessa vara kvacksalfveri och palliativ, när allt kommer omkring.

Jag har visst icke tagit afstånd från jordvärdereformens väner på något sätt utan är tvärtom med dem i det för närvarande väsentliga; jag tycker, att deras tankar äro stora och vackra och därför med visshet också i många delar mycket verksamma. Men därför tycker jag, att vi böra lägga oss ombord med att se till hvad vi kunna få ut ur denna sak.

Herr Vennersten uppehöll sig hufvudsakligen vid jordbruksjorden. Det är en fråga, i hvad mån jordbruksjorden har något jordvärde. Men vi få väl i alla fall icke glömma, att det finnes oerhörda jordvärden äfven här i landet öfverallt kring städer och stationssamhällen och hvar helst en större anläggning förekommer. Det är väl alldeles oriktigt, som den ärade talaren sade, att våra säregna förhållanden äro sådana, att vi icke skola kunna inlåta oss på denna sak. Tvärtom se vi, huru oerhörda jordvärden uppstå öfverallt, och det är just på grund af dessa våra säregna förhållanden en viktig sak, att vi försöka inlåta oss på och se efter, huru vi skola behandla dessa hos oss uppkomna jordvärden.

Herr Persson i Tällberg: Herr vice talman, mina herrar! Jag skall först erkänna, att jag alldeles icke har begärt ordet för att söka vederlägga herr Lindhagen, ty han har ett argument,

som är af sådan beskaffenhet, att det är omöjligt att vederlägga det. Vi som uppträda mot honom och göra en annan åsikt gällande, vi äro okunniga, säger herr Lindhagen, och följaktligen lärer det icke vara möjligt för oss att i en debatt bringa herr Lindhagen på andra tankar. Men jag har i mitt stilla sinne tänkt mig, att vi i dessa insamlingsdagar skulle sätta i gång en insamling och samla ihop till ett litet hemman åt herr Lindhagen, på hvilket han skulle försöka att lefva. Sedan tror jag, att vi ganska bra skulle komma öfverens om både jordvärdeskatt och andra skatter, som ett sådant litet hemman kan tåla. Då tror jag icke, att det blir fråga om, att, såsom jordreformvännerna påstå, jorden skall betala åtminstone alla kommunalskatter. Jag tror icke heller, att herr Lindhagen själf sedan skulle komma att beteckna de åtgärder, hvilka hittills föreslagits, som ett kvacksalfveri.

Herr Lindhagen yttrade under årets remissdebatt här i Andra kammaren bland annat att af alla de stora vinster, som göras utan arbete, kommer den största delen från jorden. Jag tror, att herr Lindhagen skulle bli botad äfven från denna åsikt, om han finge ett litet hemman att lefva på; och herr Lindhagen får ursäktas mig, att jag tror att, om jag sattes i valet mellan att ta vinsten på ett litet hemman ute på landet eller på borgmästarebefattningen i Stockholm — om jag till den befattningen vore kvalificerad — jag skulle föredra den senare. Jag förnekar ingalunda, att en oförtjänt värdstegring bör beskattas; och jag skulle vilja säga, att den beskattas också automatiskt redan med det beskattningssystem vi ha. Ty så snart som en jordlapp säljes för ett högt pris, taxeras jorden upp efter försäljningspriset — åtminstone göra vi så i våra bygder — och då utgår kommunalskatten därefter; och säljaren, som får pengar, blir också taxerad för dessa sina pengar. Men då säga jordreformvännerna: »vi skola icke tala om inkomster, utan det är jorden som sådan som skall beskattas».

Ekonomiska frihetsförbundets främste man sade till mig för icke länge sedan, att han nog skulle kunna försvara sig bättre mot mig nu än förut, sedan han sett, hur mitt lilla hemman i Tällberg är beskaffadt. Det är nämligen ett sådant där hemman, sade han, som skulle särskildt beskattas. Och hvarför? Ja, det var icke därför, att det gaf så rika skördar, det fäste han sig icke vid; det var icke heller därför, att det gaf god inkomst, utan det var därför, att det var så vacker utsikt från min gård. Det var det, jag skulle betala för. Jag gjorde då den enkla invändningen: »men om jag icke har så mycket pengar, att jag kan betala denna särskilda skatt, hur går det då? Då mister jag väl mitt hemman?» Då svarade han: »det finns andra, som hafva så mycket pengar, att de hafva råd att betala för utsikten». — Ja, ditåt bär det med denna politik. Den leder till att vi få gå ifrån våra hem-

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan.
(Forts.)

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan. (Forts.)

man; och det skulle gå på samma sätt, äfven om herr Lindhagen ägde hemmanet.

Herr Lindhagen har så många goda idéer och har haft så många goda uppslag, som varit till fördel för oss jordägare, att jag till och med en gång i Andra kammaren har sagt, att herr Lindhagen har gjort mera för den själfägande hemmansägareklassens bevarande än kanske någon annan; men det synes mig, att han utvecklats sig så fort, att han tänker göra mera för att fördärfva denna hemmansägareklass än någon annan.

Jag ber, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Månsson: Herr vice talman, mina herrar! Jag skall bara uppehålla mig vid en enda liten sak här. Om jag icke hörde fel eller missförstod, så sades det från en mycket ärad medlem af kammaren, att den direkta skatten redan nu tryckte mycket hårdt, hvarpå exempel framfördes.

Jag tog härom dagen och tittade efter här uppe i biblioteket och räknade igenom statsinkomsterna för 25-årsperioden 1882—1906. Jag fann då, att under den tiden hade statens samlade inkomster utgjort 2,695,284,288 kronor. Af denna summa hade i direkt skatt uttagits 377,717,255 kronor. Af dessa direkta skatter hade under denna 25-årsperiod på förmögenhet och på inkomst af kapital och arbete — alltså äfven på de små inkomst- och löntagarna, äfven på de små fastighetsägarna — således sammanlagdt på både stora och små uttagits ett belopp af 216,928,048 kronor. Under tiden hade man på magarna i landet lagt den lilla nätta summan af 1,837,087,220 kronor. Man förstår, att den summa, som uttagits per mage i landet, är oproportionellt mycket större än den, som uttagits per inkomst och förmögenhet.

Jag måste i förbigående anmärka, att detta ju också är en synnerligen bekväm beskattningsmetod. Här sitter nu disponenten Ola Larsson med 100,000 kronors inkomst. Han är ungarl och har *en* mage, gör *en* mages skatt. Hans arbetare Karl Persson har 1,000 kronor om året och har hustru och åtta barn: han gör 10 magars skatt. Det är ju en rättvis beskattning! Men den är i så måtto bekväm, att när man lägger på den skatten, man kan vara säker om att det icke är någon som smiter ifrån skatten, ty det blir utmätning i förskott, innan magarna erhålla de varor de förtära. Men jag vill fråga: tro herrarna i denna kammare, att folket i längden är förnöjdt med ett sådant förhållande, som att man på inkomsten tar ut 216 miljoner kronor, medan man tar ut 1,800 miljoner kronor på magarna i landet?

Att märka är, att denna skatt, som härflyter från befolkningens magar, är en progressiv skatt nedåt, och icke uppåt; och att märka är äfven — därtill komma vi antagligen sedermera, när vi skola behandla tullfrågan — att denna summa af 1,800

miljoner kronor bara är några droppar, som flyta ner i statskassan. Men med systemet är tillika förbundet, att oerhördt mycket större summor rinna ner i de rikes fickor. Det är nämligen icke nog med att genom detta system de fattige få betala sin fastighetsskatt och skatt på inkomst. Därtill kommer vidare, att de fattige få betala de rikes skatt till staten också; och därtill kommer än vidare, att de fattige tvingas af de rike att till de förmögna i landet ge skatter, som äro opropotionerligt, oerhördt mycket större än de, som staten behöfver för sitt bestånd.

Nu står man inför den frågan, att dessa indirekta skatter icke kunna pressas att gifva mera; och jag medger med herr Hamilton från Skåne, att det går näppeligen att ytterligare pressa skatterna å fastighet och förmögenhet. Hvad är då att göra? Jo, nya skatteobjekt måste till. Men hur skall man erhålla dem? Endast genom att få nya självbärande bondehem. Jag har ute i landet, när jag talat med folket, kastat fram den tanken att, äfven om man skulle behöfva anlita lånevägen, måste inom den snaraste tiden 60- å 80- eller 100,000 nya självbärande bondehem framskapas. Men dessa självbärande bondehem kunna icke framskapas, om enskilda samhällsfiender kunna af ren nyck samla ihop oerhörda områden, utan att använda dem på ett sådant sätt, som de skulle användas, om de vore fördelade på flera händer.

Läste vi icke i tidningarna i fjol om en man i Jämtland, som — jag reserverar mig för siffrorna, men jag tror han samlade ihop 120 hemmansdelar, hufvudsakligen sådana, där skogen delvis var sköfjad och jorden vanskött, men där det till gengäld växte granskog på salsgolfvet i manbygnaden! Är nu ett sådant förhållande rimligt? Skall en man kunna på sådant sätt få samla ihop väldiga massor af landets jord samt ödelägga och förfara mark, där förr tusentals kreatur och hundratals familjer funnit sin bärning, och där det kunde bli välbärgade bondefamiljer, som i sin tur kunde bli en inkomstkälla för stat och kommun? Jag frågar: tron I, mina herrar, att detta kan få fortfara länge?

Nu frågar man sig: Men huru skall man få dessa förhållanden ändrade? Ja, jag tror icke, att Riksdagen vill gå med på att ordna saken på expropriationsvägen, exempelvis genom att säga ifrån, att en sådan vanhäfdslag måste vi ha, att den som icke sköter sin jord, han förlorar den; jag tror näppeligen på att den här kammaren på många, många år blir så revolutionär, att vi gå med på en sådan Carl XI:s- eller Gustaf Vasa-tanke. Men det är fråga om att en skatt skall läggas på jorden i sådan form, att den icke använda jorden drabbas i lika hög grad som den använda, alltså att det skall bli belagdt med ett slags plikt, att jord icke är lagd under plogen, där den kan läggas under plogen; och man tänker sig, att ägarna till de stora områden, som nu ligga för fåfot, särskildt i norra delen af vårt land men äfven i

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan.
(Forts.)

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan.

(Forts.)

mellersta delen, härigenom skulle få ett sådant tryck på sig, att de skulle sälja undan jord till billigare pris än hvad nu sker. Men däraf skulle icke följa, att den själfägande bondeklassens bestånd skulle äfventyras, utan det skulle bli flera bondehemman, och det skulle, som jag nyss nämnde, uppstå nya inkomstkällor för stat och kommun. Skattebördorna skulle, om det eljest finnes någon möjlighet därtill, kunna lättas för de redan befintliga bönderna.

Sådan är min syn på denna fråga. Det är ju alldeles gifvet, att man kan karriera och gyckla med allting, och vända ut och in på hela frågan, och det har förekommit sådant äfven här, men nu gäller det, som sagdt, att allvarligen öfverväga den frågan: är det något i denna tanke, som vi kunna tillvarataga, eller ligger det tilläfventyrs någon öfverdrift i det, som inom och utom landet blifvit sagdt i denna sak? Må vi då borteliminera det skadliga, men behålla kvar det goda.

Det är min och som jag tror, äfven herr Lindhagens uppfattning. Detta är ingenting att skämta med, utan en stor och betydelsefull tanke, som säkerligen många gånger härefter kommer inför Riksdagen, och som för hvar gång den kommer fram, det må vara från socialdemokrater eller andra fosterlandsvänner och vänner af jordbrukets utveckling i vårt land, kommer att vinna flera anhängare.

Herr Sandler: Herr talman, mina herrar! Jag hade egentligen icke tänkt begära ordet i denna debatt, och jag skall icke heller komma att förlänga diskussionen med många ord, men åtskilligt som förekommit här i kammaren, har gjort, att jag känt det alldeles nödvändigt att åtminstone yttra något litet.

Jag hade föreställt mig, att debatten i frågan skulle komma att gälla, huruvida det vore lämpligt eller ej att just nu skriva till Kungl. Maj:t i ett ämne, som i vissa delar redan ligger under utredning. Men af vissa yttranden under debatten vill det nästan synas, som om man skulle på vissa håll vara synnerligen ifrig att redan nu få till stånd en principdebatt i själfva sakfrågan. Då så skett, har jag ansett det vara påkalladt att göra några erinringar gentemot hvad som sagts på en del håll. Jag vill då först och främst gentemot herr Daniel Persson säga, att så alldeles enkel är nog icke denna fråga, att man kan lösa den endast därigenom, att man låter borgmästaren i Stockholm skaffa sig ett hemman i Dalarne, eller låter en hemmansägare i Dalarne bli borgmästare i Stockholm. Frågan är i själfva verket mycket djupare och mycket mera invecklad, än att man kan lösa den genom sådana åtgärder.

Det har från många håll blifvit sagdt, att det icke finnes något jordvärde på jordbruksjorden, och samtidigt har man sökt göra gällande just från jordbrukarehåll, att det skulle vara farligt,

om de idéer, som framföras från jordreformvänligt håll, vunnne burskap. Ja, om det nu är så, att det icke finnes något sådant jordvärde på jordbruksjorden i vårt land, så måste det väl i all rimlighets namn icke heller vara någon fara för landets jordbrukare, om man tager under öfvervägande de synpunkter, som föras fram af jordreformvännerna

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan.

(Forts.)

Nu kan jag för min del icke göra gällande någon bestämd uppfattning i denna svåra fråga, om jordvärdet på jordbruksjorden i vårt land är högt eller lågt, men mot herr Vennerstens synpunkter vill jag dock göra en liten erinran. Han framhöll, att eftersom lifsmedelsprisen icke varit i stigande, kan man däraf draga den slutsatsen, att det icke existerade något jordvärde på jordbruksjorden, och han citerade docenten Brisman. Äfven jag skall tillåta mig att åberopa honom. Han framhåller i en annan skrift, jag tror i Verdandi-skriften »Jordreformen», att man mycket väl kan tänka sig uppkomsten af ett jordvärde, äfven utan stegring af lifsmedelsprisen, nämligen på grund af stegring af jordens produktivitet. Under sådana förhållanden är det tänkbart, att man kan få en stegring i jordvärdet, äfven om lifsmedelsprisen äro i sjunkande. Det torde alltså vara klart, att detta argument af herr Vennersten icke äger den fullständiga giltighet, som kunde framgå af hans anförande.

Nu vill jag för min del icke yttra mig om, huruvida jordvärdet är högt eller lågt, men just därför vore det synnerligen värdefullt, om vi kunde få en undersökning till stånd i denna fråga. Efter den framställning, som gjorts här förut från bevillningsutskottets sida, vill det ju förefalla, som om de tillkallade sakkunnige, hvilka ha att utreda jordvärdestegringsspörsmålet, måste finna sig föranlåtna att äfven upptaga jordvärdefrågan till pröfning.

Och under sådana förhållanden kan det synas, att det icke just i närvarande stund föreligger så stor anledning att skriva till Kungl Maj:t i denna fråga, men hvad som framför allt är af nöden här, det är naturligtvis, att man får reda på, hur det förhåller sig med jordvärdets höjd i vårt land, hur det förhåller sig på jordbruksjorden och på tomtmarken och äfven i en del andra afseenden. Om vederbörande sakkunniga kunna verkställa en sådan undersökning under fullgörande af sitt uppdrag, tror jag, att det, som för närvarande är väsentligt att få, skulle vara vunnnet. Men då det från landtmannahåll här i kammaren gjorts gällande, att man redan nu kan taga ställning i princip mot en tänkbar jordreform, där jordvärdeskatt skulle kunna ingå som ett element, och då man kunde komma att befara, att debatten i kammaren skulle kunna tolkas som något direktiv, gående ut på att det i kammaren vore en enhällig mening i den riktningen, så vill åtminstone jag för min del säga, att jag icke hyser den uppfattningen, att man redan nu kan taga någon bestämd ställ-

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan.

ning i fråga om jordvärdereformen. Den utredning, som af vederbörande sakkunniga är under utarbetande, bör göras fullständigt förutsättningslös.

(Forts.)

Med herr Sandler förenade sig herrar *Branting, Källman, Borg, Kropp, Winberg, Sterne, Bårg* i Katrineholm, *Strid, Rydén, Borggren, Widlund, Nordström, Berg* i Munkfors, *Helger, Lindley, Sävström, Hage, Svensson* i Skönsberg och *Berglund*.

Herr Hamilton: Det är mig en glädje att kunna instämma med herr Månsson på Gäflebänken däri, att det vore önskvärdt, om tusentals småbrukarehem årligen kunde bildas, men däremot förefaller det mig icke vara önskvärdt att, när man är efter år söker befordra egnahemsrörelsen, sedermera pålägga dessa hem en skatt som, hur man än vill tolka det, och hur man än vill teoretisera, faktiskt kommer att drabba äfven småfolket.

Herr Månsson tog afstånd från mitt påstående, att inom vissa delar af vårt land jordbrukarne äro hårdt beskattade. Jag gjorde emellertid icke alls någon jämförelse mellan de direkta och de indirekta skatterna, utan min jämförelse afsåg inkomst- och förmögenhetsskatterna å ena sidan och denna jordvärdestegringsskatt, å den andra, och jag påstår, att man kommer vida bättre åt förmögenheterna och de stora inkomsterna, om man ökar skatten på inkomst och förmögenhet än genom att pålägga en jordvärdestegringsskatt; ett sådant förfarande som jag nämnde, är därjämte mycket rättvisare.

När jag talade om de högre skatterna, menade jag därmed de skatter, hvilka utgå för statsändamål, men likväl inbetalas till kommunerna, och herr Månsson måste erkänna, att dessa skatter äro oerhörda. De kunna ju i vissa kommuner gå upp ända till 33 gånger bevillningen, såsom framgår af en utredning, som på regeringens uppdrag verkstälts af herr Söderbergh.

Herr Lindhagen kom mycket lätt ifrån att besvara mig, däri genom, att han helt enkelt förklarade, att jag icke begrep teorierna. Ja, uppriktigt sagdt — jag sade det äfven i början af mitt anförande — förstår jag verkligen icke, hvad herr Lindhagen menade. Men äfven jag har studerat georgeismens och jordreformvännernas teorier. Jag vidrörde icke teorierna, utan jag drog fram de praktiska följderna af dessa teoriers tillämpning, och jag tror, att jag därvid framhöll, hvad som faktiskt i framtiden skulle blifva följden, om georgeismen skulle vinna framgång i vårt land.

Herr Vennersten: Ehuru det skulle vara åtskilligt att invända emot hvad som sagts af de närmast föregående talarna, skall jag dock icke tillåta mig att upptaga kammarens tid med något sådant bemötande. Det lär bli tillfälle nog att ingående debattera denna sak längre fram. Jag skall blott be att få rätta en uppfattning, som jag tyckte, att herr Sandler gaf uttryck åt.

Om man säger, att jordvärdet ökas på grund af jordens produktivitet, så skulle man väl med skäl mot ett sådant påstående kunna rikta den frågan: är det icke snarare de båda af mig omnämnda faktorerna, kapital och arbete, som gjort att jordens produktivitet ökats? Och om så är, så har man icke häri att söka någon orsak till stegring i jordvärdet. Är denna uppfattning, som för öfrigt företrädes af samma auktoritet, som jag nyss åberopade, riktig, så tror jag, att man får akta sig för att ge uttryck åt en annan uppfattning, som skulle kunna vilseleda dem, som ha utredningen om hand.

Jag ber att fortfarande få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson i Tällberg: Med anledning af herr Sändlers yttrande, däri han sökte göra gällande, att jag skulle tro, att denna fråga vore så enkel, anser jag mig böra säga, att jag tvärtom anser det vara en mycket invecklad fråga. Vore den icke det, så behöfde vi icke tvista om dess innebörd, så som vi nu göra. När jag förordade, att herr Lindhagen skulle få ett litet hemman att lefva på, så var det alldeles icke skämt, utan fullt allvar, och jag är säker på, att han då skulle få en vidare och mera praktisk syn på denna fråga, än han nu har. Jag har icke alls velat skämta med jordvärdefrågan, utan ansåg, att det skulle vara nyttigt, om herr Lindhagen kunde få någon praktisk erfarenhet i frågan. Det kan ju hända, att vi som ha hemman, också göra oss skyldiga till en viss ensidig syn på frågan, men någon enkel fråga är detta ingalunda. Det torde dock vara berättigadt att säga, att det framkommit mycket beträffande detta jordvärde och skatten på detsamma, som visat, att man suttit inne i sina kamrar och teoretiskt studerat frågan för att sedan komma fram med förslag, som i tillämpningen skulle blifva ruinerande för en hel del jordägare. Det är endast detta jag velat säga, på det att ingen skall tro, att jag fattat denna fråga såsom en enkel fråga.

Herr Söderberg i Hobborn: Herr talman! Jag hade icke tänkt att förlänga denna diskussion, allra helst som jag har trott, att Riksdagen icke skulle ägna denna fråga så stor uppmärksamhet. Motionären har ju själf sagt i sin motion, att hans göromål och den korta motionstiden omöjliggjort för honom att vidlyftigare behandla ämnet, ehuru han ansett, att han borde hålla frågan öppen i hela dess vidd. Det målet anser jag, att han vunnit genom framkallandet af denna diskussion; och, för att göra ett inlägg i densamma är det, som jag begärt ordet.

Jag skall då först och främst be att få ansluta mig till den siste ärade talaren, då han sade, att teori är en sak, men praktisk erfarenhet en annan. Många af de herrar, som yttrat sig i denna fråga, torde egentligen icke ha någon praktisk erfarenhet

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan.

(Forts.)

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan.

(Forts.)

af jordbruksskötsel och dylikt, men de ha med en förvånande lätthet kunnat yttra sig på dessa områden. Jag tror verkligen, att om man öfverhufvud taget skulle ingå i någon vidare pröfning af denna fråga, så skulle man finna, att den visst icke är så enkel, som många tro, utan mycket invecklad och svårlöst. Riksdagen har ju, såsom utskottet säger, upprepade gånger skrivit till Kungl. Maj:t med begäran om utredning af jordvärdestegringskatt, men jag tror, att det är en åtgärd, som pekar något litet på sidan om den fråga, som motionären vill ha fram, och jag är rädd, att utskottet icke alls har fått grepp på den sida af saken, som motionären afser.

Här har under diskussionen verkligen framkommit åtskilligt, som tyder på, att det finnes en del herrar, som vilja slå in på den väg, som kännetecknar det ekonomiska frihetsförbundet, men det är en sak, som jag tror, att vi böra vara mycket försiktiga med.

På tal härom skall jag be att få erinra om, att vi redan nu ha en sådan jordvärdeskatt. När en egendom försäljes, blir vanligen försäljningssumman taxeringsvärde, och i allmänhet utgår förmögenhetsskatten efter denna summa. Jag känner en person, som nyss talade om för mig, att han hade sålt en liten jordbit för 4,000 kronor. Det är naturligt, sade han, att köparen fick betala skatt efter denna summa. Men så låg det en annan jordbit alldeles intill, och den var taxerad till mycket lägre belopp. Skulle den senare jordägaren ha betalt skatt efter det högre pris, som den nyssnämnde köparen erlagt för sin jordbit, så skulle han blifvit ruinerad. Många sådana exempel skulle kunna påvisas, och jag tror därför, att man bör vara försiktig härvidlag. Hur förhåller det sig för öfrigt med det kapital, som man lägger ned i en jordbruksfastighet? Får man icke ofta öfverge tanken på att få någon ränteinkomst af detta kapital och vara glad, om man kan få någon ersättning för det arbete man nedlägger på egendomen? Detta bekräftas också af de låga arrendevärden, som våra kronoegendomar betinga.

Jag skall nu icke uppehålla tiden längre, men jag vill säga, att jag icke till alla delar är belåten med det svar, som utskottet lämnat; frågan är ju under utredning och utskottet har pekat på en liten detalj. Det slut, hvartill utskottet kommit, anser jag mig dock kunna vara till freds med, och det är af denna anledning, som jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag och afslag på motionen.

Herr S a n d l e r: Jag vill endast besvara den direkta fråga, som riktades till mig af herr Vennersten. Jag medger utan vidare, att i det fall, som här är i fråga, orsaken till de höjda lifsmedelspriserna kan vara att söka i en förändrad användning af kapital och arbete, men det hindrar ju icke, att resultatet af de

höjda inkomsterna kan bli en kapitalisering, som kan taga sig uttryck i höjdt jordvärde, som blir af samma sociala natur som den vanliga jordröntan, uppkommen af livsmedelsprisernas stegring.

Ang. utredning och förslag i jordvärdefrågan.

(Forts.)

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr talmannen framställt propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på afslag å samma hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 10.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget bevillningsutskottets betänkande, nr 9, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t rörande ändring i gällande förordning angående bevillning af fast egendom samt af inkomst i syfte att till inkomst af kapital må räknas jämväl utdelning å aktier i svenska aktiebolag och solidariska bankbolag.

Ang. viss ändring i gällande bevillningsförordning.

I en inom Andra kammaren af herr *Jonsson* i Hökhult väckt motion, nr 97, hvilken hänvisats till bevillningsutskottet, hade hemställts, att Riksdagen måtte besluta i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville så omarbota gällande förordning angående bevillning af fast egendom samt af inkomst och därmed sammanhängande stadganden, att till inkomst af kapital jämväl skulle räknas utdelning af aktier i svenska aktiebolag eller solidariskt bankbolag, samt för Riksdagen framlägga förslag i ämnet.

Utskottet hemställde, att herr *Jonssons* i Hökhult förevarande motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t rörande ändring i gällande förordning angående bevillning af fast egendom samt af inkomst i syfte, att till inkomst af kapital skulle räknas jämväl utdelning å aktier i svenska aktiebolag och solidariska bankbolag, icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade emellertid afgifvits af herrar friherre *Beck-Friis*, *O. Ericsson* och friherre *Fleming* i fråga om vissa delar af motiveringen.

Efter föredragning af utskottets hemställan, gaf herr talmannen på begäran ordet till

Herr *Jonsson* i Hökhult, som yttrade: Då jag framburit den motion, som utskottet behandlat i sitt förevarande utlåtande, skall jag be att få säga några ord för att angifva skälen till att jag väckt denna motion. Jag har icke kunnat undgå att finna det orättvist, att utdelning af aktier i aktiebolag och solidariska bankbolag enligt bevillningsförordningen icke kommer att beskattas i den kommun, där aktieägaren är bosatt. Detta innebär en orätt-

Ang. viss ändring i gällande bevillningsförordning.
(Forts.)

visa mot öfriga skattskyldige i de kommuner, där aktieägarne äro bosatta, men där inga bolag finnas. Det kan icke vara riktigt, att aktieägare, som i många fall ha ganska betydande inkomster, skola gå fria från den kommunala beskattningen.

Jag har därför frågat mig: Hvarför skola icke aktieägarne, som ju i allmänhet tillhöra de mera förmögna, erlægga skatt på inkomsten af sitt kapital, som de insatt i ett bolag, likaväl som de personer, hvilka insatt sina penningar i bank eller lånat ut dem till enskilda personer eller de, som hafva inkomst vare sig af jordbruk, rörelse eller arbete, måste erlægga skatt för den inkomst de hafva. Då aktiebolag endast beskattas i den eller de orter, där rörelsen bedrifves, eller där bolaget har sin styrelse, blir följden den, att i enlighet med gällande bevillningsförordning personer, som uppbära betydande inkomster från bolag, större till och med än någon annan person i samma kommun, har inkomst men som äro mantalsskrifna inom annan kommun än den, där bolaget är beskattningsskyldigt, blifva befriade från att med denna sin inkomst bidraga till utgifterna i sin egen kommun, där de äro bosatta och mantalsskrifna, och detta fastän personerna i fråga lika väl som de, hvilka erlægga skatt till kommunen, ha fördel af genom kommunens medel underhållna anstalter och inrättningar.

Jag är öfvertygad om, att därest utdelning af bolagsvinst på aktier räknades som inkomst af kapital, skulle den kommunala skatten med all säkerhet bli åtskilligt lägre i en stor del af våra kommuner, hvarjämte den kommunala skatten skulle betydligt utjämnas kommunerna emellan. Jag hoppas dock, att de personer, som fått i uppdrag att utreda den kommunala beskattningen, skola taga hänsyn till de synpunkter, som jag framställt i min motion.

Herr talman, i det läge, hvori frågan nu befinner sig, skall jag icke göra något yrkande.

Härpå anförde

Herr Holmström: Den fråga, som motionären här berört, har ganska stor betydelse för kommunerna ute på landsbygden. Motionären har påvisat den kommunala sidan af saken, men äfven landstingen och väghållningsdistrikten äro beroende af densamma.

När taxeringsnämnderna sammanträda för att beskatta folket, ha de att följa dels förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt, som bestämmer olika skatteprocent, så att ju högre inkomsten är, desto högre blir denna procent, och enligt hvilken förordning all verklig inkomst beskattas, dels ock bevillningsförordningen, som stadgar lika skatteprocent för stora och små inkomster, och därjämte innehåller den bestämmelsen, att inkomst af inhemska aktier är skattefri. Då nu bevillningen ligger till

grund för såväl kommunalskatten som för bidragen till landstingen och för vägs-katten, blir följden, att denna inkomst icke med ett enda öre får bidra till dessa inrättningar. När därför taxeringsmyndigheterna sammantråda, händer det ofta, att man blir förbluffad öfver, att det verkligen är, som det är.

Ang. viss ändring i gällande bevillningsförordning.

(Forts.)

Om vi tänka oss en person, som har en förmögenhet på 100,000 kronor i aktier, hvilka lämna 10 % utdelning och alltså tillföra honom en inkomst på 10,000 kronor, så bidrager han icke med ett enda öre af denna inkomst till vare sig kommunens, landstingets eller väghållningsdistriktets utgifter. Ett annat exempel. I en kommun bo tvenne personer, den ene är en aktieägare, som har aktier till ett belopp af 24,000 kronor, hvilka ge en afkastning af 5 %, eller 1,200 kronor. Någon annan inkomst eller förmögenhet äger han icke, den andre är en arbetare, som arbetat hela året och med svett och möda lyckats skrapa ihop 1,200 kronor. Hur ställer sig nu beskattningen för dessa båda? Jo, det blir så, att den person, som äger kapitalet, får, om man för bägge förutsätter lika förmåner beträffande afdrag och äfven förutsätter, att de äga två barn hvardera, i inkomstskatt erlægga 12 kronor och arbetaren 5 à 6 kronor. När vi så komma till den beskattning, som grundar sig på bevillningsförordningen, så finna vi, att aktieägaren är helt och hållet befriad från sådan skatt, under det att arbetaren, förutsatt att kommunalskatten i den kommun där han bor utgör 5 % af inkomsten, att bidraget till landstinget utgör $\frac{1}{2}$ % och att vägs-katten är 40 öre per vägfyrk, får betala 45 kronor i kommunalskatt, 4 kronor och 50 öre till landstinget och 12 kronor i vägs-katt eller sammanlagdt mellan 60 och 70 kronor. Aktieägaren däremot drabbas icke af någon utaf dessa skatter. Läger man så därtill skatten till staten, så får ju arbetaren betala bortåt 70 kronor i skatt, men aktieägaren icke mer än ungefär 10 à 12 kronor.

Det är dessa saker, som göra, att man, när man ser på det här, tycker, att det är litet hårdt, och att man borde göra något för att få det ändradt.

När nu motionären icke gjort något yrkande i denna sak, vill jag icke heller göra det, men jag har velat påpeka, hur ifrå-gavarande förordning kan verka.

Herr Vennersten: Då intet annat yrkande blifvit gjordt, ber jag i korthet få yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan.

Herr Åkerlund: Herr talman! Jag skall endast be att få uttala mina varma sympatier för föreliggande fråga.

Såsom en föregående talare sade, kan under nuvarande förhållanden en stormrik person slå sig ned i en kommun, betunga kommunen högst betydligt och ändå för sin stora inkomst af aktier icke betala någon skatt inom kommunen.

Ang. viss ändring i gällande de bevillningsförrordning. Då emellertid motionären icke yrkat bifall till sitt förslag, kan jag naturligtvis icke heller göra det. Det var endast detta jag ville säga.

(Forts.)

Härmed var öfverläggningen afslutad. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 11.

Vid föredragning härefter af bevillningsutskottets betänkande, nr 10, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om införande af stadgande om efterbeskattning i förrordningen angående bevillning af fast egendom samt af inkomst, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 12.

Ang. rätt för frikyrklig församlingsföreståndare att förrätta dop och jordfästning. Vidare företogs till behandling lagutskottets utlåtande, nr 20, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående rätt för frikyrklig församlingsföreståndare att förrätta dop och jordfästning.

Lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft två till utskottet hänvisade, likalydande motioner, dels nr 14 inom Första kammaren af herr *Gullberg* och dels nr 47 inom Andra kammaren af herrar *Hamrin* och *Modig*, i hvilka motioner hemställdes, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga en lag, som gäfvē frikyrkoorganisation rätt att för sin församlingsföreståndare begära fullmakt och tillstånd att förrätta dop och jordfästning, som enligt nu gällande kyrkolag endast tillkomme prästman.

Utskottet hemställde, att Riksdagen, i anledning af förevarande motioner, ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, under hvilka villkor annan person än präst inom svenska kyrkan skulle kunna tillåtas att inom svenska kyrkan förrätta dop och jordfästning.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer af:

herr *Petersson* i Lidingö villastad, med hvilken herrar *af Ekenstam* och *von Baumgarten* instämt, och som yrkat, att motionärernas framställning icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda; samt

herr *Trana* med samma yrkande.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter

Herr *Petersson* i Lidingö villastad yttrade: Herr talman, mina herrar! Som herrarna finna af det utdelade betänkandet,

så har jag i detta ämne uttalat en skiljaktig mening och ber att få något närmare redogöra för anledningen till denna skiljaktighet.

Om jag därvid till en början uttalar mig ur mera principiell synpunkt och lägger mitt anförande på en något vidare, allmän-giltig bas, så beror det på, att inom lagutskottet för närvarande ligga åtskilliga andra frågor, där förhållandet med förslag om skrifvelse till Kungl. Maj:t är af enahanda beskaffenhet som nu. Och om kammaren behagade tillåta mig att nu säga dessa mina skäl, har jag sedermera icke behof af att framdeles därom taga kammarens uppmärksamhet i anspråk, utan kan då inskränka mig till att återopa, hvad jag sagt nu.

Det medel, som Riksdagen har för framförande till Kungl. Maj:t af kraf och önskemål, och som består däri, att kamrarna aflåta skrivelser till Kungl. Maj:t, det medlet har under senare tider blifvit allt mer och mer anlitadt, och det kan ifrågasättas, om icke det numera begagnas i en omfattning, som är ägnad att väcka åtskilliga betänkligheter. Högarne af skrivelser ökas allt mer och mer, och svårigheterna att effektuera dem bli allt större och större. Anledningen till den ökade benägenheten att på detta sätt skriva till Kungl. Maj:t är ganska lätt att angifva. Det väckes hvarje år massor af motioner inom båda kamrarna, och det lider väl intet tvifvel, att det allra största flertalet af dessa motioner verkligen innehåller en kärna, som det kan vara värdt att taga vara på. Det kommer sig däraf, att motionärerna hvar och en i ett visst speciellt fall fått sina ögon riktade på ett förhållande, som antagligen skulle bli bättre, om den eller den åtgärden vidtoges. Utskottet, och sedermera Riksdagen, finner det af motionären framförda förslaget värdt att uppmärksammas. Det föreslås en skrifvelse, som därefter bifalles.

Om man nu skulle tänka sig, att Kungl. Maj:t ville gå till mötes alla dessa af Riksdagen sålunda uttalade önskemål på det sätt, att Kungl. Maj:t försökte inom någon rimlig, kortare tid afarbeta — om jag får begagna det uttrycket — dessa riksdags-skrivelser, skulle otvifvelaktigt behöfva sättas i gång ett utredningsarbete af kommittéer och sakkunniga till ett antal, som säkerligen komme att vida öfverstiga det, vi för närvarande ha. Och när sedan dessa utredningar vore färdiga och resultatet föreläge, skulle Riksdagen stå inför en så stor mångfald af ämnen och olika förslag, som med hvarandra icke ägde sammanhang, att helt säkert här skulle höjas ganska kraftiga protester mot ett sådant förfarande.

Om däremot Kungl. Maj:t fortsätter på den väg, som hittills ansetts vara den riktiga, nämligen att behandla ärendena efter en viss ämnesfördelning med hänsyn till deras inbördes sammanhang, så blir följden den, att riksdagsskrivelserna måste läggas på hög, intill dess att samhörande ämne blir upptaget. Men om

*Ang. rätt för
frikyrklig
församlings
föreståndare
att förrätta
dop och jord-
fästning.
(Forts.)*

Ang. rätt för
frikyrklig
församlings
föreståndare
att förrätta
dop och jord-
fästning.

(Forts.)

denna väg begagnas, då äro dessa riksdagsskrifvelser obehöftiga. Det är nämligen så, att, när ett ämne tages upp till behandling, så gå de, som bereda det, fullständigt igenom alla de yrkanden och uttalanden, som ha framkommit, i motionsväg eller i utskottsutlåtanden, vare sig dessa ha utmynnat i riksdagsskrifvelser eller icke.

Således, menar jag, skulle dessa otvifvelaktigt i många fall berättigade och värdefulla uppslag, som göras i motionerna, lika väl komma till sin rätt och bli beaktade, om vederbörande utskott, sedan det behandlat dem och uttalat sin mening, slutat med, att motionen icke borde till någon åtgärd föranleda, som om utskottet förordat och Riksdagen beslutat en skrifvelse till Kungl. Maj:t. För min del tror jag ock, att det vore lyckligt, om riksdagsskrifvelserna i allmänhet komme att något begränsas till antalet, ty blefve de sparsammare och användes blott i sådana viktiga fall, där det verkligen finnes angeläget, att något omedelbart ätgöras, då komme de äfven att säkrare och hastigare föranleda åtgärd från Kungl. Maj:ts sida, än som nu är möjligt.

Om jag nu ser på den här föreliggande frågan, så synes den mig vara just ett typiskt fall, då en riksdagsskrifvelse ifrågasättes — om herrarne behagade tillåta mig uttrycket — i oträngdt mål, ty hvad motionären och utskottet nu vill skriva om, det är detaljfrågor i ett ämne, som redan är framlagdt för Kungl. Maj:t till behjärtande i Riksdagens skrifvelse af den 9 mars 1909. Då begärde Riksdagen, att Kungl. Maj:t ville taga under öfvervägande, under hvilka villkor det må tillåtas medlem af svenska kyrkan att äfven utan uppgifven afsikt att öfvergå till annat trossamfund utträda ur kyrkan. Och innehåller skrifvelsen äfven något mer, som jag i detta sammanhang icke behöfver uppehålla mig vid. Om jag nu vill klargöra räckvidden af denna skrifvelse, så har jag att gå tillbaka till motionerna, och finner då, att dessa komma från mycket olika håll. Det var från håll, där man otvifvelaktigt har det mest lefvande intresse för den svenska kyrkan och vill göra allt för att främja hennes väl. Det var ock från frikyrkligt håll, där man häfdat behovet af att i trossaker vara fri från alla tryckande och tvingande band, och det var slutligen äfven från dissentershåll, där man begärde att få vara med vid kyrkstämmorna och deltaga i afgörandet af åtskilliga ärenden, hvartill dissenters nu icke ha någon rätt. Det torde af dessa motioner framgå såsom alldeles visst, att det inom mycket stora kretsar af vårt folk finnes en stark mening för, att en uppgörelse skall träffas, som reglerar förhållandet mellan kyrkan och staten på en vidare och friare bas, än som för närvarande är fallet och att skrifvelsen äsyftar just en sådan mera omfattande uppgörelse. I motionerna berördes då också de ämnen, som måste upptagas till behandling, då man går att lösa nämnda spörsmål och bland dessa ämnen angifvas sådana, som äro antingen närstående eller

rent af sammanfallande med de frågor, om hvilka man nu vill ytterligare skrifva till Kungl. Maj:t. Jag påpekar, att det talas om, hurusom man måste gifva sig in på frågan om makars och barns konfessionella ställning; det är ju dopfrågan — och på frågan om prästerligt biträde åt utom statskyrkan stående särskildt i fråga om begrafning — det är ju jordfästningsfrågan.

Lagutskottet 1909 biträdde den uppfattningen, att frågan borde hänskjutas till Kungl. Maj:t i hela dess vidd, och utskottet gjorde detta ur dubbla synpunkter, dels af hänsyn till den enskildes rätt till full frihet i religiösa saker och dels af hänsyn till svenska kyrkans rätt att lefva sitt eget församlingsslif utan störande ingripelser af för henne främmande element. Och därför uttalade också lagutskottet — och den motiveringen återfinnes i den skrifvelse, som redan ligger hos Kungl. Maj:t — att denna utredning måste medföra ändring i åtskilliga förhållanden, som beröra såväl det borgerliga samhället som också särskildt kyrkan.

Det förefaller mig egendomligt, om man nu skulle anse önskvärdt eller nödvändigt att ytterligare påminna därom. Jag förmodar, att jag får det svaret, att i den skrifvelse, som nu ifrågasättes, vill man komma fram med riktlinjerna för den reform, som man önskar, riktlinjerna för dopfrågans och begrafningsfrågans lösning. Herrarna återfinna det på pag. 4 och 7 i utskottets betänkande — jag skall icke upptaga kammarens tid med att läsa upp det. Men då svarar jag att just detta är, såvidt jag förstår, ett skäl *mot* skrifvelsen, ty har Riksdagen år 1909 begärt allsidig utredning och förslag, så är det väl ganska egendomligt, att Riksdagen två år senare går till Kungl. Maj:t och säger: »Vi ha begärt en allsidig utredning om det eller det, men den utredningen och de förslagen skola läggas efter den och den riktlinjen.»

Det kan då inträffa ett af de två: antingen har Riksdagen med det ofullständiga material, som nu föreligger för att kunna bedöma, på hvad sätt och i hvilken riktning frågan skall lösas, träffat det rätta — då visar detta, att lösningen legat så nära till hands, att Kungl. Maj:t naturligtvis gått på den bogen — eller också inträffar det, att allvarsamma invändningar resa sig mot de riktlinjer, som Riksdagen angifvit; då visar detta, att Riksdagen icke haft tillräckligt underlag för ett uttalande i ämnet. Jag tror därför, att det äfven ur denna synpunkt skulle vara lyckligast att nu nöja sig med att vänta på den behandling, som Kungl. Maj:t gifvetvis kommer att ägna dessa frågor, när Kungl. Maj:t tager upp dem på grund af 1909 års skrifvelse.

Såsom ett ytterligare skäl skulle jag vilja åberopa hvad Riksdagen själf gjorde år 1908 i samma fråga som den nu föreliggande. Det var då en motionär inom denna kammare, som yrkade på en ändring i dissenterförordningen af den innebörd, att en medlem af svenska kyrkan skulle få utträda ur denna

Ang. rätt för
frikyrklig
församlings
föreståndare
att förrätta
dop och jord-
fästning.

(Forts.)

Ang. rätt för
frikyrklig
församlings
föreländare
att förrätta
dop och jord-
fästning.

(Forts.)

utan att gå in i annat trossamfund. Detta var ett gammalt önskemål, som många gånger blifvit framställt och vunnit denna kammarens uppmärksamhet. Lagutskottet förordade en skrivelse af liknande lydelse med dem, som kammaren tagit flera gånger förut. Men då uppträdde här i kammaren en talare — det var nuvarande hans excellens statsministern — som påvisade, att denna skrivelse borde läggas på en bredare basis än utskottet och kammaren förut gått på. Man kunde icke och borde icke lösa denna fråga utan en föregående allsidig utredning. Han föreslog därför sådan formulering af skrivelsen, att Riksdagen skulle begära, att Kungl. Maj:t ville efter allsidig utredning framlägga för Riksdagen förslag till lagstiftning om vidgad rätt till utträde ur svenska statskyrkan. Det var krafvet på den allsidiga utredningen, som då fördes fram och godkändes af denna kammare. Är det då lämpligt eller skäligt, att kammaren nu, när denna allsidiga utredning är att vänta, tager ståndpunkt i dessa frågor och säger: »så och så skall det vara»?

Jag förmodar, att någon af herrarne vill åberopa emot mig hvad som passerade — jag tror det var i fjol — då kammaren på framställning af en motionär fattade ett liknande beslut om skrivelse angående jordfästning. Härom skulle jag vilja säga, att genom det beslutet strök kammaren under sin önskan att få denna fråga så hastigt och ingående som möjligt behandlad, naturligtvis i det sammanhang, hvori den hör hemma, d. v. s. i sammanhang med de frågor, som i 1909 års skrivelse beröras. Är det verkligen nödvändigt, att kammaren sätter dubbla streck under denna sin önskan?

Om jag nu, medan jag har ordet, skulle försöka gå i botten med den här saken, så finns det ännu ett skäl att i detta fall icke besvara Kungl. Maj:t med en skrivelse. Detta är, att motionärernas egna skäl för sina kraf synas mig vara ovanligt litet vägande. Om herrarne vilja se sidan 2 i lagutskottets utlåtande, där motionärernas framställning är refererad, så finna herrarne först hvad de säga om barndopet. Det lyder så: »Ingen kan ju förmena frikyrkliga föräldrar att låta döpa sina barn af församlingsföreståndaren i den församling de tillhöra. Sådana dop förekomma ock somligstädes rätt allmänt. Dessa barn inskrifvas nu i de kyrkoböcker, som föras af det officiella prästerskapet, med anteckning om att de icke äro döpta af svenska kyrkan. Någon skada häraf lida väl barnen icke, men nog är nämnda anteckning minst sagdt en oformlighet, och borde rättelse i denna sak kunna vinnas.»

Är nu detta, mina herrar, verkligen ett så allvarsamt förhållande, att det bör föranleda Riksdagen att åter skriva i ett ämne, som redan ligger på Kungl. Maj:ts bord?

Och om vi sedan läsa, hvad motionärerna säga om jordfästningen, så är förhållandet enahanda. De konstatera, att de fri-

kyrkliga äro så lojala, att de anmoda det officiella prästerskapet att förrätta jordfästningen, och att uppgörelse i regel sker i bästa samförstånd, och att allt går sin gilla gång. »Men» — säga de sedan — »nog skulle det för nämnda familjer kännas bäst, om de i allo finge ordna med saken som de helst önska.»

Alltså intet missförhållande, inga konflikter, som påkalla ett omedelbart ingripande, hafva motionärerna haft att framdraga. Icke kan då det, som de anfört, utgöra tillräckligt skäl för en skrifvelse till Kungl. Majt i saken.

Slutligen vill jag påpeka ännu en sak, den nämligen, att det äfven inom de frikyrkliga kretsarna finnes en ganska stark stämning emot denna motion. Jag ber härvidlag att få hänvisa till de artiklar, som varit införda i Svenska Morgonbladet — och jag tror äfven i någon annan tidning — och som äro undertecknade af lektor Waldenström, hvilken ju är erkänd som representant för ett ganska stort antal af de frikyrkliga. Jag skall icke trötta herrarne med att redogöra för dessa artiklars innebörd och de grunder, hvarpå herr Waldenström stöder sitt afstyrkande af förslaget, utan endast anmärka, att han slutar en af dessa artiklar med följande ord: »Mig synes, att det bästa de frikyrkliga motionärerna kunna göra, när deras motion förekommer i kamrarna, är att själfva yrka afslag på den.»

Nu kan jag icke vänta en sådan själfuppoffring af motionärerna, att de skulle ställa sig denna herr Waldenströms uppmaning till efterrättelse, men det kanske går lika bra, ifall någon annan framställer det yrkandet — och jag skall då be att därtinnan få stå till tjänst och alltså hemställa, att motionen måtte af kammaren lämnas utan afseende.

Häruti instämde herrar *Söderberg* i Hobborn och *Olsson* i Broberg.

Vidare anförde

Herr Hamrin: Herr talman, mina herrar! Efter de långvariga debatter, som förts i kammaren i dag i olika frågor, skall jag, i hvad på mig ankommer, icke onödigtvis förlänga diskussionen angående föreliggande fråga. Jag har så mycket mindre anledning att göra detta, som jag hoppas, eller vågar uttala den förmodan, att denna kammares ståndpunkt till föreliggande kraf redan är på förhand gifven. Jag grundar detta mitt omdöme om kammarens ståndpunkt därpå, att föreliggande fråga — den del däraf, som handlar om jordfästning — varit föremål för kammarens behandling vid skilda tillfällen. Jag ber få erinra om den motion, som år 1910 väcktes af en ärad representant i denna kammare, herr Byström, hvilken motion bifölls af Andra kammaren. Frågan är således icke ny, utan den är en gångångare från gamla tider.

Ang. rätt för
frikyrklig
församlings
föreståndare
att förrätta
dop och jord-
fästning.
(Forts.)

Ang. rätt för
frikyrklig
församlings
föreståndare
att förrätta
dop och jord-
fästning.
(Forts.)

Äfven den andra delen af frågan, nämligen krafvet på bättre rätt och bättre skydd för så kalladt lekmannadop, har varit före i kammaren vid åtskilliga tillfällen förut. Herrarne torde erinra sig den strid, som fördes om lekmannadopet för några år tillbaka, hvilken fick sitt resultat i den förordning, som nu är gällande, om anteckning i kyrkoboken af lekmannadop. Det är denna förordning, detta sätt att anteckna de barn, som blifvit döpta af personer, hvilka icke äro prästvigda inom svenska kyrkan, som vi kalla för en oformlighet. Jag skulle kunna hänvisa till de anteckningar, som gälla mig och min egen familj, i Jönköpings församlings kyrkobok. Jag har där barn antecknade som döpta, d. v. s. döpta af svenska kyrkans prästerskap, jag har andra barn, vid hvilkas namn man finner anteckningen »icke inom svenska kyrkan döpta», och jag har ännu andra, vid hvilkas namn icke finnes någon anteckning alls. Och dock har jag själf varit närvarande vid alla barnens dop och kan konstatera, att man i hvarje fall vid dopet gått fullt riktigt och ordentligt tillväga, så att det ena dopet, från min synpunkt sedt, måste vara lika riktigt som det andra. Det är således icke så lätt att komma ifrån det påstående vi motionärer gjort i vår motivering, att detta sätt att anteckna lekmannadop är minst sagdt en oformlighet. Jag skall icke gå in på hvilken betydelse det har för svenska medborgare, om de äro antecknade såsom döpta inom kyrkan eller icke.

Hvad vårt kraf i afseende å jordfästning beträffar, ber jag få erinra om, att jordfästningen som sådan icke har någon som helst rättslig betydelse, den är en religiös ceremoni, som utöfvas vid våra anhörigas grafvar. Det förefaller mig då mycket egenomligt, att man verkligen kan uppresa motstånd mot ett så enkelt kraf som detta, att vi, som hela vårt lif tillhört en frikyrklig församling, där hämtat vår andliga uppbyggelse och vederkvickelse samt låtit oss betjänas af frikyrkans församlingsföreståndare, begära den fördelen — ty vi betrakta den som en fördel — att vid våra anhörigas grafvar jämväl kunna få betjänas af vår församlings föreståndare.

Nu har man här under den diskussion, som förts i denna fråga — särskildt i Första kammaren var det, som herrarne torde veta, en mycket långvarig diskussion — framhållit, hurusom det redan finnes en lag, under hvilken vi, som icke i allt kunna gilla de statskyrkliga formerna, kunnat träda och därigenom undgå hvarje beröring med statskyrkans präster. Men, mina herrar, ni känna lika väl som jag till, hurusom denna lag talar om främmande trosbekännare, om dem, som icke äro, såsom det heter i den s. k. dissenterlagens första paragraf, evangelisk-lutherska. Jag skall icke nu upptaga tiden med att framställa en definition på uttrycket evangelisk-luthersk, ty i våra dagar synes det möjligt att under detta begrepp inränga dem, som icke ha någon religiös tro alls likaväl som dem, hvilka ha en dogmatisk bok-

stafstro. Men då vi fordra denna rättighet, som i motionen an-
 gifves, så säga vi samtidigt, att vi i stort sedt gilla den religiösa
 öfvertygelse och gilla den uppfattning, som från statskyrkligt
 håll framföres. Vi äro med andra ord evangelisk-lutherska, vi
 såväl som statskyrkans anhängare, och vi tillåta icke, att man
 inrangerar oss bland dem, som kallas främmande trosbekännare.

De kraf, som framföras, ha för öfrigt redan beaktats i andra
 länder, och det är egendomligt, att man i vårt gamla Sverige,
 där de religiösa rörelserna ha mycket gammalt datum, icke kom-
 mit längre på detta område, än som för närvarande är fallet.
 Jag skulle här kunna framdraga exempelvis huru man sökt lösa
 dessa frågor i vårt grannland Danmark, och jag skulle kunna
 åberopa förhållandena i England. I båda dessa länder har man
 beaktat de synpunkter, vi velat föra fram och på ett sätt, som
 är bättre än det man använt i Sverige, sökt lösa föreliggande
 spörsmål.

Den ärade talare, som nyss hade ordet, herr Petersson i
 Lidingö villastad, har i sin reservation hänvisat till den skrifvelse,
 som Riksdagen 1909 aflät till Kungl. Maj:t, och han har åbe-
 ropat denna skrifvelse såsom skäl för att vi icke nu skulle bi-
 träda lagutskottets hemställan. Det kan nog vara mycket vansk-
 ligt för mig, som är nykomling och en lekman, när det gäller
 att forska i skrifterna, att ingå på en kritik af den framställning,
 som vi nyss hörde, men så mycket vågar jag säga, att den an-
 förda skrifvelsen icke har det minsta att göra med det förslag,
 som här är framlagd, ty i 1909 års skrifvelse anhåller Riksdag-
 en, att Kungl. Maj:t ville taga i öfvervägande, under hvilka
 former det må tillåtas medlem af svenska kyrkan att äfven utan
 uppgifveu afsikt att öfvergå till annat trossamfund utträda ur
 kyrkan. Den rör sålunda dem, som vilja utträda ur svenska
 kyrkan och alls icke dem, som vilja stå kvar där — låt vara
 under de mera fria former, som vi här söka få fram.

Ett annat skäl, som den ärade reservanten framfört och
 hvarmed han slutade sitt anförande, är att det reses motstånd
 från framstående frikyrkligt håll gentemot våra kraf, och han
 åberopade i det fallet en mycket framstående frikyrklig man, lek-
 tor Waldenström. Jag vågar gentemot detta uttalande göra den
 invändningen, att Andra kammaren helt säkert icke tar direktiv
 från än så framstående håll, när det som här är fallet är en
 person utanför denna församling. Då man för öfrigt granskar
 de skäl, som herr Waldenström haft för sin mening, finner man
 att det är hufvudsakligen tvenne. Först och främst anvisar han
 den utvägen för de frikyrklige att låta församlingensföreståndaren
 vid grafven nedkalla välsignelse öfver den döde samt att där
 sjunga och tala efter behag — sedan kan prästen få komma til-
 grafven och utföra sina ceremonier där. Detta är det ena skälet
 han drar fram mot vårt kraf. Ett annat skäl, som den gode

*Ang. rätt för
 frikyrklig
 församlings
 föreståndare
 att förrätta
 dop och jord-
 fästning*
 (Forts.)

Ang. rätt för
frikyrklig
församlings
föreståndare
att förrätta
dop och jord-
fästning.
(Forts.)

lektorn framhåller och synes lägga stor vikt vid och som jag icke kan underlåta att i förbigående påpeka, är, att han själf icke skulle få den rättighet, som man vill tillerkänna de frikyrkliga församlingsföreståndarne.

För öfrigt, hvad man än kan säga om motiveringen till det förslag, som här i motionen blifvit framlagdt, så hoppas jag, att hvar och en, som funnit anledning framställa anmärkningar mot denna motivering och den kläm, hvartill vi kommit, skall låta sina betänkligheter fara inför det sakliga och utomordentligt väl affattade utlåtande, som lagutskottet här afgifvit, och till hvilket jag med största nöje och på samma gång med synnerlig tacksamhet mot lagutskottet för den välvilliga behandlingen af motionen inom detsamma fått röna, ber att få ansluta mig.

Hvilket beslut vi än fatta i dag i föreliggande spörsmål, kan det icke blifva annat än en opinionsyttring från Andra kammaren. Nu veta vi, såsom jag förut i förbigående antydde, att de frikyrkliga haft sitt säkra stöd i Andra kammaren under gångna tider, och jag hoppas, att detta icke skall svika i framtiden. Första kammaren har redan fattat sitt beslut, och det är betecknande för hur långt man kommit i 1912 års Första kammare, att beslutet om afslag fattades med blott tre rösters majoritet. Ett uttalande — helst så kraftigt som möjligt — från denna kammare kan visserligen icke hindra att frågan faller — men den faller på ett sådant sätt, som bådär en lycklig lösning vid ett kommande tillfälle.

På anförda skäl ber jag att få yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Herr Isaksson: Herr talman, mina herrar! Jag vill åtminstone låta herrarna veta, att det icke är alla religiösa önskan, att motionen skall bifallas. Till hvilken klass jag nu skall räknas bland de i motionen nämnda, vet jag icke. Där står taladt om »den officiella kyrkan och hennes tjänare.» Dit hör jag naturligtvis icke, ty jag är icke präst. Där talas vidare om de »frikyrkliga» och »okyrklige», dit hör jag icke, ty jag är kyrkligt sinnad, men jag hör dock till de religiösa, och jag vill åtminstone inför kammaren betona, att det icke är alla religiösa önsksningar, som tagit sig uttryck i motionen.

Här säga motionärerna, att den tiden är förliden, då statskyrkans officiella representanter sågo de frikyrkliga riktningarna med oblidna ögon. Är då det att beklaga, att den tiden är förbi, så att vi nu skola skapa en sådan tid igen? Må vi icke då i stället — foga oss under de förhållanden, som vi nu lefva i? Det fanns en tid, när de religiösa behöfde tigga om smulor i frihetsväg, då de icke fingo samlas kring bibeln och Luthers skrifter. Då behöfde man be om frihet, men nu ha vi fått så mycket frihet, att vi behöfva börja känna ansvar och betacka oss för allt

för mycket frihet. Friheten måste ha en gräns, annars öfvergår den till ett själfsväld, som kan medföra trældom. Man bör väl också tänka på de hundratals präster, som skulle komma under ett slags lekmannatvång, om våra förrättningar skulle likställas med kyrkliga förrättningar.

Vi ha ju rättighet att döpa, och det är bara anteckningen om dopet, som motionärerna ogilla. Nu antecknar prästen, om dopet förrättas af en lekman: »Icke af svenska kyrkan döpt.» Är det lämpligt att han gör någon annan anteckning, när icke han, den ansvarige ämbetsmannen, har förrättat dopet? Dopet har ju icke förlorat i betydelse därigenom — det säga också motionärerna. Men nu vilja de upphöja handlingen till en kyrklig handling. Det må väl vara en oformlighet, men jag kan icke i de nuvarande förhållandena se någon oformlighet.

Det är redan sagdt beträffande begrafning, att om vi i sorgehuset få läsa, bedja och tala hur mycket vi vilja, och när vi komma till kyrkan — om vi icke vilja, behöfva vi icke se prästen förr än då — utför han i regel under vördnad jordfästningen enligt vår lutherska kyrkas ritual. Nå, är det något synnerligen stötande däri? Sedan han utfört den officiella jordfästningen, få vi ju läsa, bedja och sjunga hur mycket vi vilja. Men om det skulle vara så, att prästen skulle fara ut i otidigheter mot de församlade, ja, då har man ju den utvägen, som lektor Waldenström anvisat: man behöfver icke ha honom med flera gånger. Nästa gång begrafning skall försiggå, kan man ordna saken med prästen så, att om begrafningen skall äga rum t. ex. kl. 5, kunna vi samlas kl. 3 och läsa, bedja och sjunga; och när prästen sedan skall utföra den handling, som ankommer på honom, kan det ske i närvaro af endast några få personer, som äfven närvara, då grafven igenfylls. Då blir man icke störd af prästen; detta under förutsättning af att denne verkligen vill ingripa störande, hvilket väl ändå torde få anses höra till undantagen.

Men, mina herrar, låtom oss tänka på saken äfven ifrån en annan sida. Vi få, om det skulle blifva den lagen, själfva begrafva våra döda. En af våra kära vänner inom missionsföreningen är död; vi samlas i sorgehuset, vi sakna honom, men vi ha hopp, att han är hemma hos Herren. En allvarlig stämning är rådande; antag att vi så komma till kyrkogården; där kommer en annan procession under röda fanor och sänker sin kista i graföppningen bredvid. Så utfar förtroendemannen eller någon annan af dessa i bitterhet mot oss, och kallar oss vidskepliga, emedan vi tro på de dödas uppståndelse och dylikt, som han kallar galenskaper — religionen är, säger han, bara en täckmantel för orena bevekelsegrunder för mammonsdyrkan, såsom det sades här i kammaren för två dagar sedan. »Samvetsömheten är endast mammonsömhet.» Skulle icke månne det störa den religiösa känslan mer än att träffa prästen, som under vördnad och gudsfuktan utför

Ang. rätt för frikyrklig församlings föreståndare att förrätta dop och jordfästning.
(Forts.)

Ang. rätt för
frikyrklig
församlings
föreståndare
att förrätta
dop och jord-
fästning.

(Forts.)

begrafningen? Men skola då också dessa antydda ha rätt själfva begrafva? Naturligtvis! Skall den ene ha rättighet, så måste väl den andra ha rättighet. Och om dessa verkligen kunna tänkas lida af kyrkligt tvång, så böra väl icke de religiösa i vår tid lida däraf; utan de, som skulle lida af kyrkligt tvång, det må väl vara ateister och deras själsfränder. Om från det hållet skulle komma en motion angående rätt för dem att fritt ordna med de sinas begrafning, då ställde sig saken annorlunda. De ville naturligtvis icke ha det till svenska kyrkans gärning, utan det blefve nog en statens gärning. De ville nog icke ha sina döda liggande i den af kyrkans tjänare vigda jorden, utan de ville nog hafva sin begrafningsplats för sig själfva. — Nå, däri vore de i sin fulla rätt. — Jag skulle anse det sorgligt, om en sådan motion komme före, ty det skulle vittna om att afkristningen gått långt. Men en sådan motion vet jag icke, om jag kunde sätta mig emot. Att den däremot kommer från religiöst håll, förvånar mig. Då det därjämte i utskottets yttrande framhålles, att »den allmänna uppfattningen» är för saken, vill jag på det kraftigaste protestera däremot.

Vi ha redan hört, att föreståndaren för det största missions-sällskapet i vårt land, svenska missionsförbundet, har sagt om motionärerna, att det bästa de kunna göra, när motionen kommer före, är att yrka afslag på sin egen motion. Predikanten i en frikyrkoförsamling här i Stockholm, J. N. Norberg, säger ock, att det vore till föga nytta att vinna motionens syfte, hvaremot åtskilligt ansvar skulle följa med dess förverkligande. Fosterlands-stiftelsen, en af de största missionsföreningarna i vårt land med sina öfver 200 predikanter, är afgjort emot bifall till en sådan motion. Själf representerar jag också en missionsförening, som icke är så liten; dess verksamhetsområde sträcker sig från några mil söder om Kalmar och upp till Lappland, Gellivare, från Östersjön och ner till Skåne, Göteborg och Västergötland — naturligtvis omfattar icke föreningen på långt när hvarje socken inom nämnda område — men den består af omkring 150 missions-kretsar; det är Östra Smålands missionsförening. I denna förenings tjänst har jag rest i 33 år som predikant, och jag känner därför stämningen. Vi äro fria i vår verksamhet, vi verka inom kyrkans lagliga former, men icke blott det utan ock inom hofsamhetens former. Men icke ha vi blifvit hindrade i vår verksamhet. Och dessa tusenden, af hvilka denna förening består, äro afgjort emot det här framställda förslagets antagande.

Jag har icke velat sära de religiösa med hvad jag nu sagt, men jag önskar, att de må tänka på de följder, som ett bifall till motionen skulle föra med sig. Då dessa enligt min öfvertygelse skulle komma att blifva mycket sorgliga, så ber jag, herr talman, att få yrka afslag både å utskottets hemställan och motionen.

Herr Söderberg i Hobborn: Herr talman, mina herrar! Då jag nyss instämt med herr Petersson i Lidingö villastad i hans enligt min åsikt utmärkta anförande, så har jag därmed gifvit min ståndpunkt till känna. Men då en af motionärerna uppträdde och velat göra gällande, att genom att bifalla reservationen skulle man på något sätt ställa sig afvog mot de önskingar, som ha blifvit uttalade från frikyrkligt håll, så tror jag för min del, att man icke kunde lägga in en dylik mening i herr Peterssons anförande, då detta enligt min åsikt gick ut på att framhålla betänkligheterna mot att oupphörligt skriva till Kungl. Maj:t i saker och angelägenheter, som Kungl. Maj:t ändå toge under öfvervägande och utredde. Och det är därför som jag ansett med hänsyn till de önskemål, som motionärerna ha framställt, det icke vara behöfligt att nu återigen skriva i denna sak. Och jag skulle härtill vilja foga, att det för min enskilda del är ganska likgiltigt, huru kammaren gör; om den beslutar en skrivelse, så leder det ju icke till någon åtgärd, då medkammaren redan afslagit motionen. Men i händelse kammaren gör något uttalande i denna fråga, tror jag verkligen, att man bör tänka på att framhålla, att dessa religiösa handlingar, dop, jordfästning, o. s. v., måtte försiggå under det allvar och de betryggande omständigheter, som ett fullt ansvar och sakens vikt kräfver, så att man ej förbiser detta.

Genom att bifalla motionärernas yrkande tycker jag, att man tvärtemot att befästa och utvidga den kyrkliga friheten inskränker den rätt betydligt därigenom, att man talar om församlingsföreståndare, som skulle få vissa befattningar på detta område, då församlingarna äga minst 50 medlemmar. Således i fråga om de församlingar, som ha mindre antal medlemmar, skulle föreståndarne icke äga utöfva motsvarande funktioner. Jag medger, att det är svårt och krångligt att affatta motioner, men motionärerna ha verkligen i detta fall vidrört och påpekat saker och förhållanden på ett sätt, hvarigenom man enligt min mening icke har, såsom jag önskat, utlagt och klargjort den här saken inför Riksdagen och Kungl. Maj:t, utan hållit det hela inom alltför inskränkta gränser.

Det är därför, som jag ansett, att motionen icke bör föranleda Riksdagen till någon åtgärd, utan att man må låta det bero vid den skrivelse, som Riksdagen redan har aflåtit.

Herr Byström: Herr talman! Det kunde ju vara åtskilligt att yttra med anledning af en del uttalanden, som gjorts här, och icke minst med hänsyn till den näst siste talarens anförande. Han hör väl till en riktning, som väl ej kan sägas representera de verkligen frikyrkliga. Men jag skall icke tillåta mig göra det nu, utan jag ville, herr talman, säga några ord allenast med an-

*Ang. rätt för
frikyrklig
församlings
föreståndare
att förrätta
dop och jord-
fästning.*

(Forts.)

Ang. rätt för frikyrklig församlings föreståndare att förrätta dop och jordfästning. ledning af den reservation, som är vidfogad det nu ifrågavarande betänkandet.

Jag finner då där tre saker. Det första är det, att jag kan icke uppleta i reservationen någon ovilja mot det förslag, som nu är bragt å bane genom motionärerna. Presidenten Petersson har icke alls uttalat något sådant, och det tycker jag är något, för hvilket jag från min synpunkt sedt är honom tack skyldig.

(Forts.)

Den andra saken är, att han liksom så många andra af oss tar till den ofta använda, jag skulle nästan vilja säga trollformeln, då man ändå inte vill bifalla en motion, och det är den där formeln: »Frågan är under utredning». Om herrarne se uti våra betänkanden, så skola ni finna, att det varierar nästan i hvar enda betänkande: »Frågan är under Kungl. Maj:ts pröfning», »frågan är under utredning» o. s. v. Och då tar man detta som en ofta mycket giltig förevändning för att icke behöfva yrka bifall till ett förslag eller en framställning. Detta kan ju också ha i många fall fog för sig, som vi veta. Mig synes dock, att presidenten Petersson onödigt använt denna formel i detta fall. Den kan, som jag sagt, lämpa sig i fråga om en del andra motioner, men svårligen tycker jag i afseende å den här motionen.

Så komma vi till den tredje saken, och det är, då reservanten säger här, att det är några, som stå motionärerna nära, som ha yrkat afslag på deras förslag, hvilket de således icke tycka om. »Motionärernas framställning har varit föremål för beaktansvärd gensaga från frikyrkligt håll», heter det nämligen. Det är särskildt i anledning af det uttrycket, som jag ber att få säga några få ord. Reservanten syftar härvid, förstär jag, på lektor P. Waldenström, hvilken har, såsom vi alla veta, under sin långa verksamhetsdag yttrat många och beaktansvärda saker. Men det är med honom som med så många andra, att då man talar mycket, så är det icke därmed sagdt, att allt, som säges, är bra. Det kan vara mycket, som är det, men dock icke allt. Och från min synpunkt sedt tillhör hans uttalande i denna fråga den kategori af yttranden, som knappast kunna sägas vara bra. I alla händelser vill jag bestrida, att hans åsikt här är den allmän-giltiga bland de frikyrkliga. Motionärerna själfva tillhöra ju hans eget samfund. Jag vill bevisa min mening med utdrag ur en bok, som jag har här i min hand. Det är andra frikyrkomötets förhandlingar 1910. Där var frågan före rörande begrafning — den här speciella om dopet, som motionen äfven afser, var då icke före. — Detta frikyrkliga möte hade talrika representanter från alla de större frikyrkosamfundet, såsom svenska missionsförbundet, baptistsamfundet, metodistkyrkan. Det var samladt ett par tre dagar i den stora Immanuelskyrkan här i staden, där, som vi veta, lektor Waldenström brukar predika. Ifrågavarande möte antog följande resolution: »Frikyrkomötet uttalar såsom sin mening, att vederbörlig lagstiftning må ändras därhän, att frikyrk-

lig predikant eller pastor, vare sig han ställt sig under dissenterlagen eller icke, måtte erhålla samma rätt som statskyrklig präst i fråga om att förrätta begrafning.» Bland dem som förordade denna resolution var distriktföreståndare L. V. Nordqvist. Och nuvarande pastorn i Immanuelskyrkan yttrade enligt mötets protokoll: »att, när han en gång aflidit, han ville i den kyrka, där han vore anställd som predikant, blifva vigd vid jorden af en bland sina kamrater, icke af präst i statskyrkan». Och jag vill med detta ha sagt, att, äfven om lektor Waldenström på sista tiden skrifvit, som han gjort i frågan, hans ord därför icke kunna sägas vara ett allmänt uttryck för den frikyrkliga åskådningen i landet. Men det veta vi, att det finns enskilda personer här och där, som kunna ha en annan mening eller åsikt. Hans framställning af saken i Svenska Morgonbladet föreföll mig vara sådan, att jag tycker den icke ens för någon kan vara synnerligen tillfredsställande. Ty att ta det på det lättvindiga sätt, som han gör, tilltalar icke mig.

Jag tror icke heller, att fara föreligger i den riktningen, en talare antydde, att det icke genom lämpliga föreskrifter och anordningar kunde vinnas säkerhet för att den akt, som skulle förrättas, blefve fullt värdig.

Jag vill också erinra om ännu en sak med anledning af presidenten Peterssons framställning. Han sade, att det icke visats, att några missförhållanden inträffat. Jo, det har det visst. Flera sådana skulle kunna framdragas, om jag ansåge det lämpligt att upptaga tiden med exempel härutinnan. Men jag vill hänvisa till behandlingen af ärendet, som förevar i mars 1910 här i Riksdagen. Flera belysande exempel androgos, som kunna sägas bevisa, att det verkligen finns en del missförhållanden. Särskildt kan erinras om hvad en representant från öfre Dalarne framhöll.

Herr talman! Med dessa ord har jag velat i min mån bidra till motionens framgång och ber att få yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Herr R ä f: Ja, herr talman, jag skall först be att få säga några ord i anledning af den siste ärade talarens anförande. Han sade nämligen, att lektor Waldenström icke gifvit uttryck för de frikyrkligas åsikter i närvarande stund. Om talaren därmed verkligen syftade på de djupa lagren bland de frikyrkliga, så tror jag, att han tog fel. Jag tror, att lektor Waldenström är i hög grad en exponent för dessa djupa lager. Syftade däremot herr Byström på att lektor Waldenström icke alltid är ett troget uttryck för predikantkårens uppfattning, så tror jag, att han har rätt. Och misstager jag mig icke för mycket, så bestod det frikyrkliga möte, hvarom han nyss yttrade sig, till ganska väsentlig del af just predikanter från frikyrkan, pastorer eller hvad de kallas.

*Ang. rätt för
frikyrklig
församlings
föreståndare
att förrätta
dop och jord-
fästning.*

(Forts.)

Ang. rätt för
frikyrklig
församlings
föreståndare
att förrätta
dop och jord-
fästning.
(Forts.)

Herr Byström har sagt, att vi i allmänhet slå ihjäl många frågor med talet om utredning, och jag tänker, att både herr Byström och jag varit i den obehagliga dilemman att af sådan anledning få motioner afslagna. Men vi få finna oss i det, äfven om vi tycka, att det vore synnerligen önskvärdt att våra *egna* motioner sluppe undan en sådan dödsstöt.

Emellertid är det icke lönt för kammaren att göra för stora afvikelser i det fallet utan att handla förnuftigt och såsom omständigheterna bjuda. I likhet med presidenten Petersson har jag icke kunnat finna någonting, som påkallar en brådstörtad åtgärd i denna fråga, synnerligast då saken är föremål för behandling hos Kungl. Maj:t. Hvad beträffar frågan, hvilka angelägenheter föreligga till pröfning hos Kungl. Maj:t i det här afseendet, ber jag få hänvisa till herr Ekmans motion i Första kammaren och min i Andra kammaren samt likaså till herr Byströms motion. Om herrarne läsa dessa motioner i sammanhang med riksdagskrifvelsen, tror jag bestämdt, att herrarne skola bli öfvertygade om, att de frågor, som här äro före, måste komma att utredas. Särskildt vill jag då fästa uppmärksamheten vid innehållet uti herr Ekmans motion och Riksdagens skrifvelse.

För att nu öfvergå till lagutskottets föreliggande utlåtande är det verkligen på det sättet, att man omöjligt kan känna igen motionen och dess kläm i utskottets yttrande. Man frågar sig: hvart har motionen tagit vägen? För att belysa detta ber jag att få läsa upp yrkandena i båda fallen. Motionärerna hemställa om »en lag, som ger *frikyrkoorganisation* rätt att för sin *församlingsföreståndare* begära fullmakt och tillstånd att förrätta dop och jordfästning». I lagutskottets kläm heter det däremot, att »det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, under hvilka villkor *annan person än präst* inom svenska kyrkan må kunna tillåtas att *inom svenska kyrkan* förrätta dop och jordfästning.» Jag tänker, att hvar och en måste erkänna, att det är rätt svårt att finna de hvarandra motsvarande begreppen i dessa två klämmar.

Det har dessutom väckt min förvåning, att lagutskottet gått förbi den vanliga formuleringen, hvilken för öfrigt återfinnes i motionärernas kläm, nämligen att saken skall underställas Riksdagens pröfning. Om man ser på öfriga utlåtanden från lagutskottet under de gångna åren och äfven i år, så finner man att det är den vanliga termen. Det förefaller, såsom någon talare förut framhållit, som om utskottet velat gifva Kungl. Maj:t några utomordentliga direktiv i detta fall. Men detta plägar ju i allmänhet icke vara fallet inom Andra kammaren eller lagutskottet.

I detta sammanhang vill jag säga, att om mitt antagande är riktigt, att lagutskottets och motionärernas hemställan skilja sig så mycket, som orden angifva, ansluter jag mig obetingadt hellre till motionärernas framställning i detta fall men rakt icke till lagutskottets. Men jag utgår för ögonblicket ifrån att verkligen

motionärerna och lagutskottet mena lika, fastän de uttrycka sig så utomordentligt olika. Motionärerna begära en viss rätt för *endast frikyrkliga och deras församlingspastorer*, lagutskottet talar om »*annan person än präst inom svenska kyrkan*».

Detta lagutskottets uttryck passar ju in på oss litet hvar, undantagandes ett par, som äro prästvigda. Alltså skulle enligt detta lagutskottets uttryck hvar och en af oss, blott vi skaffa lämplig fullmakt — och det kunna vi väl krängla oss till, då vi äro riksdagsmän — kunna få befogenhet att i svenska kyrkan förrätta begrafning. I jämförelse med utskottets formulering är således motionärernas mera tilltalande. De säga verkligen ifrån hvad de syfta på, såvidt jag tänker mig saken.

Om nu lagutskottets »*annan person än präst inom svenska kyrkan*» och motionärernas »*församlingsföreståndare*» äro fullt synonyma, begära alltså motionärerna för denna »*annan person än präst inom svenska kyrkan*» *offentlig fullmakt* att förrätta dop och jordfästning, ty det är ju en sådan fullmakt, som man i motionen begär för församlingsföreståndaren. Beträffande fullmakten har jag icke kunnat bestämdt utläsa ur utlåtandet, huru utskottet tänkt sig saken. Där står, att »*dylik rätt skall meddelas*» — men huru och af hvem? Skall Konungens befällningshafvande, kyrkoherden i församlingen eller länsmannen lämna fullmakt eller hvem skall göra det? Kanhända prästen skall göra det, och då blir det »*krängel i valsen*» i alla fall.

Det heter vidare i lagutskottets utlåtande, »att man icke kan undgå att ställa »*vissa kraf*» på den, som verkställer förrättningen», men *hvilka* dessa kraf skola vara, får man icke det ringaste veta. Utskottet vill till och med ha »*säkerhet*» för att personliga kvalifikationer finnas hos begrafnings- och dopförrättaren med afseende å kyrkobokföringen o. s. v. Men hvilken säkerhet?

Jag antar fortfarande, att verkligen lagutskottet icke gått utöfver motionens ram — det skall bli mycket intressant att höra, hvad lagutskottets ordförande har att säga i det fallet — och jag finner då det hela peka på ett nytt prästerskap, ty om med »*annan person än präst inom svenska kyrkan*» afses endast frikyrkopredikanten, som skall ha fullmakt att förrätta dop och jordfästning inom svenska kyrkan, få vi tydligen ett prästerskap till, som emellertid sätillvida skiljer sig från det gamla prästerskapet, att det har en inskränktare fullmakt, men det är i alla fall en offentlig *fullmakt*.

Hur det blir, få vi följaktligen som sagdt *två prästerskap*. Och hvad följer sedan med det nya prästerskapet? Ja, mina herrar, det faller af sig själf, alldeles som gamla gårdesgårdar. Vi behöfva blott tänka på hvart utvecklingen ledt i närvarande stund för att förstå fortsättningen.

Men det är ännu en anmärkning, och det är nått upp den allvarligaste anmärkningen jag har mot hela framställningen.

Ang. rätt för
frikyrklig
församlings
föreståndare
att förrätta
dop och jord-
fästning.
(Forts.)

Ang. rätt för
frikyrklig
församlings
föreståndare
att förrätta
dop och jord-
fästning.
(Forts.)

nämligen att enligt lagutskottets formulering *den frihet*, som församlingen äger i närvarande stund, att hvilken församlingsmedlem som helst äger befogenhet att förrätta dop, om det så gäller ens egna barn, att *den friheten*, säger jag, måste gå förlorad, och priset för den blir det nya prästerskapet. Jag ber, er mina herrar, och isynnerhet de frireligiösa betänka, hvilka strider den friheten vi nu äga kostat oss att nå upp till, och det lider intet tvifvel, det kunna herrarne vara öfvertygade om, att när det gått någon tid, måste vi återigen tillkämpa oss denna frihet, ty det är icke säkert, att det hallofficiella prästerskapet blir bättre än det helofficiella varit för ett 50-tal år sedan. I den nya kampen ha vi således icke blott *en* front, utan vi ha två att vända oss emot. Församlingen bör därför icke afstå ifrån den frihet, som den nu äger.

Om jag lämnar lagutskottets utlåtande och går till den omedelbara erfarenheten, vill jag säga, att jag varit styrelsemedlem i, jag vågar säga, Sveriges allra äldsta missionsförening i ungefär 25 år. Föreningen i fråga har 600 predikostationer i tre eller fyra län. Jag har under dessa 25 år aldrig någonsin hört att till styrelsen framburits från vare sig församlingarnas eller predikanternas sida några önskingar i här förevarande afseende. Och jag vågar verkligen däraf sluta, att behovet icke är på långt när så stort i de djupa lagren, som måhända behovet för ögonblicket är hos en eller annan person i kammaren att få motionen igenom.

Jag ber också till sist att få hänvisa till lektor Waldenströms uttalande i saken. För säkerhets skull och för att få viss-
het om, hvilken ställning han intog till utskottets förslag — om det nu skulle vara någon skillnad mellan detta och motionärer-
nas — har jag i dag ringt upp till honom, och han förklarade, att han fortfarande intog samma ställning såväl till utskottets hemställan som till den i ämnet väckta motionen.

Vid sådant förhållande och då motionärernas yrkande ju icke föreligger och innan jag får höra en förklaring, att motionärer-
nas anhållan och lagutskottets hemställan äro synonyma, är det nog det bästa, herr talman, att jag yrkar afslag å utskottets hemställan.

Herr Igel: Det var lätt att förutse, att, ehuru utskottet i viss mån tillstyrkt motionärernas framställning, den skulle stöta på motstånd i Riksdagen och äfven i denna kammare. Men att förslaget skulle möta ett sådant motstånd, som rests här nu på en stund, det hade man ändå icke kunnat vänta.

De formella betänkligheter, som presidenten Petersson uttalade, må ju vara i viss mån berättigade på den grund, att det af Riksdagen aflåtes så ofantligt många skrivelser till Kungl. Maj:t. Man har emellertid här velat föra fram ett särskildt önskemål

för att det i en blifvande kungl. proposition skall blifva beaktadt på ett sådant sätt, som man här uttalat.

Det är ju ännu en annan sak, som vi böra se på, nämligen den, att det är så många människor i detta land, som önska att ha denna frihet, som vi hade för många år tillbaka. Efter det första s. k. dopformulärets utfärdande hade vi verkligen en sådan frihet som den, herr Räf talade om för en stund sedan. Om fadern själf ville döpa sitt barn och utfärda dopattest, så blef det antecknad i kyrkoboken »döpt af lekman». Det var ett verkligt dop. Man kan icke neka till, att det var så. Men det fick icke länge vara vid denna frihet. Prästerna i landet satte i gång en agitation, föregifvande, att detta var en ordningsfråga, och att oredan var så stor, att man måste försöka få ordning härutinnan. Denna prästagation hade en biskopskonferens i sitt släptåg, hvilken beslöt hemställa till Kungl. Maj:t, att en lag skulle utfärdas angående denna sak, och i denna lag borde bestämmas, att i kyrkoboken skulle skrivas, då ett dop förrättats af annan än svenska kyrkans präst, denna negation: »icke af svenska kyrkan döpt». Sedan ha vi haft denna oformlighet till den dag i dag är. Att detta leder till mycket besvärliga förhållanden för många familjer i vårt land, är alldeles säkert, och att det var en inskränkning i de fri- och rättigheter, som svenska medborgare hade, innan denna lag blef utfärdad, är också alldeles uppenbart. Vi ha således icke fått en utvidgning af rättigheter och friheter här under de senare åren, utan tvärtom en inskränkning i den frihet i religiösa frågor, som vi verkligen hade för år tillbaka, innan denna biskopskonferens hölls.

Nu har man tänkt, att man möjligen skulle kunna komma tillbaka till den gamla friheten, och därför har man önskat att få en utredning i denna sak. Man har önskat, att predikanterna i frikyrkoförsamlingarna skulle få rätt att tjäna sina församlingsmedlemmar, då det gällde att döpa deras barn och begrafva deras döda. Det finnes länder af lika stor betydelse som vårt land och ännu betydelsefullare, där man gifvit sådana församlingsföreståndare denna rättighet. Jag behöfver blott peka på Danmark, som förut nämnts, och på England, Förenta staterna, Kanada och många andra länder, där staten kunnat gifva församlingsföreståndarna rätt att döpa församlingens medlemmars och äfven andras barn, om föräldrar vilja anlita dem, äfvensom att begrafva döda. Och det har aldrig försports, att det kommit något ondt af denna frihet. Det vill också ofantligt mycket till för att tro, att om svenska Riksdagen och Kungl. Maj:t ville gifva svenska män, som äro svenska församlingsföreståndare, sådana rättigheter, det skulle komma något ondt af det. De ha icke missbrukat de rättigheter de hittills fått, de ha icke gjort något ondt med de religiösa friheter och rättigheter, som de hittills haft, och då behöfva vi icke nu frukta därför.

Ang. rätt för frikyrklig församlingsföreståndare att förrätta dop och jordfästning.
(Forts.)

Ang. rätt för
frikyrklig
församlings
föreståndare
att förrätta
dop och jord-
fästning.
(Forts.)

Att det finnes personer, som icke vilja ha en sådan frihet, det må vara en sak för sig. Om lektor Waldenström icke vill ha en sådan frihet, om Isaksson i Västervik icke vill ha den, och om — last but not least — herr Räf icke vill ha en sådan frihet, ja det bör vara hans och deras sak. De äro ju icke tvungna att anlita de frikyrkliga predikanterna. De ha ju full rättighet att tillkalla en svenska kyrkans präst i den församling, där de äro skrifna, eller någon annan. Det står dem alldeles fritt. Då vi begärt rättighet för oss, så ha vi icke velat taga östra Smålands rättigheter eller Fosterlandsstiftelsens eller Jönköpings missionsförenings. Men det finnes andra uppfattningar i andra missionsföreningar än den, som enligt herr Räf lär vara rådande uti Jönköpings missionsförening i denna fråga, det finnes andra uppfattningar än östra Smålands och Fosterlandsstiftelsens. De missionsföreningar och de frikyrkliga församlingar, som ha dessa andra uppfattningar, dem böra vi väl vara så pass tillmötesgående emot, att vi gifva dem de rättigheter de begära, när de i själfva verket icke begära några farliga saker eller någonting, som är orimligt. Ty det kan jag icke se, att denna begäran är.

Herr Räf är nu specialist, då det gäller att kritisera utskottsutlåtanden. Det ha vi alla mer än tillräcklig kännedom om. Men att han skulle bli så obarmhärtig mot lagutskottet och dess utlåtande, hade jag icke väntat mig. Nu har han emellertid visat sin förmåga i denna del, men jag har dock den tanken, att detta utlåtande är så förståndigt och tillmötesgående affattadt, att det icke alls är någon fara för kammaren att här biträda utskottet, och jag skall därför, herr talman, sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hallén: Herr talman, mina herrar! Jag tror, att man måste erkänna, att den ifrågavarande motionen ur viss synpunkt ter sig sympatisk. Ty krafvet på samvetsfrihet har ju gått vårt folk i blodet allmänt, och allt tvång på detta område är lika olycksaligt som förkastligt, ja, rent af förhatligt, icke minst på det kyrkliga området. Men när motionärerna söka få fram riktlinjer för denna ökade frihet på det religiösa området, så synas de mig slå in på en olycklig väg.

Jag anser det först och främst vara ett ganska belysande exempel på den egendomliga utveckling, som frikyrkorörelsen tagit i vårt land, när den först manifesterar sig genom att polemiserar mot och uppträda på ett ringaktande sätt mot de af kyrkan utöfvade kulthandlingarna och sedermera kommer till det stadium, att den begär af staten officiell sanktion för egna kulthandlingar. Vidare är det typiskt att se, hvilka kvalifikationer man tänker sig hos dessa tilltänkta religiösa funktionärer. Den, som är föreståndare för en friförsamling på femtio själar, skulle få förrätta dop och jordfästning, men däremot skulle den, som ej lyckats

inregistrera så många, nekas sådant tillstånd. Jag anser, att det ligger ett visst fog för den anmärkningen, att därigenom skulle skapas en klasskillnad inom predikantkåren. Det må dock vara deras ensak. Men jag anser, att det är principförändring, som på frikyrkligt håll här gör sig gällande.

Nu har emellertid lagutskottet på ett synnerligen förtjänstfullt sätt insett de betänkligheter, som uppstå, om statsmakterna skulle ge fullmakt in blanco åt dessa tilltänkta funktionärer, ty utskottet säger i sitt utlåtande, att dessa religiösa förrättningar äro af den art, att de ställa anspråk på förrättarens personliga kvalifikationer. Ja, hvad angår dop och begrafning, kan jag verkligen icke, ehuru präst, så helt gå med på den betänkligheten hos utskottet, men den innebär dock någonting ganska viktigt. Jag vill nämligen peka på, hvad som kunde bli följderna af, att detta kraf från frireligiöst håll tillmötesgås. Jo, ett följande år kan det framkomma begäran, att man inom svenska kyrkan, således med kvarstående inom den, skulle få konfirmera ungdomen, eller, om i framtiden kristendomsundervisningen uppdrages helt eller delvis åt prästerskapet — den tanken är icke så ny — så skulle det kunna komma fram begäran om rätt att få meddela en af staten godkänd kristendomsundervisning, hvilken alltså skulle likställas med den undervisning, som meddelas af det universitetsbildade prästerskapet. Med andra ord, den kulturella nivå, som de frikyrkliga predikanterna intaga, skulle af staten godkännas eller få statens sanktion såsom tillräcklig för detta betydelsefulla uppdrag. Jag vill undvika att fälla några personliga omdömen, huru det skulle bli vid en dylik eventualitet, och jag vill icke heller belysa saken ur kyrklig synpunkt, men jag ber att få fästa de kulturellt vidtseendes inom kammaren uppmärksamhet på just en sådan tilltänkt eventualitet, och hvart det skulle kunna leda.

Jag vill för min del icke motsätta mig det berättigade och sant mänskliga krafvet på full frihet att utöfva den religiösa kulten, men jag vill icke gå med på att gifva rättighet åt de frikyrkliga att inom svenska kyrkans ram bedrifva sin verksamhet.

Jag skulle i det sammanhanget vilja skjuta in en annan tanke. Det försiggår, som vi veta, en sträfvan efter att genom reformatoriskt arbete få kyrkan mera ägnad att tjäna de ideella och sedliga krafven hos vårt folk. Här är icke tiden och platsen att säga, huruvida det arbetet skall lyckas eller misslyckas, men så mycket må vara sagdt, att det må tillåtas mig att uttala mina betänkligheter, om man på samma gång skulle vara utsatt för att då inom kyrkan ha lämnat rum för riktningar, som man på vissa grunder skulle kunna antaga komma att paralysera detta arbete från kyrkans håll.

Må i stället det frikyrkliga samfundet organisera sig såsom ett af staten erkändt samfund och därinom förrätta sina kulthandlingar. Jag erkänner, att det icke är rätt att bibehålla ett

*Ang. rätt för
frikyrklig
församlings
föreståndare
att förrätta
dop och jord-
fästning.*

(Forts.)

Ang. rätt för frikyrklig församlings föreståndare att förrätta dop och jordfästning.

(Forts.)

tvång på det religiösa området. Men hvarför då icke taga steget fullt ut och söka statsmakternas sanktion såsom frikyrka? Man skyller på, att det icke går, så länge vi ha dissenterslagen. Vore det då icke en mera naturlig utvecklingslinje att angripa själva dissenterslagen och sålunda få bort det hindret. Det anser jag vara den rätta vägen.

Man må gärna taga bort bestämmelserna om dop af svenska kyrkans präst såsom kvalifikation för erhållande af en eller annan medborgarrättighet, man må äfven gärna införa rätten till borgerlig begrafning och på så sätt gifva oliktankande full frihet i dessa stycken. Det måste man i samvetsfrihetens namn fordra, och det är en utvecklingslinje, som jag anser, att man i stället bör slå in på. Då blir förvisso äfven motionärernas kraf tillgodosedt. Men, som jag förut sagt, hvad jag icke kan gå med på det är, att det inom kyrkans ram skall lämnas tillfälle till dessa önskemål. Jag tycker, det är betydligt ärligare och modigare att taga steget fullt ut. Men jag har mina tankar om, hvarför man icke vill eller tilltror sig kunna taga steget fullt ut.

Jag märker, att jag har kommit i något egendomligt sällskap, då jag, såsom jag nu gör, kommer att yrka afslag på utskottets hemställan. Men jag är förvissad om, att de verkligt kulturellt vidtseende i kammaren skola behjärta mina synpunkter, och med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka afslag på utskottets hemställan.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Jag har verkligen icke begärt ordet för att svara herr Räf på de frågor, som han ställde till lagutskottets ordförande. Det var så många frågor, att jag icke är säker på, att jag skulle kunna komma ihåg dem. För öfrigt har han ju själf gifvit sig svar i sådan omfattning, som han väl velat ha; och då kan det ju inte vara behöfligt, att jag ytterligare gör det.

Jag har emellertid begärt ordet för att fästa uppmärksamheten på innebörden af den fråga, som för närvarande föreligger till afgörande. Det är så, att från frikyrkligt håll framställts begäran om, att man, utan att behöfva utträda ur statskyrkan, hvarför den nuvarande dissenterslagen, åtminstone faktiskt, lägger stora hinder i vägen, skulle få rättighet att genom sitt prästerskap eller genom personer inom deras organisationer förrätta jordfästning och dop. Vi hörde, att detta önskemål, i afseende å jordfästning, framställdes på ett s. k. frikyrkomöte här i Stockholm. Såsom i lagutskottets betänkande blifvit anfördt, frambars också sistberörda fråga år 1910 för Riksdagen, därvid Andra kammaren biföll framställningen. Det då godkända förslaget rörde, som jag antydt, visserligen endast begrafning och icke, såsom nu, både begrafning och dop, men gick för öfrigt ut på precis detsamma,

som nu utaf lagutskottet tillstyrkes; ja själfva hemställen var till och med *alldeles lika lydande*.

Det synes mig vara uppenbart, att, om man erkänner, att det är en berättigad önskan, att man lättar på de band, som hvila på den religiösa öfvertygelsen — och till ett sådant band måste räknas, att man påtvingar de frikyrkliga vissa statskyrkans former såsom obligatoriska vid dop och begrafning — måste det ovillkorligen ligga ett berättigande uti att man går de nu framställda önskemålen till mötes, åtminstone så långt, att man gifver Kungl. Maj:t anledning att göra en utredning i frågan.

Här har nu sagts, att det utreder nog Kungl. Maj:t ändå, därför att det är begärdt i Riksdagens skrifvelse 1909. Nej, det är icke begärdt i Riksdagens skrifvelse 1909, utan där är begärdt någonting annat, nämligen vidgad rätt att uttråda ur svenska statskyrkan. Det är möjligt, att Kungl. Maj:t vid öfvervägande af det spörsmålet också tar upp den nu föreliggande frågan, huruvida det skall kunna tillåtas personer inom svenska statskyrkan, om de hafva en något afvikande mening om de religiösa formernas nödvändighet och betydelse, att få dop- och begrafningshandlingar utförda på det sätt, som öfverensstämmar med deras uppfattning. Det är möjligt, säger jag, att Kungl. Maj:t kommer in på den frågan också. Men det är också mycket möjligt, att Kungl. Maj:t ej alls kommer att beröra den, utan säger, som det särskildt sades af den siste ärade talaren: ja, må de då gå ut ur kyrkan. *Det* har sagts alltsedan 1873. Men det har mött så pass stora svårigheter för ett sådant utträde, att frikyrkoorganisationerna i mycket stor utsträckning icke kunnat begagna sig däraf. Jag vill för öfrigt fästa uppmärksamheten på, att 1873 års förordning visserligen talar om barnens uppfostran, men icke alls om, huru dop och jordfästning skola äga rum. Det är mycket möjligt, att den nya utredningen icke heller kommer att beröra denna sak.

Nu säges det, att icke alla frikyrkliga vilja hafva denna ändring. Ja, det må vara. Jag tror för min del, att man i alla fall bör tillmötesgå *deras* önskan, som vilja hafva den. Och jag vill erinra om, att t. ex. Svenska Morgonbladet, som väl skall utgöra uttryck för hvad åtminstone en hel del kretsar af de frikyrkliga vilja eller icke vilja, varmt förordat det utskottets förslag, som nu föreligger.

Det är nu visserligen sant, att motionärerna hafva lagt sin begäran något snävt. De hafva anvisat vissa utvägar att anlita, vissa sätt för att vinna målet, vid hvilka utskottet för sin del emellertid icke har velat binda utredningen. Det synes mig vara en förtjänst hos utskottet, att det i detta hänseende lagt utredningen på en bredare basis och i sin kläm också gifvit uttryck därät. Utskottets kläm öfverensstämmar också alldeles, såsom jag förut nämnt, hvad begrafning beträffar, med det yrkande, som

Ang. rätt för
frikyrklig
församlings
föreståndare
att förrätta
dop och jord-
fästning.
(Forts.)

År 1910 framfördes af herr Byström samt då af Andra kammaren antogs.

Ang. rätt för frikyrklig församlingsföreståndare att förrätta dop och jordfästning.
(Forts.)

Utskottet har således, och som det synes mig fullkomligt riktigt, tagit afstånd från de i motionerna gifna detaljerade anvisningarna om sättet, huru man här skulle gå till väga, däribland också anvisningen om, att *församlingsföreståndarna* skulle vara de enda, som skulle kunna komma i fråga att förrätta de nu ifrågasvarande handlingarna. Utskottet har velat öfverlåta åt Kungl. Maj:t att vid utredningen bestämma de villkor, under hvilka ifrågasvarande förrättningar må medgifvas annan än präst att förrätta. Och härmed har jag alltså angifvit skälet, hvarför man härutinnan valt ett så allmänt uttryck som det sist anförda; vid utredningen bör man ej på förhand alltför mycket binda Kungl. Maj:t.

Nu är det ju ock sant, att det finnes åtskilliga, som vilja gå längre, deras talan har dock icke här i dag framförts. Men förra gången frågan var före framställdes, jämte det nu förevarande, yrkande på borgerlig begrafning, och, såvidt jag kan minnas, biföll kammaren både det ena och det andra, fastän det icke blef någonting utaf med det hela på grund af Första kammarens ställning. För min del vill jag också säga, att mig synes det, som om bägge dessa önskemål inte behöfde gå i vägen för hvarandra, och att sålunda de, hvilka önska, att man i detta hänseende skall gå längre och införa borgerlig begrafning, d. v. s. begrafning icke såsom en religiös förrättning utan en rent statlig handling, icke borde hafva någonting emot att gå till mötes de önskingar på större frihet, som inom det rent religiösa området framstälts i detta hänseende.

Jag kan således icke finna annat än att det är ett steg till vinnande af den rätta friheten på detta område att öfverlämna åt Kungl. Maj:t att utreda denna fråga. Jag kan åtminstone icke förstå, hvarför man, vare sig man, i likhet med den siste talaren, hyser tvifvelsmål, om det kan vara rätt att medgifva förrättandet af nu ifrågasvarande handlingar inom kyrkan åt andra än prästerskapet, eller man, såsom andra, vill gå mycket längre och hafva borgerlig begrafning, jag kan icke, säger jag, förstå, hvarför man icke skall medgifva de frikyrkliga, som af religiösa skäl vilja hafva större frihet, att också få den, såvidt som det låter utfinna sig ett lämpligt sätt att ordna saken. Det är det, som utskottet här föreslår, att man skall uppdraga åt Kungl. Maj:t att göra. Jag kan icke finna annat, än att detta öfverensstämmer både med den ståndpunkt, som denna kammare intagit vid tidigare tillfällen, då dessa frågor varit före, och med den frihet på det religiösa området, som hvar och en för sin egen del gör anspråk på, men som jag då tycker att man också bör gifva andra rätt att åtnjuta.

Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Igel: Herr talman, mina herrar! Jag skall endast be att få säga några få ord med anledning af herr Halléns yttrande.

Han yrkade afslag på utskottets hemställan på den grund, att han icke ville, att dessa frireligiösa skulle få hafva den nu ifrågasatta verksamheten inom församlingarna. Han framhöll, att det rätta vore ju, att de ginge ut från kyrkan, och att de ordnade sig själfva. Ja, det är lättare sagdt än gjordt. Det vet nog herr Hallén, att det för närvarande är ganska svårt att gå ut från kyrkan och ställa sig under dissenterslagen. Baptisterna, som äro så skiljaktiga från missionsvännerna i lära och uppfattning om ett och annat och som ju hafva alldeles särskilda samfund i andra länder och gärna skulle önska att vara fristående, hafva dock icke kunnat ställa sig under dissenterslagen. Det var en baptistförsamling, som ställde sig under dissenterslagen. Men den kunde icke uthärda därmed. Och den är icke mer till såsom dissentersförsamling. Dissenterslagen är en sådan lag, att man icke kan ställa sig under den. Det är en sak. Men därtill kommer också, att det i alla fall blefve så, att ju på visst sätt de frireligiösa blefve beroende af kyrkan och kyrkan beroende af de frireligiösa, om dessa ställde sig under dissenterslagen. De skola ju ändå ibland hafva visst att göra med pastorexpeditionen. De skola ju betala sin gärd till kyrkan äfven de — åtskilliga åtminstone. Och de äro icke skilda från kyrkan genom att ställa sig under dissenterslagen.

Men det är ju också en annan sak, som varit på tal i denna kammare och som allmänt är på tal, nämligen den stora saken att skilja kyrkan från staten. Mina herrar, den dag, som Riksdagen tager det steget att skilja kyrkan från staten, så att den icke längre tillhör staten, den dagen skall man få se, att många träda ut ur kyrkan och bilda egna samfund och församlingar. Det är det egentliga steg, som man måste taga på detta område. Så länge man icke har tagit det steget, utan försöker att hålla dem, som skola utgå ur kyrkan, under en otillfredsställande dissenterslag, såsom nu är fallet, då tycker jag, att det är hårdt, nästan obarmhärtigt, vill jag säga, att alltid få höra: gå ut ur kyrkan, gå då er väg från oss — när man har så otrefligt att gå till, som nu är fallet, och när man har i den dåliga dissenterslagen någonting, som alltid hänger öfver ens hufvud såsom ett hot. Man måste tänka på, att deras ställning är sådan, att de kunna icke under nuvarande förhållanden gå ut ur kyrkan, utan de finna det lämpligare att stå kvar inom henne.

Det är ju dock så, förmodar jag, att, om herr Byström och jag stode under dissenterslagen och tillhörde ett dissenterssamfund samt komme in i Riksdagen, vi skulle, ändå vi voro dissenters, hafva både rättighet och skyldighet att här deltaga i behandling af kyrkliga ärenden. Ehuru vi vore dissenters, skulle vi här i Riksdagen med den goda vilja eller ovilja, som vi möjligen hade till

Ang. rätt för
frikyrklig
församlings
föreståndare
att förrätta
dop och jord-
fästning.
(Forts.)

Ang. rätt för
frikyrklig
församlings
föreståndare
att förrätta
dop och jord-
fästning.

(Forts.)

kyrkan, behandla kyrkofrågor. Det kan icke vara annorlunda, om man icke löser kyrkan från staten och staten säger, att kyrkan får ordna sig såsom den vill. Det blir då kyrkans egen sak att hålla sig på kristliga och goda grunder. Då skola vi vara de första, som skola säga till herr Hallén och den kyrka, hvilken han tillhör, ett hjärtligt farväl, och vi skola inrätta oss efter de förordningar och former, som vi tro vara för oss lämpligast. Men till dess kunna vi icke stå annat än där vi nu stå och begära de största möjliga rättigheter för oss, som kunna anses rimliga, och jag tror icke, att det är för mycket begärtdt eller att det är orimligt, det vi nu begära. Jag säger ännu en gång, att de, som icke vilja begagna sig af dessa rättigheter, om de tillerkännas dem, de behöfva det icke heller. Men de, som vilja hafva dem, bör man ju tillmötesgå.

Jag anser mig fortfarande, herr talman, böra yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lundgren i Björna: Herr talman, mina herrar! Då jag har tänkt att yrka bifall till utskottets hemställan, skall jag bedja att med några ord ur kyrklig synpunkt få motivera denna min ståndpunkt.

Jag skall då först bedja att få framställa några principiella och sedermera några lämplighetsskäl, på grund af hvilka jag kommit dit, där jag nu står.

Det är nämligen så, att en af religionens djupaste och högsta idéer är idén om samvetsfrihet. Och jag anser, att om vi skola komma i kontakt med den kyrka, hvilken i alla tider stått såsom en mönsterbild för allt hvad kyrka heter, vi måste höja denna samvetsfrihetens fana högt. En af den äldsta kyrkans medlemmar, en af de vördade kyrkofäderna, har uttalat följande ord: »Det står icke i öfverensstämmelse med religionens väsen att påtvinga någon religion.» Då ifrågavarande kyrkofader uttalade dessa ord, hade han påtagligen icke för ögonen, hvad som utgör religionens innersta väsen, nämligen den religiösa tron, ty den kan, som bekant, icke tvingas på någon, utan han måste ha tänkt på anslutning till något visst samfund och till dess former. Vi göra ingenting annat än häfda denna urkristna idé, då vi vidhålla hvad som här har blifvit framställt från utskottets sida.

Vidare har det frågats, från hvilket håll detta kraf framkommit. Icke från det religiösa. Och man skulle ju också med fog kunna anmärka, att från auktoritativt svenskt kyrkligt håll har någon önskan eller tanke i den riktningen icke veterligen blifvit framställd. Men, mina herrar, det finnes kyrkliga auktoriteter äfven utom Sverige. Vi behöfva icke gå längre än till vårt broderland Norge för att finna en sådan auktoritet, nämligen den framstående norska prästen Gustaf Jensen. Han har i en uppsats i tidningen Verldens Gang fastslagit, hurusom det måste fin-

nas möjlighet för, att en begrafning utan prästerlig medverkan skulle kunna äga rum, att detta är en konsekvens af utvecklingen, att det är kyrkan ovärdigt att utföra en handling, som icke önskas, och till sist, att liksom det var från norskt kyrkligt håll, som krafvet på civiläktenskapslagstiftning höjdes, så bör det också vara från norskt kyrkligt håll, som det nämnda krafvet om frigörelse för båda parterna skall höjas.

Ett annat skäl, hvarför jag vill rösta för bifall till utskottets framställning, ligger just i utskottets motivering på sid. 24 i utskottets utlåtande. Utskottet säger nämligen där: »Det synes här icke föreligga skäl att i lagstiftningen förbehålla de statskyrkliga formerna en obligatorisk karaktär, som icke öfverensstämmer med den allmänna uppfattningen af dessa formers nödvändighet och betydelse för det religiösa lifvet.»

Med andra ord: den tanke, som låg till grund för 1894 års lagstiftning för detta område, äger icke längre bärkraft inom stora kretsar af vårt folk. Utvecklingen har fört därhän, att man starkt ifrågasätter — för att nu begagna ett lindrigt uttryck — dessa formers nödvändighet för det religiösa lifvet.

Detta är ju icke något för vårt land egendomligt. Tvärtom möta vi samma idéströmning öfverallt i de stora kulturländerna. Skillnaden härvidlag mellan vårt land och andra länder är blott den, att, under det att man utomlands har börjat taga hänsyn till denna ändrade tidsströmning, så tyckes man här i landet vilja på lagstiftningens väg söka hålla den tillbaka. Här råder nu tvång, när det gäller en sådan sak som t. ex. begrafning, hvilket hvar och en kan förvissa sig om genom att granska lagen af den 25 maj 1894, ett tvång, som man tyvärr måste konstatera, och jag vill särskildt lägga en stark tonvikt på ordet *tyvärr*, ty jag kan icke finna att tillvaron af denna lag medför den minsta fördel för kyrkan, om vi se saken från de rent kyrkliga intressenas sida. Om en person lefver och dör utan förbindelse med kyrkan, hvad vinner man på att sedan denna person gått ur tiden på tvångsväg gifva hans begrafning en kyrklig prägel?

Jag tror fast hellre, att denna omständighet har utnyttjats och kan utnyttjas såsom ett mycket omtyckt och mycket verksamt agitationsmedel mot kyrkan, och jag tror, att jag handlar i kyrkans intresse, om jag gifver mitt bifall till utskottets hemställan. Jag tror, att jag därmed frånrycker kyrkans fiender detta verksamma agitationsmedel.

Vidare har det anförts af utskottet, att det måste vara mera tilltalande för den religiösa känslan, att en person, som varit den affidnes själasörjare i lifvet, också får följa honom till grafven och inviga hans stoft till den sista hvilan. Ja, mina herrar, detta är tilltalande för den affidnes närstående, men det är också tilltalande för en kyrkans präst att slippa att stå vid grafven i medvetande af, att han tvingats dit mot de närvarande anhöriges vilja.

Jag vill också anföra en annan sak i sammanhang med dop-

Ang. rätt för frikyrklig församlings föreståndare att förrätta dop och jordfästning.
(Forts.)

Ang. rätt för
frikyrklig
församlings
föreståndare
att förrätta
dop och jord-
fästning.

(Forts.)

frågan. Utskottets hemställan innebär ett klargörande af under hvilka villkor andra personer än präster inom den svenska kyrkan må tillåtas att förrätta dop och jordfästning.

Här har blifvit upplyst, huru de nuvarande dopbestämmelserna ha tillkommit. Jag vill icke trötta herrarne med att upprepa historiken öfver detta. Jag vill endast fastslå karaktären af de nuvarande dopbestämmelserna såsom en kompromiss. Det är en kompromiss, en halfmesyr, som lider af de svagheter, som äro förenade med hvarje förslag, som utgör frukten af en medling mellan olika ståndpunkter. Den tillfredsställer icke kyrkan, om man ser saken från högkyrklig synpunkt, och ej tillfredsställer den, såsom jag tror, de frireligiösa.

Men ännu tråkigare ställer sig saken, om man ser den praktiskt, alldenstund de nuvarande dopbestämmelserna lämna därhän, hvilken rättsverkan ett af lekman förrättadt dop äger inom den svenska kyrkan. Ett sådant dop uppfattas tämligen olika, och denna uppfattning kommer fram vid konfirmationen, ty ingen får begå nattvarden utan att vara vederbörligen döpt. Vid konfirmationen har jag haft att göra med sådana barn, som blifvit döpta af lekmän, och jag har då frågat vederbörande myndighet: huru skall jag betrakta dessa dop, skall jag låta barnen gå till nattvarden utan vidare, eller huru skall jag göra? Och svaret har blifvit: man skall bekräfta dopet alldeles som om det varit ett nöddop. Nu hörde jag emellertid i dag i Första kammaren, att en talare där upplyste om, att inom ett annat stift betraktade man lekmannadop såsom ett giltigt kyrkligt dop och släppte fram barnen till nattvardsbordet utan vidare bekräftelse eller komplettering af lekmannadopet. Jag menar, att det råder en oklarhet i detta stycke, och är det nu så, att det påstånde, som jag hörde i dag, är korrekt eller att jag uppfattat det riktigt, så har kyrkan genom detta godkänt lekmannadopet. Men, mina herrar, om kyrkan på detta sätt i praxis godkänner lekmannadop, hvarför icke då gifva uttryck åt detta i kyrkolagen, så att detta konstiga, intetsägande och krångliga uttryck: »icke af svenska kyrkan döpt» blir utbytt mot ett annat uttryck eller också att någon hänsyn till lekmannadop icke behöfver tagas af prästerskapet.

Det har blifvit sagdt, såvidt jag icke missförstått orden, att den nuvarande dopfriheten skulle i sådant fall gå förlorad. Skulle äfven den nuvarande friheten att döpa gå förlorad genom de i motionen föreslagna bestämmelserna, och vi skulle få en kår af tjänstemän eller präster eller hvad man må kalla dem inom de frireligiösa samfundet, som skulle få uteslutande rätt att döpa, så finner jag, mina herrar, ur ordningens synpunkt denna åtgärd tilltalande. Och i den omständigheten, att motionärerna föreslagit, att Konungens befallningshafvande skall utställa fullmakt för dylika dops förrättande, synes det mig ligga den garanti, som en

af Konungens befallningshafvande företagen allsidig och samvetsgrann granskning gifver.

Jag skall icke längre taga herrarnes tid i anspråk, utan inskränker mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. rätt för frikyrklig församlings föreståndare att förrätta dop och jordfästning.

(Forts.)

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen i enlighet med de därunder framställda yrkandena propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på afslag å såväl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra propositionen. Då voting emellertid begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

Omröstningen utföll med 76 ja mot 70 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 13.

Vid föredragning härefter af följande från Första kammaren ankomna protokollsutdrag:

nr 131, innefattande delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning af en af herr A. Petrén väckt motion, nr 65, angående skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning af frågan om fängseläkarnas kompetens i rättspsykiatriskt hänseende, och

nr 132, innefattande delgifning af samma kammares beslut öfver dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i fråga om en af herr A. Ljunggren väckt motion, nr 81, om åvägbringande af utredning och förslag beträffande en planmässigt bedrifven nykterhetsundervisning såväl inom som utom skolan,

beslöt Andra kammaren hänvisa dessa ärenden till sitt andra tillfälliga utskott.

§ 14.

Vidare föredrogs ett från Första kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 133, innefattande delgifning af kammarens beslut öfver dess andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, i anledning af grefve Spens motion, nr 66, om förkortande af stadgade tider för inlämnande af ansökning och öfverklagande af förslag till vissa tjänster; och beslöt Andra kammaren hänvisa detta ärende till sitt femte tillfälliga utskott.

§ 15.

Slutligen föredrogs Första kammarens protokollsutdrag, nr 134, innefattande delgifning af nämnda kammarens beslut öfver dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning af herr Almers motion, nr 64, angående skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om nedsättning i biljettpris vid resor å statens järnvägar för vissa sanatoriepatienter.

Andra kammaren beslöt hänvisa detta ärende till sitt tredje tillfälliga utskott.

§ 16.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets memorial, nr 14, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande en fråga under riksstatens tredje hufvudtitel;

lagutskottets utlåtande, nr 21, i anledning af väckt motion om åvägabringande af utredning och förslag i fråga om ägande- och dispositionsrätten till såväl allmän väg som förutvarande sådan väg;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till förekommande af i motionen omnämnd skadegörelse å ungskog;

nr 14, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående förbud för köpare af skogsegendom att under viss tid afverka skog å fastigheten utöfver husbehof;

nr 15, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 60 § i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet;

nr 16, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående statens öfvertagande af väghållningsdistrikten åliggande skyldighet att bygga och underhålla allmänna broar och färjor på landet m. m.;

nr 17, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående bidrag af statsmedel till kostnaderna för indelning och förbättring af enskilda vägar på landet;

nr 18, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om den norrländska fiskarbefolkningens bostads- och fiskerättsförhållanden;

nr 19, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheten Petsarfverum på Gottland;

nr 20, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af en lägenhet från förra regementsskrifvarbostället Styfvinge nr 1 och 2 med underlydande i Östergötlands län;

nr 21, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra fänriksbostället Värlebo nr 2 i Kalmar län;

nr 22, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af de under Gripsholms kungsladugård i Södermanlands län dagsverksskyldiga torpen Nygärdet nr 1 och Sörtorp nr 1;

nr 23, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra fältväbelsbostället Bälunge nr 5 Toresgård med Bälunge nr 8 Bengtsgård i Älfsborgs län;

nr 24, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra korpralsbostället Knifberga nr 2 i Östergötlands län; och

nr 25, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra hospitalshemmanet Vallkärra nr 7 i Malmöhus län; samt

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till höjande af den personliga hygienien.

§ 17.

Justerades protokollsutdrag.

§ 18.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades

herr <i>Andersson</i> i Stjärte	under 8 dagar fr. o. m. den 4 mars
» <i>Dandenell</i>	» 6 » » 5 »
» <i>Fornander</i>	» 5 » » 5 »
» <i>Hildebrand</i>	» 3 » » 4 »
» <i>Larsson</i> i Säby	» 4 » » 5 »
» <i>Nilsson</i> i Kristianstad	» 9 » » 5 »
» <i>Olsson</i> i Broberg	» 8 » » 4 »
» <i>Lindqvist</i> i Stockholm	» 4 » » 4 »
» <i>Ingvarsson</i>	» 2 » » 4 »
» <i>Persson</i> i Malmö	» 9 » » 5 »
» <i>Sandberg</i>	» 4 » » 5 » och
» <i>Hansson</i> i Solberga	» 3 » » 4 »

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 5,15 e. m.

In fidem

Per Cronwall.

Tisdagen den 5 mars.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 27 och den 28 nästlidna februari.

§ 2.

Föredrogos hvar för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner; och hänvisades därvid till statsutskottet propositionen angående ändring i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens ordinarie stat, i hvad den rör kvinnliga biträden.

Till bevillningsutskottet öfverlämnades propositionen med förslag till förordning om ändrad lydelse af 12 § 4 mom. i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning af brännvin.

§ 3.

Efter härpå skedd föredragning af statsutskottets memorial, nr 14, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande en fråga under riksstatens tredje hufvudtitel, blef den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen af kammaren godkänd.

§ 4.

Vidare föredrogos, men bordlades åter lagutskottets utlåtande nr 21, jordbruksutskottets utlåtanden nr 13—25 och Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 3.

§ 5.

Anmälades och godkändes följande förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 32, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkten 27 af andra hufvudtiteln gjorda framställning om fullbordande af det beslutade nya centralfängelset i Malmö; och

från lagutskottet:

nr 33, i anledning af väckta motioner om åvägabringande af utredning i syfte att åstadkomma förenkling i sammansättningen af inskrifningsnämnd.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

Lagutskottets utlåtande, nr 22, i anledning af väckt motion om borttagande ur strafflagen och strafflagen för krigsmakten af strafformen inneslutning i mörkt enrum; och

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, angående herrar Bäckströms och Wikströms motion, nr 234, om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om underlättande af jordupplåtelser för egna hem å kronomark i Norrland.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Björnberg</i>	under 4 dagar fr. o. m. den 9 mars
» <i>Karlson</i> i Västtomten	» 8 » » 9 »
» <i>Lundell</i>	» den 6 mars,
» <i>Jansson</i> i Edsbäcken	» 2 dagar fr. o. m. den 8 mars
» <i>Räf</i>	» 8 » » 7 » och
» <i>Berglund</i>	» 3 » » 7 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.14 e. m.

In fidem
Per *Cronvall*.